

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI**

**YAŞLILARIN
DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN
PROBLEM VE BEKLENTİLERİ**

**-Huzurevi Yaşlıları Üzerine Yapılmış
Bir Araştırma-**

Yüksek Lisans Tezi

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. MEHMET EMİN AY**

**HAZIRLAYAN:
MEHMET RUHİ KALEM
U2004320**

BURSA 2006

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİM DALI

Yaşlıların Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Problem ve Beklentileri (Huzurevi Yaşlıları Üzerine Yapılmış Bir Araştırma)

Mehmet Ruhi KALEM

(Yüksek Lisans Tezi)

ÖZET

Hayat boyu eğitim anlayışının ön plana çıktığı çağımızda, konuya hayat boyu din eğitimi açısından baktığımızda, bireyin her gelişim aşamasının din eğitimi açısından önemli olduğu söylenebilir. Genellikle çocukluk ve gençlik dönemi, dini inançlar, tutumlar ve değerlerin benimsendiği ve elde edildiği bir zaman dilimidir. Genç ve orta yetişkinlik dönemi ise bu inanç, tutum ve değerlerin geliştirildiği ve kuvvetlendirildiği bir dönemdir. İleri yetişkinlik yani yaşlılık dönemi de dinin birey üzerindeki sonuçlarının en yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Dini değerlerin aktarılmadığı ve benimsenmediği bir gençlik dönemini, genellikle bilgisiz bir orta yaş izlemektedir. Onun ardından da anlamsız, bomboş bir yaşlılık gelmektedir. Bu yüzden din eğitimi sırf çocukluk ve gençliğin ilk yıllarında gerçekleşmesi gereken bir süreç değil, yaşlılığı da içine alan geniş bir süreç olması gerekmektedir.

İslam dini öğrenebilir konumda olan herkese bilginin ulaştırılması ve dinin tebliğ edilmesi prensibini benimsemiştir. Bu açıdan İslam inancına göre eğitim, beşikten mezara kadar devam eden bir süreç olarak değerlendirilir. Yaşlı bireylerin değişime ayak uydurmada zorlandıkları gerekçesiyle onların eğitim etkinliklerine katılmalarının engellenmesi ve onların eğitim konusunda motive edilmemesinin hiç de tasvip edilecek bir tarafı bulunmamaktadır. Yaşlılara verilecek din eğitimi onların inançlarını yüceltip zenginleştireceği için, geride kalan ömürlerinin az olmasının bir dezavantaj olduğunu söylemek mümkün değildir. Yaşlılık döneminde din eğitimi, ileri yaşlardaki insanlar için gelişme ve olgunluk sağlama konusunda motivasyon temin eder. Din, bireylere dünya ve ahiret dengesini sağlamada yardımcı olduğu için, yaşlıların karşılaştıkları sorunlar karşısında, destek, teselli ve uzlaşma fırsatı verir.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, huzurevleri, hayat boyu öğrenim, beklenti.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Emin AY

Sayfa Sayısı:131

**ULUDAĞ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF TEACHER TRAINING FOR RELIGIOUS
CULTURE AND ETHICS FOR PRIMARY SCHOOL**

**Problems and Expectations of Old People in Terms of Religious
Education (A Case Study on the Old People Living in Rest
Home)**

Mehmet Ruhi Kalem

(Master Thesis)

ABSTRACT

In our age which concept of lifelong education became very important, it can be suggested that individuals' every stage of development is significant. Childhood and adolescence are considered as periods that religious believes, attitudes and values are acquired and accepted. Youth and early maturity, however, are periods in which these believes, attitudes and values are developed and strengthened. As for late maturity, old age, it is the period that effects of religion were intensively observed. Adolescence in which religious values aren't acquired and accepted is followed by an ignorant early maturity and, then, meaningless and blank oldness. Therefore, religious education must be considered as a extensive process including oldness, not something should be implemented just early years of childhood or adolescence.

Islam accepted the principle that the knowledge should be communicated to every individual eligible for education. According to Islam, education is a process continues from cradle to grave. There is no sensible reason for not motivating old people and preventing them from participating in education activities, on the grounds of that they can not keep in step with changes. It is can not be claim that their short lifetime is a disadvantage. For religious education would transfigure into their faiths and enrich them. Religion helps human balance between this world and hereafter, so that it gives old people support, relief and peace against the problem they may encounter.

Key words: Oldness, rest home for old people, lifelong education, expectation.

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Emin Ay

Page: 131

ÖNSÖZ

İslam dininde öğrenmek her müslüman kadın ve erkeğin görevidir. Bu din, öğrenebilir konumda olan herkese bilginin ulaştırılması prensibini benimsemiştir. Öğrenme konusunda bu süreç çocukluktan, yetişkinlik ve yaşlılık dönemine kadar uzanmaktadır. Bu açıdan İslam inancına göre eğitim, beşikten mezara kadar devam eden bir süreç olarak değerlendirilir. Kırk yaşında kendisine ilk ayetler indirilen Hz. Peygamber'e ilk emir "oku" olmuştur. Ona arkadaşlık eden sahabileri ise ileri yaşlarına rağmen öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Günümüzde bazı kimselerin yaşlanma döneminde eğitimin gereksiz bir uğraş olduğu kalıp yargısını benimsedikleri görülmektedir. Ancak sağlık ve tedavi için yaş bir ölçüt olarak değerlendirilmemektedir. Aynen burada olduğu gibi eğitim için de yaş bir ölçüt olarak değil, insanın fonksiyonlarını devam ettirmesi için gerekli olan bir uğraş olarak değerlendirilmelidir.

Günümüzdeki şartları göz önünde bulunduracak olursak, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde yaşlı insanların tek güvencelerinin çocukları olduğu ve çocuklarının da daha çok toplumsal yaptırım veya vefa borcu diye nitelendirebileceğimiz bir görev bilinciyle yaşlı kişiye bakım yaptığını müşahade edebiliriz. Yaşlı birey, üretimden uzak, aksine tüketici, zaman kaybettirici ve sorumluluk isteyen konumuyla aile ve toplum dışına itilmekte ve bu şekilde yalnızlığa terk edilmektedir. Resmi olarak sosyal güvence uygulamasının olmadığı veya yetersiz olduğu yerlerde ise durum daha da kötüleşmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun genel nüfus içindeki payı daha çok olmasına rağmen, yaşlılara yönelik sağlık ve sosyal hizmetlerin genel sağlık ve sosyal yapılanma içinde kurumsallaştırılmış olması, yaşlıların bu sorunları daha az yaşamalarını sağlamaktadır. Bunun yanında çarpık kentleşme, işsizlik ve kültürel bunalım ile yaşlılara yönelik sorunların yeterince ve doğru olarak tanımlanmamasının yanında yaşlıların geleceğe yönelik hedeflerinin, planlarının ve programlarının belirlenmemiş olması da yaşlı insanları zor durumda bırakmaktadır. Toplum içinde yalnızlığa ve yoksulluğa itilen yaşlıların gelecekte ümitli olmalarını beklemek doğru olmayacaktır. Toplum ve aile tarafından etkinliği ve üretkenliği azalmış

hatta yok olmuş olarak kabul edilen yaşlının, aslında toplum ve aile için bir şeyler yapabileceği unutulmamalıdır. Yaşlılar, evde çocuklara bakmak, evi korumak veya evin acil gereksinimlerini karşılamak gibi ev içi aktiviteleri yerine getirebilirler. Aynı zamanda toplum yararına yönelik bazı çalışmalara katılabilecek durumda olan yaşlıların bu gücünden faydalanmanın, onların öncelikli olan sosyal problemlerini çözmede yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Biz bu çalışmamızın giriş bölümünün ilk kısmında araştırmayla ilgili din, eğitim, öğretim, din eğitimi, din öğretimi ve yaşlılık gibi temel kavramları açıklamaya çalıştık. Giriş bölümünün ikinci kısmında araştırmanın metodolojisi çerçevesinde evren, örneklem, anket formunun hazırlanması ve uygulanması, verilerin değerlendirilmesi ve analizi, araştırma yapılan kurumlar hakkında genel bilgiler, araştırma kurumları olarak bu huzurevlerinin seçilme nedenleri ve araştırmanın varsayımlarını açıklamaya gayret gösterdik.

Birinci bölümde, gelişim psikolojisi açısından yaşlılık dönemi, toplumsal açıdan yaşlılık, din eğitimi açısından yaşlılık dönemi ve huzurevleri konuları ele alınmış, huzurevleri başlığı altında, huzurevlerinin tanımı, Türkiye’de huzurevleri ve tarihçesi, ülkemizde huzurevlerine giriş koşulları ile diğer ülkelerde huzurevleri ve yaşlılık hizmetleri konuları açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, araştırmanın bulguları ile yaşlılık dönemi din eğitiminde kullanılabilecek bazı metotlar işlenmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde çalışmamız genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuş, son olarak da yararlanmış olduğumuz kaynaklar bibliyografya bölümünde gösterilmiştir.

Çalışmamızın başından sonuna kadar beni destekleyen ve yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Emin Ay’a teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Bu çalışmamızın ise çalışma gayretimizi daha da artırarak hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum.

Bursa, Temmuz 2006

Mehmet Ruhi KALEM

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	1
1. Din	1
2. Eğitim	2
3. Öğretim.....	3
4. Din Eğitimi.....	4
5. Din Öğretimi	5
6. Yaşlılık	6
B. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	10
1. Evren	10
2. Örneklem	10
3. Anket Formunun Hazırlanması ve Uygulanması	10
4. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi	11
5. Araştırma Yapılan Kurumlar Hakkında Genel Bilgiler.....	12
6. Araştırma Kurumları Olarak Bu Huzurevlerinin Seçilme Nedenleri	14
7. Araştırmanın Varsayımları	14

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK KAVRAMI VE HUZUREVLERİ İLE İLGİLİ

TEMEL BİLGİLER

A. GELİŞİM PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN YAŞLILIK DÖNEMİ ..	16
B. TOPLUMSAL AÇIDAN YAŞLILIK.....	22

C. DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YAŞLILIK DÖNEMİ	26
D. HUZUREVLERİ	29
1. Huzurevlerinin Tanımı.....	29
2. Türkiye’de Huzurevleri ve Tarihçesi	30
3. Ülkemizde Huzurevlerine Giriş Koşulları.....	35
4. Diğer Ülkelerde Huzurevleri ve Yaşlılık Hizmetleri	36

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILARIN DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN PROBLEM VE BEKLENTİLERİ ÜZERİNE BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

A. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	43
1. Yaşlıların Yaş Grupları.....	43
2. Yaşlıların Cinsiyetleri	44
3. Yaşlıların Mensup Oldukları Dinler	44
4. Yaşlıların Dinin Hayatı Anlamlandırması Hakkındaki Görüşleri	45
5. Yaşlıların Sosyal Olaylar Karşısında Dini İnançlarına Bağlılıkları.	48
6. Yaşlıların Sıkıntıları Sırasında Dini Duygularının Onlara Etkisi.	49
7. Yaşlıların Namaz Kılma Durumları.....	50
8. Yaşlıların Oruç Tutma Durumları	51
9. Yaşlıların Kur’an-ı Kerim Okuma Durumları	53
10. Yaşlıların Kur’an-ı Kerim Okumayı Öğrenme İsteği	55
11. Yaşlıların Stresli Olma Durumları	58
12. Yaşlıların Stresten Kurtulmak İçin Dua Etmeleri	63
13. Yaşlıların Sigara-Alkol Kullanmaları	66
14. Yaşlıların Sağlık Problemleri.....	66
15. Yaşlıların Sağlık Problemlerinin İbadetlerine Etkisi.....	67
16. Yaşlıların Öğrenme Hususundaki Düşünceleri	68
17. Yaşlıların Üretim Hususundaki Düşünceleri.....	73
18. Yaşlıların Ölüm Korkusu	76
19. Yaşlıların Ölüm Karşısında İnançlarından Dolayı Rahatlamaları	78
20. Yaşlıların Ekonomik Sıkıntıları	86

21. Yaşlıların Meşguliyetleri.....	86
22. Yaşlıların Maddi veya Manevi Problemleri.....	87
23. Yaşlıların Diğer İstekleri	88
B. YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE KULLANILACAK BAZI METODLAR	91
1. Yaşlılara Karşı Daha Esnek ve Toleranslı Olunmalıdır:	91
2. Yaşlıların Hayat Tecrübeleri Dikkate Alınmalı ve Yaşlılık Dönemindeki Eğitim Faaliyetleri Problem Merkezli Olmalıdır:	92
3. Yaşlıya Yalnız Olmadığı Hissettirilmelidir:.....	95
4. Yaşlılarla Ölçülü Şekilde Şakalaşılmalıdır:	96
5. Huzurevleri Daha İyi Şartlara Kavuşturulmalıdır:	96
6. Huzurevleri Dışında Yaşlılara Yönelik Sosyal Kurumlar Açılmalıdır:	98
7. Yaşlılara Saygılı, Hoşgörülü ve Anlayışlı Olunmalıdır:	99
8. Yaşlılık Dönemi İle İlgilenen Din Eğitimcileri Yetiştirilmelidir:	101
SONUÇ.....	102
BİBLİYOGRAFYA	113
EK-1	119

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1: Yaşlıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	43
TABLO 2: Yaşlıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	44
TABLO 3: Yaşlıların Mensup Oldukları Dinlerine Göre Dağılımı	44
TABLO 4: Yaşlıların "Din, hayatın anlamını kavrama ve bu konudaki birçok soruya cevap bulmaya yardım eder fikrine katılıyor musunuz?" Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Dağılımı	45
TABLO 5: Yaşlıların "Sosyal olaylarla ilgili bir karar verme durumunda olduğunuzda ne kadar sıklıkla dini inançlarınıza dayanarak çözüm yolları ararsınız?" Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Dağılımı	48
TABLO 6: Yaşlıların "Sadece sizi ilgilendiren bir sıkıntı sırasında dini duygularınız size huzur verir mi?" Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Dağılımı	49
TABLO 7: Yaşlıların Namaz Kılma Durumları	50
TABLO 8: Yaşlıların Oruç Tutma Durumları	51
TABLO 9: Yaşlıların Kur'an-ı Kerim Okuma Durumu	53
TABLO 10: Yaşlıların Kur'an-ı Kerim Okumayı Öğrenme İsteği	55
TABLO 11: Yaşlıların Stresli Olma Durumları	58
TABLO 12: Yaşlıların Stresten Kurtulmak İçin Dua Etmeleri Oranı	63
TABLO 13: Yaşlıların Sigara-Alkol Kullanma Oranı	66
TABLO 14: Yaşlıların Sağlık Problemlerinin Oranı	66
TABLO 15: Yaşlıların Sağlık Problemlerinin İbadetlerine Etkisi	67
TABLO 16: Yaşlıların Öğrenme Hususundaki Düşünceleri	68
TABLO 17: Yaşlıların Üretim Hususundaki Düşünceleri	73
TABLO 18: Yaşlıların Ölümden Korku Oranları	76
TABLO19: Yaşlıların Ölüm Karşısında İnançlarından Dolayı Rahatlamaları	78
TABLO 20: Yaşlıların Ekonomik Sıkıntılarının Oranı	86

KISALTMALAR

- age.** : Adı Geçen Eser
as. : Aleyhi's-Selam
AÜİF. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
bkz. : Bakınız
C. : Cilt Numarası
çev. : Çeviren
ÇÜ. : Çukurova Üniversitesi
Der. : Dergisi
DİB. : Diyanet İşleri Başkanlığı
Had. : Hadis
Hz. : Hazreti
İBB. : İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İÜ. : İstanbul Üniversitesi
İÜİF. : İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFV. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
No. : Numarası
s. : Sayfa Numarası
sav. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SHÇEK. : Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SSYB. : Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
UÜİF. : Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yay. : Yayınları
YTL. : Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Konumuza öncelikle belli başlı temel kavramları açıklayarak başlamanın yararlı olacağı kanaatindeyiz. Bu amaçla sırasıyla din, eğitim, öğretim, din eğitimi, din öğretimi ve yaşlılık kavramlarını kısaca tanımlayarak işe başlamak istiyoruz.

A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. Din

“Din nedir” sorusuna herkesin kabul edebileceği ve her dini içine alabilecek bir tanımla cevap vermek oldukça zor görünmektedir. Çünkü tek Tanrı’ya veya birçok tanrıya inanmayı söz konusu edinen dinlerin olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla en basitinden en mütekamiline kadar bütün dinlere uygun düşen ve herkesi tatmin eden özellikleri bir arada bulundurmamak oldukça zor bir durumu teşkil etmektedir. Bu yüzden herkes kendi uzmanlık alanına ve bakış açısına göre bir tanım yapmıştır. Böylece sayısız denecek kadar çok din tanımı ortaya çıkmıştır.

Amerikalı **J. B. Pratt** dini şöyle tanımlar: “Din, fertlerin veya grupların inançlarına göre, kendi yararları ve kaderleri konusunda amaca ilişkin bir eylem icra eden güç veya güçler hakkında şekli ve sosyal bir davranıştır. Yine bir başka Amerikalı **Paul E. Johnson**, dini davranışta belli başlı üç özellik görmektedir: “Belli değerlere ait içgüdüsel istek, bu değerleri tutan bir güç hakkında bilinçli bir bağımlılık ve bu gücün yardımıyla bu değerleri kendine sağlamaya özgü gözükten tutum veya davranışlar.”¹

Kur’an-ı Kerim’de ise din kavramı doksan iki yerde geçmektedir. Ayrıca üç ayette de değişik türevleri yer almıştır.² Bu ayetlerde din kelimesinin başlıca şu anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz: Sahip olma, yönetme, yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslam, şeriat, hudut, adet, ceza, hesap, millet, vb. İslam alimlerine göre ise din, akıl sahiplerini Allah’ın

---

¹ Yüksel, Emrullah, “Din Fenomeni”, İÜİF. Der., İÜ. Basımevi, İstanbul, 1999, s.82.

² Bkz. Tevbe, 9/29; Saffat, 37/53; Vakıa, 56/86.

melekleri aracılığıyla peygamberlerine bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilahi bir kanundur.³

Hadis külliyatında da din kavramının muhtevasını belirleyen malzeme bulunmaktadır. Bir hadiste "Allah indinde dinin aslı haniflik ve İslam'dır"⁴ denilmektedir. Buradan Kur'an'da olduğu gibi hadislerde de din ile haniflik ve İslam kavramları arasında bir anlam birliğinin kurulduğu anlaşılmaktadır. "Dini kuvvetli kılan Allah'a hamdolsun"⁵ ve "Din, nasihattir"⁶ gibi hadislerde geçen din kelimesi ise 'İslam' anlamında kullanılmıştır. Din kelimesinin burada olduğu gibi daha değişik anlamlarda da kullanıldığı yerler mevcuttur.

İslam inancına göre dinin kurucusu Allah'tır ve Hz. Adem (as)'den Hz. Muhammed (sav)'e kadar bütün peygamberlerin getirdiği hak dinlerin ortak adı İslam'dır. Hz. Adem'den itibaren bütün insanlar, Allah tarafından gönderilen tevhid dininin esaslarını kavrayıp benimseyecek ve hayatlarını bu esaslara göre düzenleyecek seviyede zihni, ruhi ve bedeni kapasiteye sahip kılınmıştır. Aynı zamanda Allah'ın başlangıçtan itibaren insanlara bildirdiği dinin tevhid (hanif) dini olduğu ve onların bu dini benimsemeye yatkın bir fitratta yaratıldığı belirtilmiştir.⁷

2. Eğitim

Bilindiği gibi en geniş anlamıyla eğitim, çocuklara, ergenlere ve yetişkinlere kazandırılacak zihinsel ve bedensel yeteneklerin tümünü kapsayan her çeşit etkinliklere verilen isimdir.⁸ Bir başka tarife göre ise eğitim, yetişkin nesiller tarafından yetişmekte olan nesillere yapılan her çeşit etkidir. Bu etkileme ve yönlendirme iyi yönde olabileceği gibi kötü yönde de olabilmektedir. İyi, doğru ve güzel olan birtakım terbiyevi faaliyetler yanında, toplumda bazen olumsuz ve kötü temayüllü terbiye faaliyetleri de görülebilmektedir (Bazı çocukların hırsızlığa ve yankesiciliğe

---

³ Tümer, Günay, "Din maddesi" İslam Ansiklopedisi, TDV. Yay., İstanbul, 1994, c.IX, s.312.

⁴ Tirmizi, Menakıb, 32.

⁵ İbni Mace, Zuhur, 5.

⁶ Buhari, İman, 42.

⁷ Rum, 30/30.

⁸ Adem, Mahmut, Eğitimin Planlanması, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981, s.2.

alıştırılmaları gibi). Ancak, eğitimden asıl maksadın iyi yönde etkileme olduğu unutulmamalıdır.⁹

İbn Sina'ya göre eğitim, bilgi ve ahlaki hayatı geliştirmek, noksanlık ve yokluktan uzaklaşmak, böylece potansiyel güçleri (hareket, idrak, rey ve temyiz) fiile dönüştürmektir.¹⁰

Gazali ise eğitimi, çocuğun kalbindeki saf cevheri koruma faaliyeti olarak tanımlar. Ona göre esasen eğitim, kuvvede olanı fiile çıkarmaktır.¹¹

Farabi'ye göre eğitim, ruhun terbiyesi, öğretim ise zihnin eğitilmesidir. Bir başka ifadesindeyse o eğitimi, insandaki ahlaki erdemleri var etmek, öğretimi ise nazari erdemleri var etmek olarak tarif eder.¹²

İbn Haldun ise kişinin eğitiminden, daha çok ahlak eğitimini anlamaktadır. Ahlakı ise iklim, gıda ve çevre ile ilişkilendirmektedir.¹³

3. Öğretim

Tarih boyunca çoğu zaman yaygın olarak gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri, insanlığın okullaşma sürecine girmesiyle, örgün olma özelliğine kavuşmuştur. Son dönemlerde ise, geleneksel olarak yaygın eğitim alanı içinde düşünülen ve usta-çırak ilişkileri içerisinde gerçekleştirilen birçok meslek alanı, okullaşma kapsamı içine alınmıştır. Bu konuda dünyanın ulaşmayı arzuladığı hedef, tüm mesleklerin okul kapsamı içine alınmasıdır. Bu durum, örgün eğitimin yani bir başka deyişle öğretimin hayata hazırlanmadaki önemini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Buradan öğretimin tanımına geçecek olursak, belli bir amaca varmak için gereken bilgileri verme işi; öğretmen veya onun yerine geçen kişinin, öğrenciye bir amaç için bilgi, alışkanlık, maharet ve ideal kazandırma faaliyetleri olarak

---

⁹ Öcal, Mustafa, Din Eğitiminde ve Öğretiminde Metodlar, TDV. Yay., Ankara, 2001, s.4-5.

¹⁰ Dodurgalı, Abdurrahman, İbn-i Sina Felsefesinde Eğitim, MÜİFV. Yay., İstanbul, 1995, s.34-35.

¹¹ Çamdibi, Mahmut, Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali, Han Neşriyat, İstanbul, 1983, s.234.

¹² Bayraklı, Bayraktar, Farabi'de Devlet Felsefesi, Doğuş Yay., İstanbul, 1983, s.142.

¹³ İbn-i Haldun, Mukaddime, (çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yay., İstanbul, 1982, s.90.

tanımlayabiliriz.¹⁴ Tedris ve tedrisat kelimelerinin de öğretimle eş anlamlı olduğunu söyleyebiliriz.

4. Din Eğitimi

Bir sosyal bilim dalı olarak din eğitimi, bütün dünyada ancak yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Türkiye’de ise henüz çeyrek asırlık bir araştırma tecrübesi bulunmaktadır. Dolayısıyla gelişiminin ilk aşamalarında olan bir bilim dalı olarak din eğitiminin henüz üzerinde uzlaşılan temel kavramlarını tam olarak oluşturduğu söylenemez.¹⁵ Ülkemizde yapılan araştırmalarda din eğitime farklı açılardan yaklaşıldığı görülmektedir. Genellikle bunların her biri farklı hareket noktalarından yola çıkarak değişik din eğitimi tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Klâsik eğitim tanımının din eğitime uyarlanarak “Bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir”¹⁶ diye yapılan tanım bunlardan birisidir. Bir başka tanımda ise, “din öğretimi, dinle ilgili bilgileri kişiye öğretmek, din eğitimi ise öğrenilen bu bilgilerin davranışlara yansımalarını sağlamaktır” diye tarif edilmektedir.¹⁷

Konuya İslam eğitim anlayışı açısından yaklaşıldığında öncelikle düşünülmesi gereken husus, bir “din eğitimi” kavramından söz etme imkanının olup olmadığı sorusudur. İlk bakışta böyle bir sorunun oldukça anlamsız olduğu düşünülebilir. Özellikle İslam’ın insanın iç ve dış dünyasını bütünüyle kuşatan bir din olduğu göz önünde bulundurulduğunda bunun daha da anlamsızlaşacağı ileri sürülebilir. Zaman ve mekân boyutunda varlığın her anının ve her parçasının zorunlu olarak Yüce Varlık’la irtibatlı olduğu düşünülen bir anlayışın din eğitimi kavramına gerek duyması kendi varlığının zorunluluğu açısından anlamını yitirir. Başka bir ifadeyle din, hayatın tümü ile iç içedir; ondan ayrı veya herhangi bir kısmına ait bir şey değildir ki eğitim faaliyetleri dinî yada din dışı bir eğitim olarak ayırma tabi

---

¹⁴ Dodurgalı, Abdurrahman, Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, MÜİFV. Yay., İstanbul, 1999, s.266.

¹⁵ Gündüz, Turgay, İslam, Gençlik ve Din Eğitimi, Düşünce Kitabevi Yay., Bursa, 2002, s.193.

¹⁶ Tosun, Cemal, Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem A Yay., Ankara, 2001, s.25.

¹⁷ Peker, Hüseyin, Din ve Ahlak Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esaslar, Aksi Seda Matbaası, Samsun, 1998, s.14.

tutulsun.¹⁸ Başka bir deyişle İslâm'ın din anlayışı açısından eğitim ve din eğitimi şeklinde bir ayrıma gitme imkanı bulunmamaktadır.¹⁹

Teorik olarak ise din eğitiminin, hayatın bütünü ile ilgilenen çok boyutlu bir problem alanı olarak düşünülebileceği söylenebilir. Din eğitimi biliminin de, dinin mahiyetine uygun olarak, insan varlığının bütünü ile ilgilenen, insanın hayatını, hayatın bütünlüğü içindeki yeri ile ele alan, yani insanla insan olarak ilgilenen bir bilim dalı olarak ifade edilmesinin belli ölçüde İslami anlayışı yansıtacağını söylemek yanlış olmayacaktır.²⁰ Dinin belli bir dönem boyunca hayatın pek çok alanından büyük ölçüde uzaklaştırılması, eşyanın, varlığın ve yaşamın aşkın değerini törpülemiş ve bazı toplumlarda bu değerlerin bütünü yok olmasına neden olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak insanın hayatta kalması ve başkalarının yaşama hakkı anlamını yitirmiş, her şey gibi insan hayatı da değersizleşmiştir. İşte din eğitimi insanın yaşama iç güdüsünden doğan, hayatta kalma arzusu ve mücadelesinin tabii bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır.²¹ Günümüzde bir sosyal bilim dalı olarak din eğitimi, insanın anlam arayışına katkı sağlama görevi üstlenen bir araştırma dalıdır. Kısaca din eğitimi, dini bilginin insan mutluluğunu sağlayıcı bir fonksiyon icra etmesi için yol gösterir.²²

5. Din Öğretimi

Din öğretimi, öğretmenin sınıfın bir üyesi olarak öğrencilerine öğretmekle yükümlü olduğu dini bilgileri intikal ettirme görevi ve bu anlamda öğrenme konusunda hedeflerini gözeterek ve sonuç alacak yöntemi izleyerek öğrencilerine yardımcı olma süreci olarak tanımlanabilir.²³ İslam Dini'nin geniş kitlelere intikal etmesi Asr-ı Saadet'ten bu yana hem yaygın hem de örgün eğitim yolu ile gerçekleştirilmiştir. Peygamberimiz (sav)'in toplum içinde bulunduğu her hal ve şartta tebliğ vazifesini yapması yaygın eğitimin başlıca şeklidir. Örgün eğitimin yani din öğretiminin o dönemdeki

---

¹⁸ Tozlu, Necmettin, "İkbal'in Eğitim Felsefesi", Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi, 5-8 Ekim 1994, Van, 1995, s.335.

¹⁹ Mevdûdî, Ebu'l-A'la, İslam ve Eğitim, (çev. Dr. N. Ahmad Asrar) Hilal Yay., İstanbul, 2000, s.134.

²⁰ Bilgin, Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, AÜİF Yay., Ankara, 1988, s.27.

²¹ Gündüz, age, s.3.

²² Ayhan, Halis, Din Eğitimi ve Öğretimi, DİB. Yay., Ankara, 1984, s.66.

²³ Dodurgalı, age, s.222.

uygulamaları olarak Şu olaylar 6rnek g6sterilebilir: Dar'ul-Erkam toplantıları, Medine'ye 6đretmen g6nderilmesi, Ashab-ı Suffe ve Bedir savaşından sonra alınan esirlerin serbest bırakılması i6in on Medine'li 6ocuğa okuma-yazma 6đretilmesi Şartı getirilmesi. B6t6n bu olaylar sonucu ortaya 6ıkan 6alışmalar birer din 6đretimi 6alışmaları olarak karşımıza 6ıkmaktadır.

G6n6m6zde ise hedef kitlenin zihni gelişmesine g6re programlı 6đretim, ana okulu ve okul 6ncesi programları ile 6ok daha k666k yaşlara kadar indirilmiştir. Programlı 6đretim, d6nyanın bir6ok 6lkesinde ilkokul birinci sınıfı, hatta ana okuluna kadar din eğitimini ve 6đretimini de ihtiva etmektedir.²⁴ 6lkemizde ise ancak ilkokul d6rd6nc6 sınıfta programlı din 6đretimi başlatılmaktadır.²⁵ Halbuki din insanları 6ok daha k666k yaşlardan itibaren ilgilendirmekte hatta genel olarak eğitim faaliyetleri 6ocuğun d6nyaya gelmesiyle başlayıp bir 6m6r boyu devam ederek ancak 6l6mle birlikte nihayete eren bir s6reci kapsamaktadır.

6. Yaşlılık

Kelime olarak yaşlılık, yaşı ilerlemiş olmak, yaşlı hale gelmek, ihtiyarlamak, kocamak ve pir gibi anlamlara gelmektedir.²⁶

Akademik 6alışmalarda yaşlılık terimi genellikle bebeklik, 6ocukluk ve ergenlik terimleri kadar a6ık ve somut değildir.²⁷ 66nk6 "yaşlı kimdir?", "yaşlılık nedir?" ve "yaşlılığın 6zellikleri nelerdir?" gibi sorulara verilecek cevaplar genellikle değişken olma durumundadır.

Yaşlılık, toplumsal normlara ve rollere g6re tanımlanan değişken bir kavramdır. Bu husus yaşlılığın farklı coğrafyalarda, k6lt6rlerde ve zamanlarda farklı tanımlanabilen bir kavram olduğu anlamına gelmektedir.²⁸ Yaşlılık, zaman fakt6r6ne bağlı olarak kişinin değişen 6evreye uyum sağlama kudreti ile organizmanın i6 ve dış etmenler arasında denge sağlama

---

²⁴ Maviş, Hakkı, Almanya, Avusturya ve T6rkiye'de Din Eğitimi, İstanb6l, 1970, s.14.

²⁵ Cebeci, Suat, Din Eğitimi Bilimi ve T6rkiye'de Din Eğitimi, Ak6ađ Yay., Ankara, 1996, s.37.

²⁶ Doğan, Mehmet, B6y6k T6rk6e S6zl6k, İz Yay., İstanb6l, 1996, s.1135.

²⁷ Onur, Bekir, Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık ve 6l6m, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s.295.

²⁸ Kılavuz, M. Akif, Yaşlanma D6nemi Din Eğitimi, Arasta Yay., Bursa, 2002, s.10.

potansiyelinin azalması ve böylece yaşlanma ile ölüm olasılığının yükselmesi olarak da tanımlanabilir. Bir başka deyişle yaşlanma, kişilerin fiziki ve ruhi güçlerini bir daha yerine gelmeyecek şekilde yavaş yavaş kaybetme hali olarak düşünülebilir. Aslında yaşlanma, canlının oluşumundan yaşamın bitimine kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreci yalnız kişinin dış görünümünde değişiklik olarak düşünmemelidir. Kişinin bu süreçten iç ve dış tüm varlığı ile bir bütün olarak etkilendiğinin unutulmaması gerekmektedir.

Yaşlılık, bireyin geçmişine dönük halen yaşamın birtakım sorunlarını yaşadığı ve yaşam sürecini tamamladığı bir dönemdir. Yaşlanma, çözümlenin, çökmenin, ilk davranış şekillerine dönüşün ve gerilemenin başladığı bir zaman dilimi olarak düşünülebilir.

Yaşlılık, yaşam sürecinin doğal ve zorunlu bir çağıdır. Bilindiği gibi insan yaşamında çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi birbirinden farklı olan ancak birbirinden kesin sınırlarla ayrılamayan çağlar vardır. İşte yaşlılık da bu çağlardan birisi ve sonuncusudur. Her çağda olduğu gibi, yaşlılık çağında da daha önce yaşanılmış çağların etkisi vardır. Ancak yaşlılık çağının etkileyeceği başka bir çağ bulunmamaktadır.²⁹ Gerçekten yaşlılık inkar edilemeyecek fizyolojik ve psikolojik bir kayıp dönemi, özellikle tanıdık çevrenin, sosyal ilişkilerin ve önem verilen insanların kaybedildiği bir ölüm beklentisi zamanı olarak görülebilir.

Normal bir insan yaşamının son evresi olarak yaşlılık, biyoloji, demografi, istihdam (emeklilik) ve sosyoloji alanlarında az çok farklı biçimlerde tanımlanırsa da istatistik ve kamu yönetiminde 60-65 yaşlarından itibaren başlatılır.³⁰

Yetişkin insanları kendi içinde yaşlarına göre sınıflandırmak veya alt sınırlara ayırmak mümkündür. Dünya Sağlık Teşkilatı'nın yaşla ilgili sınıflaması şöyledir:

45-59 orta yaş

60-74 yaşlılık

---

²⁹ Köknel, Özcan, Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı, Hür Yay., İstanbul, 1981, s.236.

³⁰ Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yay., İstanbul, 1990, c.22, s.138.

75-89 ihtiyarlık

90 ve üstü ileri ihtiyarlık³¹

Bu sınıflamadaki yaşlılık ve ihtiyarlık ayrımını şu şekilde tanımlayabiliriz:

Yaşlılık, organizmanın iç ve dış uyarıcılara uygun tepkiyi gösterememesi ile meydana gelen kapasitesizleşme sürecidir. İhtiyarlık ise, uygun tepkinin ve uyum gücünün daha belirli ve önemli problemler oluşturacak bir seviyeye ulaşmasıdır.³² Ayrıca iklim ve sağlık şartlarının değişmesiyle yaş sınırları da değişiklik gösterir. Bu yüzden değişik memleketlerde ve değişik insanlarda yaşlılık sınırlandırması farklı olacaktır.

Yetmiş yaşındaki bir insan tipinin fiziksel ve ruhsal durumunu tanımlamak, on yaşındaki bir çocuğun fiziksel ve ruhsal durumunu tanımlamaktan daha zordur veya bu imkansız olabilir diyebiliriz. Yetmiş yaşındaki yetişkinlerin gücü kuvveti yerinde, sağlıklı, etkin, yaşama bağlı ve emekliliklerinin tadını çıkartmakta olabilecekleri gibi, çalışma hayatına devam etmeleri bile söz konusu olabilmektedir. Bu noktada yaşlılığı yıllarla ve işlevlerle ölçülen yaşlılık olmak üzere ikiye ayırabiliriz:

Yıllarla ölçülen yaşlılık, bir kimsenin yaşlı olduğuna karar vermede yılların geçmesi göz önünde bulundurularak kabul edilen bir belirleme biçimidir. Özellikle gelişmiş ülkelerde 65 yaş, ileri yetişkinliğin başlama yaşı olarak kabul edilmektedir. Bu tanımlama, bireyin emekliye ayrılması ve sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaya başlamasını temel almaktadır. Yaşlılığın 65 yaş ve daha sonrasıyla tanımlanması, **Bismark**'ın emeklilik yaşını 65 olarak belirtmesinden kaynaklanmış ve diğer ülkelerde de bu şekilde kullanılagelmıştır.

İşlevlerle ölçülen yaşlılık ise bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik alanda etkilerinin ölçülmesi yoluyla belirlenir. Halk arasında yaygın kullanımı olan "insanlar kendilerini hissettikleri yaştadır" tabiri, yaşlılığı belirlemede

---

³¹ Adam, Eflatun, "Yaşlanma ve Psiko-Sosyal Etmenler", XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ç.Ü., Adana, 1985, s.32.

³² Mutlu, Kemal, "Nüfus İhtiyarlaması ve Faal Ömrün Uzatılması", Sosyal Hizmetler Dergisi, Ankara, 1971, c.5, sayı5, s.9.

işlevin belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Gerçekte de bireylerin yaşlanmalarında biyolojik, psikolojik ve sosyolojik etkenler önemli rol oynamaktadır. Bireylerin bu yönlerden yaşlanma süreçleri biri diğerinden farklı olarak gerçekleşir. Genelde ilk önce biyolojik olgunluk gerçekleşir, bunu sırasıyla psikolojik ve sosyolojik olgunluk izler.³³

Yaşlanma dönemi ile ilgili yapılan çalışmaların disiplinler arası bir karaktere sahip olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Yaşlanma, yaşın ilerleme sürecinin tümü olduğu için bu dönemle ilgili çalışmalar, yaşlanma sürecinde olan 40'lı ve 50'li yaşlarda olan bireyleri de kapsamalıdır. Bu konuda yapılan araştırma verilerine dayanarak, günümüzde gittikçe artan bir şekilde "yaşlılık" terimi yerine "yaşlanma" teriminin kullanılmaya başlandığını söyleyebiliriz.

Yaşlanma, ihtiyarlama veya eskime, canlı cansız bütün varlıkların değişmez kaderidir. Kainatın yaratılışı kadar eski olan bu olay nedense yüzyıllarca araştırmacıların dikkatini pek fazla çekmemiş, bir ihtiyarlık ilmi Geriolojiden ancak 1940'lı yıllarda söz edilmeye başlanmıştır.³⁴ Günümüzde insan yaşamının diğer dönemlerine olduğu gibi yaşlılık dönemine de ilgi gittikçe artmaktadır. Gerioloji, yaşlılığın bütün yönlerini inceleyen bilim dalıdır. Akademik bir disiplin olarak özellikle 1960'lı yıllardan bu yana hızla gelişen bir alandır. Gerioloji, psikoloji, biyoloji, sosyoloji ve kent planlamasıyla yakından ilişkili ve kişinin yaşamına yıllar eklemekten çok, yıllarına yaşam eklemek amacına yönelik bir disiplin şeklindedir. Geriatri ise yaşlıların sağlık sorunlarını açıklamaya ve tedavi etmeye yönelik bir tıp dalıdır.³⁵ Ülkemizde Geriatri Hastanesi veya hastanelerimizde Geriatri servislerinin sayısı yok denecek kadar azdır. Sayıları hızla artan yaşlı nüfus ise bu ihtiyacın hissedilir hale gelmesine neden olmaktadır.

---

³³ Kılavuz, age, s.4.

³⁴ Songar, Ayhan, Psikiyatri, Psikobiyoloji ve Ruh Hastalıkları, Serhat Dağıtım Yay., İstanbul, 1980, s.322.

³⁵ Onur, age, s.91.

B. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. Evren

Araştırmanın evrenini Adıyaman, Bursa, Gaziantep ve İstanbul illerinin sınırları içindeki huzurevlerinde yaşamakta olan yaşlı bireyler oluşturmaktadır.

2. Örneklem

Adıyaman sınırları içerisinde Adıyaman Belediyesi Huzurevi, Bursa sınırları içerisinde Bursa Büyükşehir Belediyesi Huzurevi, Gaziantep sınırları içerisinde Gaziantep Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi ve son olarak da İstanbul sınırları içerisinde Zeytinburnu Semiha Şakir Huzurevi sakinleri örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Örneklemin temsil gücünü artırmak için yukarıda zikredilen huzurevlerinden seçilen yaşlı bireylerde şu özelliklerin aranmasına gayret edilmiştir:

- Kendi işlerini çevreden herhangi bir yardım görmeden yapmak.
- Belirgin bir bedensel ve zihinsel rahatsızlığa sahip olmamak.

Bu özellikleri taşıyan yaşlı bireylerden rastgele seçilenler ve onların içlerinden anketimizi cevaplamayı kabul edenler örneklem grubuna dahil edilmiştir.

3. Anket Formunun Hazırlanması ve Uygulanması

Yaşlı bireylerin durumlarını incelemek amacıyla daha önce yazılmış olan yetişkin din eğitime yönelik kaynaklar göz önünde bulundurularak, din eğitimi açısından yaşlıların ne gibi problemleri olabileceği üzerinde düşünülmüş ve bir anket metni taslağı hazırlanmıştır. Daha sonra bu taslak metin üzerinde çalışılarak, danışman öğretim üyesinin de yardımıyla anket formuna son şekil verilmiştir.³⁶

Huzurevi sakinleriyle yapılan mülakatlar yüz yüze görüşmeler şeklinde, bizzat araştırmacı tarafından Temmuz 2005 ile Kasım 2005 tarihleri arasında yapılmış ve araştırmanın sağlıklı yürütülebilmesi için yaşlı bireylere

---

³⁶ Bkz, Ek-I.

çalışmanın amacı anlatılmıştır. Veri toplama aracı olarak Ek I'de verilen anket formu kullanılmıştır. Anket formunda yanıtların gerçeği yansıtması amaçlanmış olup bu yüzden isim sorulmamıştır.

Anket formunda yer alan soruları yöneltirken, yaşlı bireyleri etkilememek için sorulara ilişkin cevap seçenekleri okunmamıştır. Alınan cevaplar araştırmacı tarafından soru ile ilgili olarak sıralanan seçeneklerden en uygun olanına işaretlenmiştir. Formun uygulanması sırasında yaşlı bireylerin sıkılmalarını önlemek için onlarla sohbet edilmiş ve sorular onlara bu sohbet esnasında yöneltmiştir.

4. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmamızın veri kaynağını oluşturan yaşlıların, bağlı oldukları huzurevlerine göre sayısal dağılımları şöyledir:

Adıyaman Belediyesi Huzurevi	: 4
Bursa Büyükşehir Belediyesi Huzurevi	: 30
Gaziantep Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	: 21
İstanbul Zeytinburnu Semiha Şakir Huzurevi	: 45

Yukarıda da görüldüğü üzere dört değişik huzurevinde yapmış olduğumuz bu araştırma sonucu toplam 100 kişiyle görüşme imkanımız ortaya çıkmış bulunmaktadır. Araştırmamızın sonunda elde edilen veriler bilgisayara aktarılmış ve anket metninde yer alan sorulardaki seçeneklerin frekans ve yüzdeleri tespit edilmiştir. Daha sonra değişkenlere göre analiz işlemleri yapılmıştır. Kapalı uçlu soruların "başka" şeklindeki seçenekleri ve açık uçlu sorulara yazılan ifadelerin değerlendirilmesinde toplam 100 adet anket formu tek tek okunarak elde edilen veriler gruplandırılmış ve değerlendirmeye alınmıştır. Bu bilgiler, araştırma için zengin ve geniş bir materyal imkanı sağlamıştır.

5. Araştırma Yapılan Kurumlar Hakkında Genel Bilgiler

a. Adıyaman Belediyesi Huzurevi:

Görüştüğümüz huzurevi müdüründen edindiğimiz bilgilere göre 1981 yılında ilin alay komutanı çarşıda gezen bütün akli dengesi yerinde olmayan kişileri toplamış ve onlara burada barınma imkanı tanımıştır. Daha sonraları ise burası belediyeye bağlı huzurevi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Aslında burası görünüş olarak daha çok müstakil bir evi andırmaktadır. Zaten mülkiyeti özel bir şahsa ait olan bu kurum için belediye yıllık 2005 rakamlarına göre 4000 YTL kira bedeli vermektedir. 7 yatak kapasitesine sahip olan burada 4 kişi kalmaktadır. Geniş bir bahçeye sahip olan bu huzurevinde yeme, içme, barınma, banyo, tuvalet vb. ihtiyaçların karşılanması da kurum tarafından sağlanmaktadır. Burada kalan 4 kişi istedikleri zaman, haber vermeleri şartıyla istedikleri yere gidebilmektedirler.

b. Bursa Büyükşehir Belediyesi Huzurevi:

Zamanın Bursa Valisi Mahmut Celalettin Paşa tarafından 23 Nisan 1891 tarihinde hizmete açılmıştır. Himayesiz bulunan yoksul insanları bir çatı altında toplayıp baktırmak fikrini ilk kez düşünen Mahmut Celalettin Paşa'nın teklifi üzerine huzurevinin yapılması için padişah 500 lira göndermiştir. Aynı zamanda padişah bu müessesenin yaşamasını sağlamak için de ayda 2000 kuruş gelir getiren gayrimenkullerinin bu kuruma tahsis edilmesini emretmiştir.

1952 yılına kadar Alacahırka'da faaliyet gösteren huzurevi müdürlüğü aynı yıl Duaçınar'a nakledilmiş ve nihayet 1974 yılında Ertuğrulgazi'de inşa edilen modern tesislere taşınmıştır.

Huzurevinde görev yapan personel yaşlıların her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya büyük özen göstermektedirler. Belediye tarafından yaşlılara sağlanan sosyal ve kültürel etkinlikler geniş kapsamlı olarak gerçekleştirilmektedir. Özellikle yaz aylarında mesire yerlerine geziler düzenlenmekte ve burada kalan yaşlıların ilgi alanlarına yönelik rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır. Burada ücretler yaşlının kaç kişilik

odada kalacağına göre değişmektedir. Huzurevi Koruma Derneği'nin de maddi-manevi katkılarıyla kurum bünyesinde tiyatro, kütüphane, müzik salonu, berber salonu, dinlenme ve oyun salonları yer almaktadır. Aynı zamanda iki adet asansör mevcuttur. Huzurevi, kuruluşunun 100. yıl dönümü olan 23 Nisan 1991 tarihinde yapılan ek binanın da hizmete girmesiyle birlikte, günümüzde 332 yatak kapasiteli büyük ve modern bir huzurevi özelliğine kavuşmuştur. Huzurevinin girişindeki bir duvar üzerinde, daha sonraki araştırmalarımız sonucu Sir Adolph Abrahams'a³⁷ ait olduğunu öğrendiğimiz şu söz görenlerin oldukça dikkatini çekmektedir: "Herkes uzun süre yaşamak ister, ama kimse yaşlanmak istemez."

c. Gaziantep Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi:

1986 yılında hizmete açılmış bulunan kurumda 84 kişilik yatak kapasitesi mevcuttur. Kurumda kalan yaşlı sayısı 70'in üzerindedir. Valilik ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet vermektedir. Mülkiyeti sosyal hizmetlere aittir. Beş katlı olarak inşa edilmiştir. Bina içinde asansör bulunmaktadır. İçerisinde banyo, mutfak, yemekhane, mescit ve barınma gibi her türlü olanak mevcuttur. Burada da ücretler yaşlının kaç kişilik odada kalacağına göre değişmektedir. Kişinin gelirine göre ücret alınmakta, hiç geliri olmayanlardan ise ücret alınmamaktadır. Geniş bir bahçeye sahiptir. Burada yaşlılar gezebilmekte, oturup meşrubat eşliğinde sohbet edebilmektedirler. Müdür, memur, aşçı ve hizmetlileriyle birlikte toplam 7 kişilik bir personeli mevcut durumdadır.

d. İstanbul Zeytinburnu Semiha Şakir Huzurevi:

1985 yılında hizmete açılmış bulunan kurumda 92 kişilik yatak kapasitesi mevcuttur. Şu an itibariyle doluluk kapasitesine yakın bir yaşlı mevcudiyetine sahiptir. Burada ücretler yaşlının kaç kişilik odada kalacağına göre değişmektedir. Bir, iki ve üç kişilik odalar mevcut durumdadır. Bina, dört katlı olup içinde bir asansör bulunmaktadır. Üst katta oturma salonu vardır ve bu salonlarda televizyon seyredilmekte ve isteyen sohbet

---

³⁷ Seyhan, Canan, Yaşlılık Psikolojisi, (Basılmamış Lisans Tezi) Bursa, 2000, s.1.

edebilmektedir. Buradaki personel de mevcut şartlar içinde yaşlıların rahatı için ellerinden gelen gayreti gösterme çabası içerisindeyler.

Burada görüşmüş olduğumuz idari personelin, karşılaşılan problem olarak bize karşı dile getirdikleri konu ise, personelin sayısal olarak yetersiz oluşu hususunda olmuştur. Bu huzurevinin bir diğer özelliği ise yaşlılara yönelik olarak özel bakım huzurevi olmasıdır.

6. Araştırma Kurumları Olarak Bu Huzurevlerinin Seçilme Nedenleri

- a) Benzer bir araştırmanın daha önce bu kurumlarda yapılmamış olması.
- b) Bu kurumlardaki kişilerin araştırmaya karşı olan olumlu tutumları.
- c) İstenilen özellikte ve yeteri kadar yaşlıyla görüşme imkanımızın olması.

7. Araştırmanın Varsayımları

1. Genel olarak bu tür kurumlarda kalan yaşlılarımız dinin önemi ve onun hayatımıza etkisi konusunda olumlu düşüncelere sahiptirler.

2. Yaşlılarımızın namaz ibadetini yerine getirme noktasında hassas oldukları kanısındayız.

3. Yaşlılarımızın oruç ibadetini yerine getirme konusunda sağlık sebepleri dolayısıyla zorlandıklarını düşünmekteyiz.

4. Yine Kur'an okuma konusunda yaşlılarımızın görme fonksiyonlarındaki düşüş dolayısıyla zorlandıklarını düşünmekteyiz.

5. Yaşlılarımızı her şeyden önce yalnızlığın strese soktuğunu düşünmekteyiz.

6. Yaşlılarımızın, yaşlıların öğrenmesine ve üretkenliğine karşı temel olarak bir önyargılarının bulunmadığı kanısındayız.

7. Yaşlılarımızın ölümden korkma konusunda aşırı bir heyecanlarının bulunmadığını düşünmekteyiz.

8. Yaşlılarımızın sıkıntılarının ekonomik veya diğer problemlerden ziyade ilgi, alaka ve saygı noktalarında yoğunlaştığını söylememiz mümkündür.

BİRİNCİ BÖLÜM:

YAŞLILIK KAVRAMI VE HUZUREVLERİ İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

A. GELİŞİM PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN YAŞLILIK DÖNEMİ

En basit toplumlarda bile yaşamda en azından üç dönem ayırt edilmektedir: Çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık. Daha karmaşık toplumlarda ise toplumsal değişimin diğer biçimlerini yansıttıkları için daha fazla yaşam dönemi belirlenmektedir. Eğitim, aile ve iş gibi değişik yaşam alanlarında değişik yaş ayrımları oluşmuştur. Konumuz olan ileri yetişkinlik, diğer bir ifadeyle yaşlılık, emekliliği izleyen zaman dilimi olarak görülmüş, genellikle zihinsel ve bedensel çöküş, toplumsal yalıtılmışlık ve kronik hastalık dönemi olarak algılanmıştır. Bu bakımdan yaşam dönemlerinin kronolojik yaşla yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Endüstrileşme çağına dek yaşlıların büyük bir kısmının bakımını ailesi üstlenmiştir. Aile yapısı ve toplumsal normlar nedeniyle bu geleneksel uygulama herhangi bir yasal düzenlemeye gerek kalmaksızın süregelmiştir. Özellikle toplumumuzda milli ve manevi kültürümüz dolayısıyla yaşlıya saygı duyulmuş ve yaşlılar her bakımdan korunmuştur. Geçmiş yıllarda geleneksel toplum kurallarının varlığı ve yaşlı nüfus oranının azlığı ve bunun gibi nedenlerle yaşlıların sorunlarına yönelik hizmetler toplumda fazla yük oluşturmamıştır. Öte yandan, geniş aile yapısının mevcudiyeti, aşırı kentleşmenin olmayışı, kültürel değerlerin yaşam üzerindeki etkisi, sosyo-ekonomik sorunların azlığı ve gerek resmi, gerek gönüllü kişi ve kuruluşların yapmış olduğu hizmetler yaşlıların bir sorun oluşturmalarını engellemiştir.

Oysa günümüzde geleneksel toplumdaki ana, baba, evli çocuklar ve torunlardan oluşan geniş aile tipi kentlerde giderek yerini sadece ana, baba ve evli olmayan çocukların oluşturduğu çekirdek aileye bırakmıştır. Bu değişim zaman içinde kırsal bölgelerimizdeki aile sistemini de etkilemiştir. Nitekim 1989 yılında Türkiye çapında yapılan bir araştırmaya göre,

ülkemizdeki ortalama çekirdek aile oranı %79.7'dir. Bu oran kırsal yöreler için %73.3, kentler için ise %80.7 olarak belirlenmiştir.³⁸

Doğumların azalmasıyla toplumun nüfus yapısı da giderek farklılaşmaktadır. Tıbbi gelişmeler, teşhis ve tedavi yöntemleriyle ilgili yeni uygulamalar insan ömrünün uzamasına yol açmıştır. Ayrıca toplumun eğitim seviyesi yükseldikçe kişilerin sağlık ve beslenmelerine önem verme ve özen gösterme eğilimi ortaya çıkmaktadır. 1900'lü yıllarda ABD'de 47 olan ortalama yaşam süresi 1985'li yıllarda erkekler için 71.2'ye, kadınlar için ise 78.2'ye çıkmıştır. Beklenen yaşam süresinde ortaya çıkan bu dramatik değişiklik toplum içindeki yaşlıların oranını hızla artırmaktadır. ABD'de son 20 yılda 65 yaştan daha büyük olanların nüfus artış oranı, genel nüfus artış oranının iki katı kadardır. En hızlı artan grup ise 85 yaştan büyük olanlardır ki 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar yaklaşık 20 yıllık bir süre zarfında %165 oranında artış göstermiştir.³⁹

Eğitim ve öğretim kurumlarının yaşlı yetişkinlere kapılarını açması ise oldukça gecikmiştir. Bunun nedenlerinden biri, yaşlılık karşısındaki olumsuz tutumlarımızdır. Yakın yıllara kadar yaşlılık, düşüş, bozulmuş ve ölümlerle eş anlamlı sayılıyordu. Şimdi artık yaşlı kişilerin de eğitimden yararlanabileceği kabul edilmektedir. Bu dönemdeki eğitim etkinliklerine orta ve ileri yaşlılık grubundaki kişilerin katıldığı bilinmektedir. Bu etkinliklere katılımdaki amaç ise; iyi bir iş, daha fazla para kazanmak, daha kültürlü bir kişi olmak ve ilginç şeyler öğrenmek olabilmektedir.⁴⁰

Genel anlamda yetişkin, özel anlamda ise yaşlılık dönemi eğitimiyle ilgili beş amaç saptanmıştır:⁴¹

Birincisi, yetişkinlerin kendilerini ikinci bir mesleğe hazırlamalarıdır. Bunlar erken emekli olan, işinden bıkan ve mesleğine ilgisini yitirmiş kişiler olabilmektedir.

---

³⁸ Turan, Nihan, "Yaşlılık, Toplumun Yaşlılara Bakış Açısı ve Yaşlıların Psiko-Sosyal Uyumunu", Sosyal Hizmetler Der., Ankara, 1990, yıl.1, sayı1, s.13.

³⁹ Örnek, Turan, Bayraktar, Erhan, Özmen, Erol, Geriatrik Psikiyatri, Özgün Psikiyatrik Bozukluklar Dizisi, Saray Tıp Kitabevi, İzmir, 1992, sayı.1, s.3.

⁴⁰ Onur, age, s.272.

⁴¹ Onur, age, s.272.

İkincisi, eğitimi toplumsal-kültürel değişimi anlama aracı olarak kullanmaktır. Toplumsal ve teknolojik değişimlerin meydana getirdiği tehdide karşı savaşabilmek için onları anlamak gerekmektedir. Hızlı değişim özellikle kişisel denetimin yitirildiğini telkin ettiği durumlarda tehdit edici olabilmektedir. Sürekli ya da yaşam boyu eğitimin geleneksel hedefi, yetişkine bu değişimi kavrama yollarını sağlamaktır.

Üçüncüsü, teknolojik ya da sosyo-kültürel eskimeye, modası geçmeye karşı savaşmadır. Gelişmiş ülkelerde sanayi ya da iş dünyası bu tür bir yetişkinlik eğitimini elemanlarına kendisi sağlamaktadır. (En bilinen örnek, büro memurlarına bilgisayar kullanımının öğretilmesidir.)

Dördüncüsü, doyumlu emeklilik rollerinin oluşturulmasıdır. Burada amaç ekonomik yarar sağlamak yerine kişisel doyuma ulaşmaktır. (Hobiler, boş zaman ilgileri geliştirmek, vb.)

Beşincisi, yetişkinliğin biyolojik ve psikolojik değişimlerini kavramaktır. Bilişsel alandaki birçok araştırma kişinin düzeyinin yaşından daha etkili olduğunu göstermektedir.

ABD’de 60 yaşını geçmiş kişiler için düzenlenen ve yoğun olmayıp, kısa süreli bir program niteliğindeki Elderhostel, mimariden genetik mühendisliğine, deniz ekolojisinden beyzbol edebiyatına kadar çok çeşitli alanlara yayılmaktadır. Araştırmalar 71-86 yaşları arasındaki bazı yaşlı öğrencilerin bu derslerden en fazla yararlananlar olduğunu göstermektedir.

Yaşlılıkta ortaya çıkan bedeni değişiklikler kişinin faal hayatını değiştirir. Bu insanlar sosyal hayattaki hızlı değişikliklere ayak uyduramadığından toplum içindeki yerleri sarsıntıya uğrayabilir. Bu da, yaşlıyı şiddetle etkiler. Bunlar senelerden beri devam eden kabiliyetlerin silinmesi, faallığın kaybedilmesi ve toplumda bilinmeyen, tanınmayan bir kişi haline gelmesi demek olur. Günümüzde şehirleşmenin artmasıyla birlikte, kişiler arası münasebetlerde gevşemeler oluşabilmektedir. Bu münasebetler yerini radyo, televizyon, gazete, sinema gibi unsurlara terketmekte ve böyle bir cemiyette kişi, saygınlığını tatmin edici bir şekilde tam olarak hissedememektedir. Var olan münasebetler ise daha çok menfaate dayanmaktadır. Bütün bunlara kardeş ve çocuk sayısının azlığını da

eklersek, bunların kişiyi yalnızlığa itmesi, desteksiz bırakması, çevre ve topluma yabancılaştırması kaçınılmaz hale gelecektir. Bu ve buna benzer faktörlerden dolayı günümüzde yetişkinliğin diğer dönemlerine olduğu kadar yaşlılık dönemine de ilgi gittikçe artmaktadır.

Yaşlılık konusunda ileri sürülen ve yaşlıların çoğunun hastanelerde, bakım evlerinde, yaşlılar yurdunda yaşamakta olduğu, çoğunun hastalıklar nedeniyle yetersiz olduğu ve vakitlerinin çoğunu yatakta geçirdikleri, sağlıklarının kötü olduğu, kolayca bulaşıcı hastalıklara yakalandıkları, vb. düşüncelerin, yapılan araştırmalar sonucu yanlış olduğu ve gerçeği yansıtmadığı tespit edilmiştir.⁴² Mevcut bir düşünceyi yalnız yaşlılar için değil, bütün durumlar karşısında genellemeye kalkışmak, sosyal bilimler açısından doğru olmayacaktır.

Yaşlılık psikolojisiyle ilgili olan yaşam beklentisi kavramı, bir bireyin doğumundan itibaren ne kadar yaşayacağına ilişkin beklentiyi dile getirmektedir. Bu beklenti gelişmiş ülkelerde uzundur. Dolayısıyla bu ülkelerde 65 yaş ve daha üstündeki insanların nüfus oranları diğer ülkelerden daha fazladır.

İnsanlar yaşlandıkça gerek bedeni, gerekse ruhi birtakım değişikliklere uğrarlar. Bunlar arasında, derinin buruşması, ciltte lekeler oluşması, saçların ağarması ve dökülmesi, boynun kısalması gibi dıştan fark edilen ve pek de önemli olmayan belirtilerin yanında bütün fonksiyonlarda yavaşlama ve düşme dikkati çeker. Vücudun tamir hızı yavaşlar. Kas kuvvetinde azalma, kapasite kaybına ve iş yapabilmede düşüklüklere yol açar. Yine yaşlılıkta her türlü hastalık halleri, ızdırap veren herşey, ölüm düşüncesi, güçsüzlük hissi ve sevilen kişilerin kaybı ciddi bunalımlara sebep teşkil edebilmektedir.

Büyüme 22-25 yaşlarında durur. 25 yaşında adale gücü maksimumdur. Saçların kalınlığı ve gürlüğü tamdır. Ama yine de bağışıklık sistemini düzenleyen hormonlar azalmaya, boy da kısalmaya başlamaktadır. Nasıl ki dünya tarihinde devletlerin en zirvede oldukları zamanın, buna paralel olarak gerilemeye de başladığı zaman olduğu gibi, insanın fizyolojik olarak en güçlü olduğu dönem olan 25 yaş, aynı zamanda insan vücudunun sağlık

---

⁴² Onur, age, s.300.

bakımından gerilemeye başladığı bir dönem olarak kabul edilebilir. 30 yaşından sonra vücudun fonksiyon kapasitesi her yıl binde sekiz kadar düşecektir. Bu dönemde kalp kasları kalınlaşmaya, vücut efor kaybetmeye başlar, kırışıklıklar belirir. Omurga diskleri birbirine yaklaşır, hafif kamburluk belirtileri görülür. 40 yaşlarında artık çöküntü başlamıştır. Kilo artıp, boy birkaç milim azalmıştır. Vücudun tabii savunması zayıflar. Enfeksiyon yok edici hücrelerin gücü düşer. Saç kırışması ve dökülmesi artar, saç tellerinin çapları incelik ve göz yakını iyi göremez. 50 yaşlarında deri kırışık sarkmaya başlar, gözde hipermetropluk artar. Pankreas daha az trypsin ve insülin üretir, diyabet başlayabilir. Tırnak büyümesi ve tat duyusu azalır. Kas ve diğer dokular zayıfladıklarından vücut ağırlık kaybeder. Fakat metabolizma yavaşladığından, vücutta yağ toplanabilir ve zayıflama görülmez. Seste kalınlaşma olabilir, hafıza kayıpları da görülebilir. 60 ve 70 yaşlarında ise boy iki santim kısalmıştır. Kas gücü gençliktekinin yarısıdır. Akciğer kapasitesi de yarıya inmiştir. Tat alma duyusu iyice zayıflamıştır.⁴³ Burun, kulak ve kulak memeleri 0.5-1 santim daha uzundur. İşitme duyusu genellikle yaşla birlikte azalır, bu da konuşmayı etkiler, toplumsal ilişkiyi sınırlar. İşitme kaybı çoğu zaman karışıklık, şaşkınlık ve güvensizlik duygularıyla bir arada bulunur. İleri yaşlarda kemik yapısında da oldukça büyük bir zayıflama vardır ve bu kemiklerin kırılma olasılığını artırmaktadır. Ayrıca çoğunda kıkırdak ve eklemlerde kireçlenme görülmekte, esneklik azalmaktadır. Yaşlılığa bağlı fiziksel değişimlerin, psiko-sosyal uyumu büyük ölçüde etkilediği bilinmektedir. Özellikle görme ve işitme duyusundaki azalmalar başka insanlarla etkileşimi etkiler ve duygusal güçlükler yol açabilir. Fiziksel bozulmaların kabul edilmemesi ve reddedilmesi özellikle yaşlılara özgü paranoid düşüncelerle kendini gösterir.⁴⁴

Ancak yaşlılar arasında da farklar vardır. Aynı zamanda yaşlılığı kabullenmiş biçimi de bir bakıma gördükleri eğitime, mensubu oldukları dine, milliyetlerine, ailelerine, yapmakta oldukları veya daha önce yaptıkları işlerine, ilgi alanlarına ve daha birçok etkene göre değişiklik gösterir.

---

⁴³ Yeni Rehber Ansiklopedisi, age, s.185.

⁴⁴ Onur, age, s.98.

Zihinsel kabiliyetlerin yaşlılıkla azaldığı inancının yersiz olduğu yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Yaşlılar daha yavaş düşünürler ve bazı problemleri çözerken daha düşük performans gösterirler. Ancak yaşlılığın öğrenme yeteneğini azalttığına dair bir bulgu yoktur. 70 yaşında birçok kişi önemli programlarda çalışıyor ve önemli kararlar veriyorlar. Bunlar arasında politik liderler, hakimler ve şirket yöneticileri sayılabilir. Örneğin, Pablo Casals'ın 96 yaşında son resitalini verdiği, Bertrand Russell'in 98 yaşında yayınlarına devam ettiği, Celal Bayar'ın 104 yaşında iken aktüel konularda geçerli yorumlarda bulunduğu bilinmektedir.⁴⁵ Bu da zihinsel bazı yeteneklerin yaşlılıkla birlikte azalmadığını göstermektedir.

Bazı yaşlılarda depresyon görülebilir. Sağlığın kaybı, bağımsızlığın ve sosyal konumun kaybı gibi benzeri kayıplar birleşerek şiddetlenir ve kişinin kendine olan saygısı daha çok azalır. Kişi gereksinme kaynaklarına en fazla ihtiyaç duyduğu fakat gereksinimlerinin en az doyurulduğu bir yaşam dönemine girer. Depresif yaşlılarda kendini küçük görme, boşluk hissi, kararsızlık, zevk alma duygusunun kaybı ve umutsuzluk gibi kendi kendini değerlendirme yeteneklerinde kayıplar görülür. Yaşlılıkta görülen depresyonda psikodinamik açıdan yaklaşmakta olan ölüm düşüncesi de önemli rol oynar. Yaşlı depresiflerin saldırganlık duyguları, kendi çaresizlikleri ve bağımsızlıkları ile çevreyi cezalandırmak biçiminde belirir.⁴⁶ Ayrıca yaşlı depresiflerde, sindirim sistemi şikayeti, baş ağrısı, idrar yolları ile ilgili yakınmalar ve özellikle kadınlarda saçların dökülmesi ile ilgili yakınmalar en sık rastlanan semptomlardır. Uyku güçlükleri de depresif yaşlı hastanın en sık fiziksel şikayetleri arasındadır.⁴⁷

Yaşlı depresif hastaların yaşamın diğer dönemlerine oranla cinsel konuda daha az yakınmaları olur. Öte yandan, yaşlılar arasında kalp hastalıkları yüksek oranda olduğu halde, kalp-damar sistemine ait

---

⁴⁵ Zembilci, Nedim, "Demanslar", XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ç.Ü., Adana, 1985, s.35.

⁴⁶ Koptagel-İlal, Günsel, Psikiyatri, Psikosomatik Psikoterapi, Sermet Basımevi, Kırklareli, 1985, s.85.

⁴⁷ Eker, Engin, "Yaşlılarda Depresyon Kliniği ve Tedavisi", XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ç.Ü., Adana, 1985, s.38.

yakınmalar düşük orandadır. Günün birinde yardıma gereksinim duyduğunda kendisine destek olunmayacağı, terkedilme korkusu, başkalarına yük olacağı düşüncesi ve kendine olan güvenin kaybolması depresif hareketleri tetikleyebilir. Kurumlarda yaşayan yaşlılar arasında en sık rastlanan sorunların başında depresyon gelmektedir.⁴⁸

Şimdiye kadar 60 yaşından sonrasına yaşlılık denirdi. Bize göre yaşlılık kronolojik olarak değişkendir. Artık 65'inde ve daha sonrasında birçok insan "yaşlı" gibi davranmıyor. Günümüzde 70 yaşındaki bir insanın çalışmaları ve etkinliklerinin yirmi yıl öncesinde 50 yaşındaki bir insanın yaptıklarına eşit olduğu söyleniyor. Kısaca, toplumumuz yaşılanıyor ancak yaşlılarımız gençleşiyor diyebiliriz.

Günümüzde yaşlılığın ciddi bir problem haline gelmesinde hastalıkların mühim bir yeri vardır. 50-60 yıl kadar önce enfeksiyon dediğimiz öldürücü hastalıklar yaygındı. Koruyucu hekimlik çalışmaları ve antibiyotiklerin keşfiyle bu mikrobik hastalıklar önleniyse de son yıllarda bu defa dejeneratif hastalıklar yaygınlık kazanmıştır. Bunlar, damar sertliği, kalp ve beyin damar hastalıkları, romatizmal hastalıklar ve şeker hastalığı gibi öldürmeyen ancak belirtilerinin sürekli ilaç kullanma ve perhiz yapma ile hafifletilebildiği bedeni bozukluklardır.

B. TOPLUMSAL AÇIDAN YAŞLILIK

Yaşlılıkta yaşanan sorunların çeşitli nedenlerle, geçiş toplumlarındaki kurumlarda yaşayan yaşlılarda daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bunun nedenlerinden biri, toplumun henüz bu yeni olguyu kültürel yapı içerisinde nereye oturtacağını bilememesidir. Toplum yapısal değişimler dolayısıyla, bu kurumlara ihtiyaç duymakta, öte yandan geleneksel değer yargıları nedeniyle kendisini suçlu hissetmektedir. Bizim toplumumuzda da bunca zamandır konunun üstüne gidilmeyişinin bir nedeni de, toplumun bilinçsizce bu sorunu gözardı edip, yaşanan duygularla yüzleşmekten kaçınmasıdır. Oysa bu tür davranışlar meseleye çözüm bulunmasını da zorlaştırmakta, bu konuda kültürel bir eğitim yapılamamakta, kurumların sayısının artırılması ve mevcut haldekilerin geliştirilmesi mümkün olamamaktadır. Yaşlılarımıza

---

⁴⁸ Eker, age, s.38.

aileleri ile birlikte oturmalarının mı yoksa kurumlarda yaşamalarının mı daha doğru olacağı söylenmemektedir. Toplumdaki bu belirsizlik yaşlılara da yansımakta ve onlar da nerede daha mutlu olabileceklerini kestirememektedirler.

Bilindiği gibi herkes belli bir süre çalıştıktan veya belli bir yaşın üzerine geldikten sonra emekli olmaktadır. Kişilerde, emekli olduktan sonra tıbbi veya fonksiyonel bazı sorunlar görülebilir. Böylece yaşlanan bir kişinin ekonomik durumu iyi olsa da, yaşamını her bakımdan kendisine sahip çıkacak ortamlarda, kontrollü ve uzman kişilerin gözetiminde geçirmeleri mümkün olabilmektedir. Buna eşini kaybetmiş bir insanın sıkıntıları ve yalnızlığı da eklenince o kişinin yaşamdan kopmaması için bu tür kurumlar bir katalizör görevi üstlenmektedir.

Yaşlıların mutlu bir yaşlılık dönemi sürdürmeleri konusunda toplumun tutumunun küçümsenemeyecek bir payı vardır. Genellikle toplum, yaşlıya karşı ön yargılıdır.⁴⁹ Aynı zamanda yaşlıları zihin faaliyetlerini kaybetmiş, işe yaramaz kimseler olarak görme eğilimindedirler. İnsanlar yaşlandıkça bu etkinin altında kalmakta ve onların yetenekleri körelebilmektedir. Eğer sahip oldukları kötü tecrübeleri varsa o zaman hayattan beklentileri de değişebilmektedir. İşte burada toplum olarak bizlere düşen görev, yaşlıların gençlerden farklı olan ümit ve düşüncelerine saygı duymaktır.

Şu an içinde bulunduğumuz ülkemizin ekonomik şartları onun gelişmekte, kalkınmakta ve sanayileşmekte olduğu doğrultusundadır. Bütün bunlar sosyo-iktisadi açıdan olumlu gelişmeler sayılabileceği gibi olumsuz etkilerinin de olabileceği gözardı edilmemelidir. Bu yan etkilere ise en çok çocuk, sakat ve yaşlı gibi gelişmelerini tamamlayamamış veya güçlerinin bir bölümünü kaybetmiş olan kesimlerin daha çok maruz kaldıkları bir gerçektir. Bu kesimlere karşı, kalkınma ve sanayileşmenin getirdiği olumsuz etkilerden hiç zarar görmemeleri veya en az zarar görmeleri için, en yüksek derecede koruyucu önlemlerin alınmasının toplumsal olarak zorunlu bir görev olduğu unutulmamalıdır.

---

⁴⁹ İzmir, Sevgi, Yaşlılık, SHÇEK Yay., Ankara, 1984, sayı.1, s.16.

Sanayileşme, dünyada büyük ekonomik ve sosyal değişimlere yol açmıştır. Çalışma koşulları ve yaşam biçimindeki olumlu değişmeler ile yaşlı ve ailesi arasındaki geleneksel bağlar yavaş yavaş kopmaya başlamıştır. Düşünce yapılarının da değişmesi, kuşak farklılıklarına bağlı çatışmaların ortaya çıkması gibi faktörlerle yaşlı, artık ailede danışılacak son merci olmaktan çıkmış, aileye yük olmaya başlamıştır. Kadının da çalışma hayatına girmesiyle tamamen bakımsız ve yalnız kalmıştır. Yaşlıların çalışma yaşamına katılmaları ve üretkenliklerini sürdürmeleri ile ilgili düzenlemelerin olmaması da bu yalnızlık ve işe yaramazlık olgusunu daha da artırmıştır.

Toplumumuzun aile yapısı içinde yaşlılar, ailenin korunması ile birlikte, toplumun temeli olarak değerlendirilen ailenin vazgeçilmez bir unsuru olma özelliğinden dolayı, büyük iller dışındaki ailelerde yaşlısına kendi yanında bakmak ve onu korumak eğilimindedirler. Daha küçük yerleşim bölgelerinde, yaşlıların büyük bir kısmı yakınları ve sosyal çevre tarafından saygı ile kabul edilmekte, onlara özel ilgi gösterilmektedir. Bu nedenle onlar için yaşlılık hiç de korkulacak bir dönem olarak görülmez. Böyle ailelerde yaşlılar danışmanlık görevini yürütürler ve ailede bereketin, dayanışmanın nedeni olarak algılanırlar. Karmaşık kentsel çevrelerde ana babanın veya bunlardan birisinin evli çocuklarının yanında torunlarıyla birlikte ve uyum içinde yaşadıklarına çok az rastlanır. Geleneksel olarak aileler yaşlı ana babalarına bakmak ve onlarla birlikte oturmak istemelerine rağmen, aile yapısındaki değişmeler, bu düşüncüyü gittikçe güçleştirmekte ve yaşlı ana babasına bakmak ve onlarla birlikte oturmak isteyen aileler azalmaktadır.

Toplumsal açıdan yaşlıların bir problemlerini de yalnızlık duygusu oluşturmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde yaşlılar ve emekliler eşlerini de kaybetmişlerse yalnız yaşamak zorundadırlar. Bu trajik yalnızlığın çeşitli sebepleri vardır. Genç nesiller tarafından aranmamak ve sosyal değişime yaşlının ayak uyduramaması bunların başlıcaları olabilir. Yaşlılık döneminde sevilen kişilerin ölümüyle birlikte bunların yerine konabilecek kişilerin sayısı giderek azalmaktadır. Çocuklar ve torunlar da genelde olduğu gibi uzakta yaşıyorlarsa yaşlının yalnızlığını gidermek için televizyon, hayvanlar vb. küçük hobiler yeterli olamamaktadır.

Bu dönemde toplumsal açıdan karşımıza çıkabilecek sorunlardan bir diğeri de emeklilikle ilgili olanlardır. Kişinin toplumsal rolünü sürdürmesi yaşla ortaya çıkan bedensel ve ruhsal yakınmalar dolayısıyla bozulabileceği gibi, bizzat toplum tarafından ona verilen (yönetici, hakim, doktor, vb.) rolün elinden alınmasıyla da bozulabilir.⁵⁰ Yaşlı birey emekli olduğunda hazırlıklı veya hazırlıksız bir rol değişikliği ile karşı karşıya gelmektedir. Emeklilikte ortaya çıkan rol değişikliğinde kişi için toplum içindeki yeri ve saygınlığı ile ilgili endişeler gizlidir. Yaşlının toplum içindeki süregelen rolünde ortaya çıkan değişikliğin en önemli sonucu bilinmeyen ve tanınmayan kişi haline gelme düşüncesidir.⁵¹ Çalışan insanda sürdürdüğü görevin sorumlulukları yanında, kişiye o görevin verdiği birtakım yetkiler de vardır. Bu sebeple, çevresinde birçok insan bulunabilir. Kişi emekli olup, yetkilerinden sıyrılınca çevresinde eskiden olan kalabalık kaybolur. Artık karşısında koşturanlar, hürmette bulunanlar yoktur. Kişinin tanınmayan birisi haline gelmesinden korkmasının kaynağı da burada yatmaktadır.

Kadınların çoğu emeklilikten bir lütuf gibi hoşlanırlar. Erkekler için ise emeklilik, hayatlarını etkileyen bir rol oynamaktadır. Erkeklerin büyük bir kısmı işleri ile uyum gösteren bir kişilik geliştirmektedirler. Hatta işkolikler dahi vardır. Bunların işlerinin dışında çok fazla bir ilgi alanları yoktur. İşle hayatı o kadar özdeşleştirmişlerdir ki, işin kaybı bir yerde hayatı anlamsızlaştırmaktadır. Aslında kişiler ne zaman ve nasıl emekli olacaklarına kendileri karar verirlerse, emekliliğe daha iyi uyum sağlayabileceklerdir.

Emeklilik dönemine kadar bedensel ve ruhsal olarak yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdüren bireylerde, emeklilik sonrası çeşitli sebeplerden dolayı çeşitli hastalıklar görülmeye başlayabilir.⁵² Oysa, yaşlının beden ve ruh sağlığı elverdiği ölçüde toplum içinde ona yer ve rol verilmesi kişi ve toplum sağlığı açısından en makul ve yararlı yol olduğu bilinmelidir. Böylece kişi toplumsal rolünün sürdürdüğünü görüp ruhsal ve bedensel çöküntüye düşmeyecektir. Eğer toplum yaşlılara bu olanağı vermiyorsa, yaşlanmakta olan kişinin emeklilik dönemini düşünerek, toplumsal rolünü ve üretkenliğini

---

⁵⁰ Köknel, age, s.239.

⁵¹ Adam, age, s.33.

⁵² Köknel, age, s.240.

sürdürecek yeni girişimlere başvurmasının her açıdan faydalı sonuçlar doğuracağı unutulmamalıdır.

C. DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN YAŞLILIK DÖNEMİ

Yaşlılar daha uzun ömür sürdükleri için dini bilgi, dini uygulamalar ve ibadetler konusunda bilgilerini artırma fırsatına sahiptirler. Çünkü ilkel toplumlarda bilginin sözlü olarak aktarılması sebebiyle, zihinde tutulması gerekiyordu. Bu açıdan yaşlılar, dini bilgi, hikmet, gelenek ve görenekler için başvuru kaynağıydılar. Onlar sadece bilgiyi aktarmakla kalmıyor, aynı zamanda dinin gerektirdiği uygulamaları da yerine getiriyorlar, hastalıkları tedavi için dua ediyorlar, kanun koyuyorlar ve günlük yaşamın problemlerine çözüm getiriyorlardı.⁵³ Bu noktada yaşlılık dönemini yaşayan insanların daha ilk çağlardan itibaren toplumun dini yaşantısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de yaşlılık dönemiyle ilgili olarak bazı ifadeler yer almaktadır. Mesela Bilmen'in Kur'an mealinde ihtiyarlıktan şu şekilde söz edilmiştir:⁵⁴ "İhtiyarlık çökmesi,⁵⁵ ihtiyarlığın yetişmesi,⁵⁶ ihtiyar olmak,⁵⁷ ihtiyarlık çağı,⁵⁸ ihtiyarlığa ulaşmak,⁵⁹ ihtiyarlamak,⁶⁰ ihtiyarlayasınız diye yaratmak,⁶¹ ak saçlı ihtiyara çevirmek⁶² ve ihtiyarlık vücuda getirmek."⁶³ Esed'in meal-tefsirinde ise yaşlılık bir ayette güçten, takatten kesilmek anlamında şu şekilde kullanılmaktadır: "Üzerime yaşlılık çökmüş olduğu halde, bana böyle bir müjde veriyorsunuz öyle mi? diye sordu İbrahim..."⁶⁴ Elmalılı'nın tefsirinde⁶⁵ ise farklı olarak "onun çok yaşlı bir

---

⁵³ Kılavuz, age, s.10.

⁵⁴ Bilmen, Ö.Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Bilmen Yay., İstanbul, 1971.

⁵⁵ Bakara, 2/266; Hicr, 15/54.

⁵⁶ Ali İmran, 3/40.

⁵⁷ Hud, 11/72.

⁵⁸ İbrahim, 14/39.

⁵⁹ Nahl, 16/70; Hac, 22/5.

⁶⁰ Meryem, 13/8.

⁶¹ Rum, 30/54.

⁶² Müzemmil, 73/17.

⁶³ Mü'min, 40/67.

⁶⁴ Esed, Muhammed, Kur'an Mesajı, İrşad Yay., (çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk) İstanbul, 1999, s.521.

⁶⁵ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Kitabevi, İstanbul, 1971.

babası var”,⁶⁶ “Rabbim dilediğini yaratır ve ihtiyar eyler”⁶⁷ ve bir ayette de “seçmek”⁶⁸ anlamlarında tercüme edilmiştir.

Kur’an, yaşlılık dönemini ölüm gibi insan hayatının tabii bir parçası olarak görmektedir. Hatta Kur’an, insanların dikkatlerini yaşlanma dönemine çekerek bu döneme özel bir önem atfeder. Kur’an’da insanın hayat akışını anlatan, sırf bu konuya hasredilmiş başlı başına bir sure yoktur. Farklı sure ve ayetlerde insanın gelişim evrelerine dikkat çeken genel tema ve örnekler bulunabilir. Kur’an’da hayatın ilk yıllarındaki yaratılış safhasından, çocuğun dünyaya geliş evrelerinden, doğum sonrası ve çocuğun annesi tarafından büyütülüp yetiştirilmesinden ve anne, baba haklarına saygıdan bahseden ayetlerin yer aldığı görülür.⁶⁹ Ancak Kur’an’da yaşlılık dönemi kadar hayatın bir başka evresi konusunda bizi düşünmeye çağıran çok az ayet vardır. Kur’an insana “Asr” suresinde insan hayatının ikinci vakti olarak değerlendirilen yaşlılık hakkında düşünmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁷⁰

Asr suresinde insan ömrünün ikinci vaktine yemin edilmektedir. İkinci vakti adeta güneş ışığının sönmeye başladığı, günün sona erme zamanının yaklaştığı ve karanlığın oluşmaya başladığı bir zaman dilimidir. Bu surede hayatın son dönemlerine yaklaşan insanların kaybetme durumu ile karşı karşıya olduğu, ancak birbirine sabrı ve hakkı tavsiye edenlerin istisna olduğu vurgulanmaktadır.⁷¹ Zamanın geçmesiyle birlikte kaçınılmaz olarak insanın bazı olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceği vurgulanmaktadır. Yaşlanma dönemine ulaşma şansını yakalayan bireylerde fiziksel, bilişsel ve ruhsal açıdan iyileşmesi mümkün olmayan düşüşler olabilir. Bu sure, yaşlanma sürecinde bu düşüşleri yaşayan kimseler ve bu döneme hazırlık yapan genç ve yetişkinler için adeta bir düşünme ve meditasyon fırsatıdır. Bu yüzden olsa gerek sahabe birbirlerinden ayrılırlarken bu sureyi okuyorlardı. Söz konusu surede, zamanın geçmesiyle birlikte insanın ömrünün geçtiği de vurgulanmaktadır. Zamanın geçmesi, insanın

---

⁶⁶ Yusuf, 12/78.

⁶⁷ Kasas, 28/68.

⁶⁸ Ahzab, 33/36.

⁶⁹ Hacc, 22/5; Furkan, 25/54; Secde, 32/7-8; Yasin, 36/77; Mü’min, 40/67; Necm, 53/45-47; Abese, 80/17-21.

⁷⁰ Kılavuz, age, s.13.

⁷¹ Asr, 103/1-3.

kendisinden bir parça gitmesi anlamına da gelmektedir. İnsanın ömründen gidenin karşılığında bir kazanç olmazsa, o eksikliğin hüsrandan ibaret olması kaçınılmaz olacaktır. İnsan, kayıplarının her parçası için ne kazandığını hesap etmezse aldanabilir. Her geçen gün ecelden ve ömürden bir eksiklidir. Ancak iman edip, salih amel işleyenler bu kayıplardan uzak kalacaklardır.

İnsan hayatında çocukluk döneminin zayıflığını, yetişkinlik dönemi izler. Arkasından son dönemdeki zayıflık ortaya çıkar, sonra da ölüm herhangi bir anda hayat sürecini sonlandırır. Kur'an, yaşlılık dönemine ulaşan insanların bazı musibetlerle karşılaşabileceklerini haber verir; "Sizi Allah yarattı, sonra sizi vefat ettirecektir. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsinler diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacaktır."⁷² Ömrün en kötü çağı olarak bahsedilen yaşlılık döneminde, bunama, alzheimer, parkinson ve diğer bazı hastalıklar kaçınılmaz olarak herkesin karşılaşılacağı sağlık sorunları olmayabilir. Ancak yine de bu tür problemler yaşlılar arasında bazen yaygın olarak da görülebilmektedir. Yaşlanma döneminde zihinsel güç kaybından kurtulmak mümkün olmasa da, hayatın ileri yaşlarında bulunan pek çok kimse kronik hastalık ve bedensel zayıflıkları muhtemelen hissedecektir. "Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra güçlülüğün ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Allah'tır. O dilediğini yapar."⁷³

Yaşlanma döneminin karşılaşılmaması muhtemel bazı sorunlarıyla yüz yüze gelmekten endişe duyan Hz. Peygamber (sav) her zaman, ömrün sonundaki bu güç yitiminden Allah'a sığınır ve şöyle dua ederdi: "Ey Rabbim! Cimrilikten, ağırcanlıktan, ömrün sonundaki düşkünlükten, yalancıların yanıltmasından, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."⁷⁴ Ayrıca O, "Rabbim! Tembellikten, yaşlılığın kötülüklerinden sana sığınyorum. Cehennem azabından, kabir azabından da sana sığınyorum."⁷⁵ diye dua ederdi.

---

⁷² Nahl, 16/70.

⁷³ Rum, 30/54.

⁷⁴ Buhari, Tefsir, 1.

⁷⁵ Müslim, Zikr, 75; Tirmizi, Daavat, 13; Ebu Davud, Edeb, 110.

Yaşın ilerlemesiyle zirveye ulaşan din, ergenin zirveye ulaşan dininden çok farklıdır. Ergenlerde genellikle duygusal telaşla bir arada bulunan büyük bir zihni karışıklık ve şüphe söz konusudur. Gençlerin tüm eğilimleri şu veya bu şekilde ani olarak değişebilir ve dönüşebilir. İleri yaşlarda ise hem duygular hem de zihin yerleşik hale gelir. Dini inancın yaşlıların hayatlarında, ölüm korkusunu hafifletme, arkadaşlık temin etme, dini etkinlikleri içtenlikle kabullenme, yoksulluk, acı ve keder durumlarına uyum sağlamada yardımcı olma, cesaretsizlik ve kriz anlarında destek verme ve ihtiyaç durumlarında ona yardım etme gibi konularda pek çok faydalarının olduğu söylenebilir.⁷⁶ Tüm büyük dünya dinleri yaşlılar için adeta bir okul özelliği taşımaktadır. Yaşlılar için din, özellikle hayatın yenilmesi zor problemlerinin çözümüne katkıda bulunmaktadır. İnsanlar yaşlanınca başka kimselere bağımlı olacaklarının daha çok farkına varmaktadırlar. Bu gerçek, yaratılmış bir varlık olarak yaşlıların acizyetlerini anlamaları sonucu Allah'la iletişim kurmalarına ve dine daha fazla yönelmelerine neden olabilmektedir.

D. HUZUREVLERİ

1. Huzurevlerinin Tanımı

Resmi gazetede yayınlanan yönetmelikte huzurevleri, yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan yaşlı sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlanmaktadır.⁷⁷ Bir başka deyişle huzurevleri, sosyal ve ekonomik açıdan yoksunluk içinde bulunan, devletin himaye ve bakımına muhtaç yaşlı vatandaşların, bir ev ortamı içinde bakılıp korunması, psikolojik ve sosyal yönden doyurucu özelliklere sahip kılınması ve her türlü ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlayan sosyal hizmet kurumlarıdır. Burada geçen yoksunluk, kişinin günlük yaşamı içinde sahip olduğu temel ihtiyaçları karşılayabilecek maddi olanaklardan yoksun olma halidir. Sosyal yoksulluk ise, kişinin sosyal ilişkilerini düzenleyebileceği bir ortam içinde olmaması, yardımlaşabileceği veya bir yakını olsa bile bu yakınının o kişiye yardım edecek bir imkandan yoksun bulunmasıdır.

---

⁷⁶ Kılavuz, age, s.15.

⁷⁷ Resmi Gazete, "Yönetmelikler, sayı 18269", 2 Ocak 1984, s.29.

İlgili bakanlığın, yaşlıların bakımlarını gerçekleştirmek, fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve devam ettirmek, sosyal ilişkilerini geliştirmek, yaşamlarını güven, sağlık, mutluluk ve huzur içinde geçirmelerini sağlamak gibi amaçları bulunmaktadır. Bakanlıkça yaşlılara verilen kurum hizmetleri, yönetmelik hükümleri gereğince yatalak olmayan, sürekli tıbbi tedavi gerektirmeyen, günlük ihtiyaçlarını kendi kendine karşılayabilen, akli dengesi yerinde, 60 yaş ve daha yukarı yaşlardaki yaşlıların bakımını sağlamayı hedeflemektedir.

2. Türkiye’de Huzurevleri ve Tarihçesi

Türkiye, tarihi boyunca çocukların ve yaşlıların korunmasına önem veren bir ülke olmuştur. Türk kültüründe kökleşmiş olan sevgi ve merhamet duyguları, çocuk ve yaşlı haklarını, toplumsal düzenin odak noktası haline getirmiştir.

Toplumumuzda yaşlı ve yaşlılıkla ilgili toplumsal davranışlara tarihsel açıdan bakıldığında, eski Türklerde atanın kadın yada erkek olsun korunduğu anlaşılmaktadır. Eski Türklerde yaşlı öldükten sonra da yaşayan ruhunun varlığı inancı ile aile içindeki yerini kaybetmezdi. Türklerin şamanist inançlara sahip olduğu dönemlerde, şamanlar genellikle yaşları ve tecrübeleriyle toplumun manevi yaşamında etkileri olan kişilerdi. Bunlar, hastalıkların tedavisinde ve ölüm esnasında görev yaparlardı. Dede Korkut hikayelerinde bu ve benzeri özellikleri bulmak mevcuttur.

Oğuzlar, büyüklerine son derece bağlı ve saygılıydılar. Küçükler büyüklerin ellerinden öper, büyükler de onları boyunlarından öperlerdi. Uzun zaman ayrı kalıp buluştuklarında birbirlerine sarılmaktaydılar. “Söz ulunun, su küçüğün” atasözü Oğuzların ataya verdikleri önemi anlatmaktadır. Oğuz destanlarında saygı davranışı olarak selam verme ve el öpme davranışından söz edilmektedir. Destan kahramanlarının erdemleri, cesur ve merhametli olmak, güçsüzleri ve yaşlıları korumak ve yoksullara yardım etmek gibi davranışlardı.

Eski Türklerde kabile yaşamının gelişmesi ile tecrübeli yaşlıların zamanla toplum içinde çok yararlı ve saygın kişiler olduğu kabul edilmiş ve bu da töreleşmiştir.

Yaşlılara verilen hizmetlerin tarihi incelendiğinde, yardım şekilleri, toplumların toplumsal ve kültürel yapılarıyla inançlarına göre kalıplaştığı görülmektedir. Eski dönemlerde yaşlılar, inançlara ve geleneklere dayalı toplumsal destek ve yardımlarla korunmaktaydı. Türk toplumunda her dönemde yaşlılara yardım edildiği ve onların korunmaya alındıkları eski sosyal, kültürel ve tarihi kurumların varlığından da anlaşılabilir.

Yaşlıları koruma hizmeti veren ilk kurum, Selçuklular döneminde 12. yüzyılda kurulmuştur. Sivas'ta 1100 yılında Reha Oğulları tarafından Daru'l-Raha (huzurevi) inşa edilmiştir.

Aynı dönemde, Musul'da Erbil Atabeyi Muzaffereddin Ebu Said tarafından, Gökbörü tesisleri imar edilmiştir. Bu tesiste, yaşlılar için dört adet daru'l-aceze, dullar için bir adet barınma ve bakım yurdu, küçük yaşta yetim çocuklar için bir adet yetimhane ve sokaktan toplanan ve evsiz kalmış çocuklar için bir adet bakım yurdu yer almaktaydı.

Memlükler döneminde 13. yüzyılda, 1284-1285 tarihlerinde Kahire'de açılan Seyfettin Kalavun Hastanesi ve tesisleri de bu amaca yönelik inşa edilmiştir. Yine burada, dul kadınlara, ihtiyarlara, yetimlere ve istenmeyen sokak çocuklarına ayrı ayrı bakım evleri ve yurtları yapılmıştır.⁷⁸ Türk toplumu, kültürü gereği yaşlıya saygı duymuş ve hemen hemen tarihin her döneminde yaşlı insanları korumuştur. Türklerin müslüman olmalarıyla birlikte, kültürüne ek olarak dinin gereği olması dolayısıyla da muhtaç, güçsüz ve yaşlılara gereken yardım ivme kazanarak yapılmaya devam edegelmiştir.

Osmanlılar döneminde de imarethaneler, aşevleri ve tekkelerin muhtaç durumdaki yaşlılara hizmet verdikleri bilinmektedir. Çeşitli hayır cemiyetleri ve vakıflar, diğer yardıma muhtaç gruplarla birlikte yaşlılara yönelik hizmetler vermişlerdir. Bilindiği üzere Osmanlılar döneminde sosyal hizmetler 19. yüzyıla kadar zaten vakıflar tarafından verilmekteydi. Bu alanda hizmet veren kamu kuruluşları ve hayır kurumları 19. yüzyılda kurulmaya başlanmıştır. Bunların arasında 1868 yılında kurulmuş olan

---

⁷⁸ Karslı, Doğan, "Yaşlılık ve Türkiye'de Yaşlı sorunları", SSBYB. Hıfzıssıhha Okulu Sosyal Hizmetler Bölümü Yay., Ankara, 1982, s.12.

Kızılay derneği ve 1895 yılında kurulmuş olan daru'l-aceze, Osmanlılar döneminde kurulup günümüzde de yaşayan kurumlardandır.

Daru'l-aceze, kelime olarak, acizler yurdu, düşkün, kimsesiz ve yaşlıların barındığı yer anlamlarına gelmektedir. Bu kurum, ilk defa Sultan II. Abdülhamit'in emriyle, Sadrazam Halil Rifat Paşa aracılığıyla yapılmaya başlanmıştır. Yapım amacı ise, dilencilikle mücadele kapsamında, kimsesiz çocukların, sakat, hasta, yaşlı erkek ve kadınların dilenme alışkanlığından kurtarılarak topluma sağlıklı bireyler kazandırma çabalarının bir ürünü olmasını sağlamaktır. Bunun üzerine İstanbul'daki kimsesizler ve başıboş gezen çocuklar bir araya getirilip bakım ve yetiştirme çabalarına başlanır. Küçükler burada büyüüp bir sanat ve meslek edinmek üzere bir eğitime tabi tutulurken, yaşlılar da ömürlerinin son yıllarını huzur içerisinde geçirmeleri için buraya alınmaya başlanır. Buranın inşaatına ilk para yardımını bizzat padişah, kendi imkanı ile yapar. Sadrazam Rifat Paşa ise, evindeki kıymetli eşya ve gümüş takımlarını satarak burasının inşaatına harcar. Bu arada çeşitli kişi ve kuruluşlardan da bağışlar yapılır. İnşaat bu şekilde tamamlanır. Bina ise şu kısımlardan meydana gelmektedir: Bir erkek ve bir kadın hamamı, altı aceze ve iki hastane bloğu, mutfak, çamaşırhane, çocuk yuvası, yetimhane, cami ve kilise. Görüldüğü üzere, konuya Osmanlı toplumundaki bütün muhtaç insanları yaş, cinsiyet, ırk ve din ayrımı yapmaksızın içinde barındıracak bir yuva veya kurum olarak bakılmış ve bu proje, o şekilde de hayata geçirilmiştir. Müessese yıllarca toplumdaki kimsesiz ve bakıma muhtaç olan insanların önemli bir sığınağı olarak hizmet görmüştür ve bu fonksiyonunu günümüzde dahi devam ettirmektedir. Örneğin, çocuklar yetimhanede, yetiştirme çağına ait şartları büyük ölçüde bulabilmişlerdir. Burada çeşitli çalışma imkanları sağlanarak, sakinlerinin boş kalmaktan dolayı sıkıntı duymamaları sağlanmaya çalışılmıştır.⁷⁹ Daru'l-aceze, bugün İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı, döner sermaye ile yönetilen bir kurumdur. Amacı ise daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi yaş, cinsiyet, ırk ve din ayrımı gözetmeksizin, düşkünlere barındırmak, ümitsizlikten kurtarmak ve rahat bir yaşama kavuşturmadır.

---

⁷⁹ Koçu, Reşat Ekrem, Darulaceze, İnkılap ve Anka Basımevi, İstanbul, 1974, s.13.

Cumhuriyet döneminde, yaşlılara bakım ve yardım görevi 1930 yılında çıkarılan Belediyeler Kanunu'nun 34 ve 35. maddeleri gereğince belediyelere verilmiştir. Belediyeler böylece düşkünler ve yaşlılara yaptıkları diğer tüm yardımların yanı sıra bunları barındıracak huzurevleri açmaya başlamışlardır. Belediyelerin yanı sıra yaşlılara yardımı amaçlayan çeşitli dernekler de kurulmuş ve faaliyete geçmişlerdir. 1963 yılında çıkarılan bir kanunla birlikteyse SSYB.'na bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren yaşlılarla ilgili hizmetleri planlama, programlama ve yürütme görevini direkt olarak devlet üstlenmiştir. 1968 yılında çıkarılan 1005 sayılı kanunla, istiklal madalyasına sahip yaşlılara aylık bağlanmış, 2022 sayılı kanunla da 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz vatandaşlara aylık bağlanması kabul edilmiştir.⁸⁰

Sanayi devriminin ardından, modern endüstri kuruluncaya kadar geçen süre zarfında genel olarak, toplumdaki yaşlılar birer otorite olarak kabul edilmekteydiler. Sosyal güvenliklerini de kendileri sağlayabilmekteydi. Çocukları ise onlara bakmak ve onların gereksinimlerini karşılamakla yükümlüydüler. Buna rağmen geçmişte yaşlıların sosyal güvenliklerini sağlamaya yönelik birtakım kurumların oluşturulduğu bilinmektedir. Vakıflar ve ahilik teşkilatı bunlardan bazılarıdır. Özellikle Osmanlılar döneminde, sosyal güvenlik kurumunun fitre, zekat, sadaka vb. ibadetlerin yanı sıra, bütün ülkeyi kapsayan vakıflar sistemi üzerine oturtulmuş olduğu görülmektedir.

Osmanlılarda, çağdaş anlamda ilk sosyal güvenlik kuruluşu, emeklilik hakkının gerçekleştirilmesi biçiminde, 1866 yılında askeri tekaüt sandığı ile başlamıştır. 1881 yılında sivil memurlar için bir emekli sandığı kurulmuş ve 1909 tarihli kanunla da asker ve sivil hizmet emeklilerini kapsayan iki ayrı sandığın kurulması öngörülmüştür. 1949 yılında ise 5434 sayılı kanunla TC. Emekli Sandığı kurulmuştur.

Türkiye'de yaşlılık hizmetleri, emeklilik aylığı, hastanelerden yararlanma ve bakımevlerine yerleştirme şeklinde geliştirilmiştir. Türkiye'de 1960 yılından sonra artan köyden şehre göç olgusu ile geniş babaerkil aile

---

⁸⁰ Karslı, age, s.12.

tipi çekirdek aileye dönüşmeye başlamıştır. Bu değişimler, özellikle kırsal bölgelerde yaşlıların geleceğe yönelik tek güvenceleri olarak gördükleri çocuklarını kaybetmelerine neden olmaya başlamıştır. Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi nüfusun sadece % 53'ünü kapsamaktadır. 65 yaşın üzerindeki yaşlı nüfusun %48'inin ise hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Ayrıca sanayileşme ile artan iç göçler ve çekirdek aile tipine dönüş, kadının ücretsiz işçi konumundan çıkıp ücretli işçi konumuna geçmesi yada bir meslek kadını olarak çalışma hayatına atılması sürecini hızlandırmıştır.⁸¹ Böylece, yaşlı nüfus sadece ekonomik güvencesini kaybetmiş olmakla kalmayıp aynı zamanda evde bakım olanağını da kaybetmiş olma sürecine girmiş bulunmaktadır. Oysa yaşlılar için ekonomik güvence kadar, evde bakım olanağına da sahip olabilmek son derece büyük bir önem arz etmektedir.

Özetle diyebiliriz ki, yaşlı nüfusun genel nüfus sayısı içindeki oranı, nüfus artışına paralel olarak artmaktadır. Çekirdek aile tipinde yaşlı bireye bakım maddi ve manevi açıdan birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Toplumumuzun geleneklerindeki ataya bağlılık olgusu sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı dejenere olmaya yüz tutmuş ve bir sorun haline gelen yaşlıya bakım konusundaki devlete düşen sorumluluk gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Yeni yasalar, çalışmalar ve uygulamalar bugüne kadar yapılagelmiştir. Ancak bunların hepsinin yeterli olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Yaşlıların sorunlarının çözümüne yönelik olarak daha çok bakımevlerine ihtiyaç duyulduğu gibi mevcutlarındaki şartların da iyileştirilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca geriatri konusunda uzmanlaşmış personele ve yaşlıların evlerde bakımı konusunda halkın eğitilmesine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizdeki huzurevlerinin %63'ü 1975 yılından sonra açılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda çoğu endüstrileşmenin yoğun olduğu ve çekirdek aile tipinin yaşandığı büyük şehirlerde açılmıştır. 2006 yılı verilerine göre ülkemizde yaşlılara hizmet veren kurumların sayısı 206'dır. Bu kurumların bağlı buldukları yerlere göre dağılımları ise şu şekildedir:⁸²

---

⁸¹ Turan, age, s.27.

⁸² Ayrıca ayrıntılı bilgi ve huzurevlerinin tam listesi için bkz: www.shcek.gov.tr

1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olanlar	: 66
2. Kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı olanlar	: 7
3. Yerel yönetimlere ait huzurevleri	: 20
4. Dernek ve vakıflara ait huzurevleri	: 32
5. Gerçek kişilere ait olan özel huzurevleri	: 74
6. Azınlıklara ait olan huzurevleri	: 7

Son yıllarda huzurevlerinin sayısı her ne kadar artmışsa da halen mevcut talebi karşılamakta birtakım sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Bu kurumların bünyesindeki hizmetlerin pahalıya mal olması ve sosyal yatırımların gerçekleşmesindeki gecikmeler, aynı zamanda bunların sayısındaki ve niteliğindeki açığın giderek büyümesine de zemin teşkil etmektedir.

3. Ülkemizde Huzurevlerine Giriş Koşulları

Ülkemizde SHÇEK'e bağlı huzurevleri fonksiyonlarına göre huzurevleri ve huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan,

a. Huzurevlerine kabul koşulları şunlardır:

- 60 veya üzeri yaşlarda bulunmak.
- Kendi ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak. Yeme, içme, banyo, tuvalet gibi günlük yaşam etkinliklerini bağımsız olarak yapabilecek durumda olmak.
- Ruh sağlığı yerinde olmak.
- Bulaşıcı hastalığı bulunmamak.
- Uyuşturucu madde yada alkol bağımlısı olmamak.
- Sosyal veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu, sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmak.

b. Huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine kabul koşulları ise şunlardır:

- 60 veya üzeri yaşlarda bulunmak.
- Bedensel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle süreli yada sürekli olarak özel ilgi, destek, korunma ve rehabilitasyona gereksinimi olmak.
- Ruh sağlığı yerinde olmak.
- Bulaşıcı hastalığı bulunmamak.
- Uyuşturucu madde yada alkol bağımlısı olmamak.
- Sosyal veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu, sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmak.⁸³

Yukarıdaki iki kuruma kabul edilme arasındaki fark ise belirtilen koşullarda hemen göze çarpmaktadır. Huzurevlerine kabul edilecek yaşlılarda, kendi gereksinim ve ihtiyaçlarını yine yaşlıların kendilerinin yapabilmeleri aranırken; yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine kabul edilecek yaşlılarda böyle bir şart aranmamaktadır. Bilakis onların süreli yada sürekli olarak bakıma muhtaç olmaları şartı karşımıza çıkmaktadır.

4. Diğer Ülkelerde Huzurevleri ve Yaşlılık Hizmetleri

Bireyin kendi kendine bakamaz hale gelmesiyle çevresindeki insanlara belirli yükümlülükler getireceği bilinmektedir. Bu nedenle Batı kültüründe yaşlıların toplumdan soyutlanması oldukça sık görülen bir durumdur. Geçmiş dönemlerde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ailedeki yaşlı bireylerin tüm sorumluluğunu çalışan aile reisi üstlenmekteydi. Ailesi olmayan yaşlılara da her ülkenin kendi yasa ve geleneklerine göre yardımlar sağlanmaktaydı. Bugün ise yaşlı nüfusun hızlı artışı gelişmiş ülkelerdeki sağlık harcamalarını ve ekonomik yapıyı zorlamaktadır. Örneğin, ABD’de sağlık harcamalarının %29’u, İsviçre’de ise %60’ı 65 yaşın üzerindeki kişilere verilen hizmetlere ayrılmaktadır.⁸⁴ Gelişmiş ülkelerde yaşlılara verilen hizmetler iki gruba ayrılmış bulunmaktadır. Bunlar:

---

⁸³ Huzurevi Yönetmeliği, SHÇEK Yay., Bilecik, 1985, sayı5, s.13.

⁸⁴ İzmir, age, s.33.

a. Koruyucu hizmetler ve rehabilitasyon:

Halkın yaşlanma ve yaşlı bakım hizmetleri konusunda eğitilmesini kapsar. Evde bakım, yemek servisi, fizyoterapi ve beslenme uzmanlarının yaşlıyı evinde ziyaret ederek verdikleri destek hizmetler de bu gruba girmektedir. Bu hizmetler sağlık merkezine bağlı ekipler ve gönüllü kuruluşlarca yürütülmektedir.

b. Tanı ve tedavi hizmetleri:

Yaşlıya, hastane polikliniklerinde, yoğun bakım ünitelerinde, geriatri hastanelerinde, gündüz hastanelerinde ve psiko geriatri bölümlerinde verilen hizmetlerdir.⁸⁵

İsveç, İsviçre ve Almanya'da yaşlıların problemlerine kiliseler, özel kuruluşlar, dernekler, belediyeler ve özel idareler çözüm getirmektedirler. Huzurevleri, bu kuruluşlar tarafından finanse edildiği gibi buralarda yaşayan yaşlılar da imkanları ölçüsünde bu finansmana katkıda bulunmaktadır. Bu ve benzeri ülkelerdeki yaşlılar hiçbir endişeye kapılmadan, bavulunu alıp, evlatlarına veda ederek huzurevine gitmektedirler. Huzurevleri genellikle şehirde ve büyük bir bahçe içerisinde inşa edilmişlerdir. Her yaşlıya genellikle tek oda verilir. Banyo ve tuvaleti odasındadır. Yemek toplu olarak salonda yenilir. Sinema, kütüphane ve eğlence salonları vardır. İdareci, bakıcı, revir ve kantinleri mevcuttur. Buradaki yaşlılar aynı zamanda her türlü serbestliğe de sahiptirler. Bu ve benzeri ülkelerde gerek yaşlı, gerek yaşlının evlatları ve gerekse çevre, bir yaşlının çocuklarından ayrılıp huzurevine gitmesini çok olumlu karşılarlar.⁸⁶

ABD'de çok kısa bir süre öncesine kadar yaygın bir kanıya göre, yaşlıların çoğunun huzurevleri ve kronik yaşlı bakım hastanelerinde yaşadığı düşünülürse de bu oran sadece %5'tir. Bir süre için de olsa 65 yaş üzerindeki bireylerin huzurevleri veya benzeri bakım evlerinde kalma oranı %20'yi geçmemiştir. Oysa günümüzde yaşlı popülasyonun artmasıyla uzun süreli bakım ve kurum hizmetlerine ilgi artmış bulunmaktadır. İçinde

---

⁸⁵ İzmir, age, s.39.

⁸⁶ Başağa, Zeki, "Ankara'daki Gönüllü ve Resmi Sosyal Hizmetler Örgütleri Arasındaki İlişkiler", Sosyal Hizmetler Akademisi Yay., Ankara, 1972, s.32.

bulduğumuz 2000'li yıllarda ise bu sayının daha çok artacağı ve daha çok sayıdaki yaşlıların bu uzun süreli sağlık ve sosyal bakım hizmetlerine ihtiyaç duyacağını tahmin etmekteyiz.

Bu ülkede, artan yaşla birlikte kronik hastalıklar artmakta, sosyal ve ekonomik destek ise azalmaktadır. İhtiyaç duyulan hizmetler ise gittikçe pahalılaşmaktadır. 1977 yılında yapılan bir araştırmaya göre geriatrik tıp için bu ülkenin 7000 doktora ihtiyacı vardır. Amerikan Tıp Derneğine göre 629 doktor geriatri alanında uzmanlaşmış bulunmaktadır. Aynı zamanda bu ülkenin huzurevi harcamaları (1977 yılına göre) yılda 15 milyar dolardır ve bu rakam her yıl %16 oranında artmaktadır. Yaklaşık her eyalette huzurevlerinin doluluk oranı %90 civarındadır. Bu ise yaşlılara yönelik hizmetlerin verilmesinde yatak ihtiyacının çok olduğunu göstermektedir. Bu ülkede, 75 yaş ve daha üstü yaşlıların %10'u, 85 yaş ve daha üstü yaşlıların ise %20'si bakımevlerinde yaşamaktadırlar. Amerikan nüfusunun giderek yaşlanmasından dolayı bu kurumlara ihtiyacın daha da artacağı beklenmektedir.⁸⁷

Japonya'da geleneksel olarak yaşlı çok saygı görmekle birlikte günümüzde yaşlılık problemleri çok daha ağır bir biçimde hissedilmektedir. İkinci dünya savaşından bu yana ülkenin batılılaşması, iş bulmak için şehirlere hücum edilmesi ve bunu takip eden ciddi mesken bunalımı sırasında aile sistemi bir hayli zedelenmiştir. Savaştan bu yana aile küçüldüğü fakat yaşam süresi erkeklerde 47'den 69'a, kadınlarda 50'den 75'e yükseldiği için yaşlılar sayıca daha fazla, gençler ise daha azdır. Bunun sonucu olarak yaşlılar için çok sayıda projeler ve bakım evleri yapılmıştır. Batı'nın anladığı anlamda bir sosyal sigorta sistemi burada yoktur ve 65 yaşın üstündeki 7 milyon Japon'un %60'ının çok az miktarda bir geliri vardır. Bu ise sosyal anlamda yaşlılara yönelik ciddi bir problem olarak karşımızda durmaktadır.⁸⁸

Rusya, sosyalist bir toplum olduğu için burada, emekli olmuş bir insan isterse çalışma hakkına sahiptir. Bunun değişik şekilleri vardır. Part-time

---

⁸⁷ İzmir, age, s.41.

⁸⁸ Puner, Morton, İyi ve Uzun Bir Hayata Doğru, (çev. Türkan Turgut) Bilgi Yay., Ankara, 1988, s.231.

fabrika işçiliği, evde çalışma programları, gönüllü sosyal aktiviteler, kamu kütüphanelerinde çalışma, tecrübelerini gençlerle paylaşma ve kulüplerin yönetimi gibi faaliyetler bunlardandır. Bu toplumlarda çalışma hayatından uzakta kalanların, aktif bir hayat sürmüş olanlara nazaran daha ileri yaşlara ulaşmalarının zor olduğu bilinmektedir.⁸⁹

Hollanda'da 65 yaşına gelen herkese buldukları belediyece emekli aylığı bağlanır. Emekli aylığı için 65 yaşına gelen kişinin çalışıyor olması gerekmez. Evde yaşayan yaşlıya da bağlı bulunduğu belediyenin sosyal işler bölümü tarafından gereksinim duyduğu konuda kendisine yardım sağlanır. Buradaki yaşlı kurumlarında ufak çaplı daireler mevcuttur. Bu tür kurumların masrafı fazladır. Orada kalacakların istenilen ücreti ödemeye güçleri yetmeyebilir. Böyle durumlarda belediyenin kendilerine bağladığı maaşın üzerindeki ücreti, yaşlının isteği üzerine devlet tamamlar ve üstelik yaşlıya cep harçlığı verir. Bu durum yardım olmaktan çok vatandaşlık hakkı olarak görülür. Burada çocuklar, anne ve babalarına bakmak zorunda değillerdir. Anne ve babaların çocuklarına hatta torunlarına bakma zorunluluğu vardır. Yaşlılıktan dolayı psikolojik durumları bozulmuş olan yaşlılar için ayrı kurumlar mevcuttur. Yaşlıları toplumdan izole etmemek, topluma bağlı tutmak ve onları mutlu etmek amacıyla dernekler, gönüllüler ve din kuruluşları da faaliyetlerde bulunurlar.⁹⁰

Almanya'da yaşlılara götürülen hizmetler, kurumsal ve mobil hizmetler olmak üzere ikiye ayrılır. Bu hizmetleri, devletin üstlenmesi ve yerine getirmesinin yanısıra, bu alanda çeşitli sosyal refah kuruluşları, kiliseler, vakıflar ve özel kuruluşlar da görev yapmaktadır. Özellikle devletin dışında kalan diğer kuruluşlar, mobil hizmetler konusunda etkin çalışmalar vermektedirler.

Burada kurumsal hizmetler dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar:

- Yaşlı konutları
- Yaşlı evleri

---

⁸⁹ Tolstykh, Alexander, Man and His Stages of Life, Progress Publishers, Moskow, 1987, s.216.

⁹⁰ İzmir, age, s.33.

- Yaşlı huzurevleri

- Yaşlı bakımevleri

Burada, 1980 verilerine göre 65 ve daha yukarı yaştakilerin %4.5'i kurum bakım hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bunların %1.2'si yaşlı bakımevlerinde, %2.4'ü huzurevlerinde, %0.9'u ise yaşlı evlerinde kalmaktadırlar. Bu tür kurumlarda belli bir ücret karşılığı kalan yaşlılara gelirlerinin kendilerine yetmediği hallerde devlet tarafından kendilerine cep harçlığı verilmektedir. Yaşlıya verilen cep harçlığı yaşlının aldığı emekli maaşına bağlıdır.

Mobil yardım hizmetleri ise iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar:

- Evde bakım ve ev işlerine yardım hizmetleri (65 yaş ve daha yukarı yaştakilerin %14'ü bu hizmetten yararlanmaktadır.)

- Yemek servisleri (Evinde kalan yaşlılara yemek servisi yapılmaktadır.)

Bu hizmetlerin yanında, yaşlı gündüz evleri, yaşlı kulüpleri ve yaşlı gündüz bakımevleri hizmetleri de mevcuttur. Buradaki yaşlılara yönelik geriatik hizmetler ise şunlardır:

- Geriatik hastaneleri

- Psiko-geriatri hastaneleri

- Gündüz geriatri hastaneleri

- Gündüzlü psiko-geriatri hastaneleri⁹¹

İngiltere'de II. Dünya savaşıdan sonra ulusal sağlık servisi tarafından, geriatik tıp adı altında yeni bir bölüm kurulmasına karar verilmiştir. Böylece yaşlılara yönelik olarak gereken özel ilgi ve bakım sağlanmayı amaçlanmıştır. Yaşlı psikiyatri hastaları için olan servislerin çoğu büyük akıl hastanelerindedir. Hastaneler hem teşhis hem de kısa ve uzun süreli tedaviler için kullanılmaktadır. Kısa süreli çalışan üniteler, multidisipliner bir bakımdan oluşur ve bir psikiyatrist ile bir geriatrist tarafından yönlendirilir. Bu tür üniteler, teşhiste zorluk olduğunda veya medikal ve psikiyatrik bazı problemler mevcut olduğunda çok yararlıdırlar.

---

⁹¹ İzmir, age, s.38.

Burada, yaşlılara yönelik hizmetler üç grupta toplanabilir. Bunlar:

- Günlük ve dışarıdan gelen hastanın bakımı: Günlük bakım geriatric hastanelerde 1950'li yıllarda başlamıştır. Bu hizmet, buraya gelen hastanın tedavisini ve hastaya yönelik sosyal yardımı içermektedir. Yerel hükümet, sosyal kulüpler ve günlük bakım merkezleri devamlı şekilde yaşlıların bakımını destekler. Çok ağır hastalarda, ayakta tedavi kliniklerinin küçük bir fonksiyonu vardır. Bunun nedeni hastanın taşınmasındaki zorluklar ve evdeki bakımın daha avantajlı olmasıdır.

- Kurumlarda bakım: Bu ülkede yerel hükümet yaşlı insanlara ev veya barınacak bir kurum sağlamakla yükümlüdür. 1948'e kadar barınacak yerler küçük ünitelerdi. Daha sonraları ise herkesin rahatlıkla yaşayabileceği özel evler kurulmuştur. Eğer yaşlı gittikçe durumu ağırlaşır ve düşkünleşirse daha iyi bakılabileceği ve uzmanların bulunduğu bir kuruma taşınabilmektedir.

- Ev hizmetleri: Bu hizmetler, ev işleri, yemek, çamaşır, telefon ve acil çağrı hizmetlerini kapsar. 65 yaş üzeri insanlardan rastgele seçilen 500 kişiden %12'sinin ev hizmetlerinden yararlanmakta, %20'sinin ise bu hizmetlerden yararlanamayıp hala ihtiyaç içinde olduğu tespit edilmiş bulunmaktadır.⁹²

İsveç genel sisteminde, emekli aylığı ve kira ücretleri yaşlı kişilere ekonomik güvence sağlamaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Milli emekli aylığı sistemi şu hususları kapsamaktadır:

- Temel ödeme: Daha önceki çalışma kazancına bakılmaksızın yaşlı bireylere yapılan ödemedir.

- Yan ödeme: Kar getiren bir işten dolayı saklanan gelire dayalı yapılan ödemedir.

- Kısmi ödeme: 60-65 yaşlarında olan bir kişinin part-time çalışmasının emekli aylığı ile birleştirilmesidir.

Burada, emekliler çeşitli olanakların tenzilatlarından yararlanabilmektedirler. Tren, gemi, uçak ve otobüs seyahatleri indirimlidir.

---

⁹² İzmir, age, s.43.

Yaşlı bireylerin yerleşim sorunlarına da önem verilmektedir. İyi bir evde oturma, kiralık ev veya bir aile evinde kalma gibi alternatiflerde yaşlılara yardımcı olunmaktadır. Bunların dışında yaşlı bireylerin evleri belediyeler tarafından inşa edilmektedir. Bu ülke halkı genel olarak iyi bir yaşam standardına sahiptir. Birçok yaşlının kendi evinde yaşamını sürdürebilmesi için değişik biçimlerde bu kişilere yönelik yardım ve hizmetler mevcuttur. Belediyeler, yaşlılar için özel bakım ve sosyal refah servisleri kurmaktan sorumludur. Her İsveç belediyesi "eve yardım servisi" sağlamaktadır. Eve yardım servisleri, yaşlıya ihtiyaçlarına uygun olarak ev temizliği, yemek pişirme, çamaşır yıkama ve diğer yardımları sağlar. Bu hizmetin ücreti kişinin gelirine bağlı olarak değişmektedir. Sosyal servislerin diğer biçimleri, ev yardımıyla birlikte sık sık uygulanır. Birçok belediye tarafından berber, banyo, yiyecek, telefon, fiziksel işler, iş ve hobi programları, kütüphane servisleri, çamaşır yıkama, kar temizleme ve benzeri hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetlerin bazıları belli bölgelerde açılan gündüz merkezlerinde yapılmaya başlanmıştır. Eğer yaşlılara tıbbi bakım gerekecekse ve kişi evde bakılıyorsa ev hemşiresi çağrılabilir. Ancak çoğu hasta evde tedavi edilemez. Onlar için merkezi veya yerel huzurevi ve gündüz bakım yerleri olarak bilinen ayakta tedavi merkezleri gibi uzun süreli bakım yerleri mevcuttur.⁹³

Özetle diğer ülkelerde yapılan yaşlılık hizmetleri konusunda, her ülkenin farklı bakım sistemlerine sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, New York ve Londra'da yaşayan yaşlıların sadece %4'ü kurum hizmetlerinden yararlanabilmektedir. New York'ta yaşlıların kaldıkları kurumların %60'ı hemşire ve sağlık elemanlarının olduğu kuruluşlar olduğu halde, Londra'daki yaşlıların kaldıkları kurumların %66'sı küçük ve sadece bakıcıların kaldığı kuruluşlardır. Bu da göstermektedir ki benzer problemleri olan yaşlı insanlar farklı iki şehirde farklı bakım almaktadırlar. İsveç'te ise yaşlılar için İngiltere'dekinin üç katı hastane yatağı ve bakım kurumları mevcuttur. Bütün bunlar ülkelerin gelişmişlik durumları ve sosyal güvencelerinin kapsamlarıyla doğru bir orantı arz etmektedir.⁹⁴

---

⁹³ İzmir, age, s.37.

⁹⁴ İzmir, age, s.37.

İKİNCİ BÖLÜM:

YAŞLILARIN DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN PROBLEM VE BEKLENTİLERİ ÜZERİNE BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

A. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Örnekleme aldığımız 4 huzurevinde 100 yaşlı bireye uygulanan anketin yanı sıra, gözlemlerden elde edilen veriler değerlendirilmiş, elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Sonuçlar tablolar yardımıyla şöyle sıralanabilir:⁹⁵

1. Yaşlıların Yaş Grupları

TABLO 1: Yaşlıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş grupları	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
60-69	2	06.1	8	24.2	8	24.2	15	45.4	33	100
70-79	-	-	16	35.5	11	24.4	18	40.0	45	100
80-89	2	10.5	6	31.5	2	10.5	9	47.3	19	100
90-99	-	-	-	-	-	-	3	100	3	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 1’de görüldüğü gibi yaşlıların; %33’ü 60-69 yaş grubunda, %45’i 70-79 yaş grubunda, %19’u 80-89 yaş grubunda ve %3 gibi küçük bir oranı da 90-99 yaş grubunda bulunmaktadır.

⁹⁵ Tablolarda kurumlar hanesinde kısaltılmış olarak gösterilen Adıyaman (Adıyaman Belediyesi Huzurevi) Bursa (Bursa Büyükşehir Belediyesi Huzurevi) G. Antep (Gaziantep Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi) İstanbul (Zeytinburnu Semiha Şakir Huzurevi)’ni temsil etmektedir. Ayrıca şehir isimlerinin altında bulunan ilk satır o gruba ait olan sayıyı, ikinci satır ise o gruba ait olan yüzdeyi ifade etmektedir.

2. Yaşlıların Cinsiyetleri

TABLO 2: Yaşlıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Erkek	4	05.1	21	26.9	19	24.3	34	43.5	78	100
Kadın	-	-	9	40.9	2	09.1	11	50.0	22	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 2’de görüldüğü gibi yaşlıların; %78’ini erkekler ve %22’sini ise kadınlar oluşturmaktadır.

3. Yaşlıların Mensup Oldukları Dinler

TABLO 3: Yaşlıların Mensup Oldukları Dinlerine Göre Dağılımı

Dinler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
İslamiyet	4	04.0	30	30.0	21	21.0	45	45.0	100	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 3’te görüldüğü gibi yaşlıların; %100’ü müslüman olduklarını belirtmişlerdir.⁹⁶

⁹⁶ Tablo 3’te İslamiyet dışında başka bir dini göstermeyişimizin nedeni anket formunda böyle bir cevaba rastlamayışımızdan kaynaklanmıştır.

4. Yaşlıların Dinin Hayatı Anlamlandırması Hakkındaki Görüşleri

TABLO 4: Yaşlıların "Din, hayatın anlamını kavrama ve bu konudaki birçok soruya cevap bulmaya yardım eder fikrine katılıyor musunuz?" Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Çeşitlerine Göre Dağılımı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Katılıyorum	4	04.4	29	32.2	20	22.2	37	41.1	90	100
Kısmen Katılıyorum	-	-	-	-	1	16.6	5	83.3	6	100
Katılmıyorum	-	-	1	33.3	-	-	2	66.6	3	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 4'te görüldüğü gibi (Din, hayatın anlamını kavrama ve bu konudaki birçok soruya cevap bulmaya yardım eder fikrine katılıyor musunuz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %90'ı katılıyorum, %6'sı kısmen katılıyorum, %3'ü katılmıyorum ve %1'i de diğer seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablonun da gösterdiği gibi yaşlılarımız için, dinimizin hayatımıza anlam kazandırması ve bu konuda aramış olduğumuz birçok soruya cevap vermesi en üst seviyeye yakın bir oranda kabul görmektedir.

Yaşlılarımız, katılıyorum'un devamı olan çünkü seçeneğine ise şu ifadelerini belirtmişlerdir: "Din, başlıca bağlılığımızdır/ insan din ile birlikte kendi kişiliğini bulmaktadır, yoksa ot gibi yaşamaya mahkum olacaktır/ dinimizi her an ve her dakika yaşadığımızdan/ daha doğrusu Rabbimize her saniye muhtaç olduğumuz için/ din tabii ki hayatımızı anlamlandırır/ bizim dinimiz hak dindir ve bizler de bu dinin mensuplarıyız/ İslamiyet en mükemmel din olduğu için/ elhamdülillah müslüman olduğumuz için/ dini

bilgilerimizi yenilemek için/ her şeyimiz İslamiyet'ten doğmakta, mesela medeniyetimiz gibi, ama biz kıymetini bilmiyoruz/ din direkt iman ekmektir/ dinimiz bize yol gösterdiği için, vb.”

Yaşlılarımız, kısmen katılıyorum'un devamı olan çünkü seçeneğine herhangi bir ifade belirtmemişlerdir.

Katılmıyorum'un devamı olan çünkü seçeneğine ise şu ifadelerini belirtmişlerdir: “Ben her şeyi kendi aklımla çözmekten yanayım/ bu konuda herkes bir şey söylüyor/ o yüzden kimseye inanmıyorum”. Dikkat edilirse yukarıdaki fikre katılmadığını belirten bu kişilerde dine karşı herhangi bir inkar ediş söz konusu değildir. Daha çok din adamı adı altında, bazı medya kuruluşlarında veya belirli görsel basında çıkan ve insanlara faydalı olmaktan ziyade onların zihinlerini karıştıran birtakım çevrelere karşı bir tepkinin ifadesi olarak da algılanabilir. Bu ise sağlıklı bir din eğitime ne kadar çok ihtiyacımız olduğunu göstermektedir.

Diğer'in devamı olan çünkü seçeneğine ise şu ifadelerini belirtmişlerdir: “Bu konuda herhangi bir bilgim yok.” İşte bu cevap bile insanlarımızın sağlıklı bir din eğitime olan ihtiyaçlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu sonuçlar birinci varsayımımızın doğrulandığı anlamına gelmektedir. Varsayımımızın doğrulanmasına etki eden sebeplerden birisi de dinimizin bir kolaylık dini olmasıdır. Bununla ilgili olarak şu hususları belirtebiliriz:

Allah'ın insanlar için, yaratılışlarına en uygun seçtiği din, İslam'dır. Allah dinini insanlar yaşayabilsinler diye çok kolay kılmıştır. Din, insanların üzerindeki tüm külfeti, kısıtlayıcı, sınırlayıcı ve insanlara zorluk getiren ağırlıkları kaldırır. İnsanın sadece sonsuz merhametli, şefkatli, bağışlayıcı olan Yüce Mevla'ya teslim olması, her yaptığı işte O'na yönelerek O'nun rızasını araması gerekmektedir. Evrendeki her varlığın ve gerçekleşen her olayın sahibi olan Allah'a güvenip dayanmak ve O'nu dost edinmek, bir insanın hayatındaki tüm korkuların, endişelerin, sıkıntıların ve zorlukların da sonu demektir. Ayrıca dinimizin tüm emir ve hükümleri, insanların fitratına en uygun şekilde bildirilmiştir ve hiçbirinde bir zorluk söz konusu değildir.

Allah, Kur'an'da dinin kolay olduğu ve dine tabi olanların işlerin kolay olacağını şöyle bildirmektedir:

“Ve seni kolay olan için başarılı kılacağız.”⁹⁷ “...O sizleri seçmiş ve din konusunda size bir güçlük yüklememiştir, atanız İbrahim’in dininde olduğu gibi...”⁹⁸

Peygamberimiz de bu ayetler doğrultusunda “Din kolaylıktır.”⁹⁹ diye buyurarak insanları dini yaşamaya davet etmiştir. İnsanların dinde zor olarak gördükleri uygulamalar ise bir kısım gayri müslim tarafından insanları dinden uzaklaştırmak için eklenmiş ve hak dinin bir parçasıymış gibi insanlara aktarılmıştır. Bazı kimseler de, kendilerini daha takvalı göstermek için zor olanı yapmanın daha makbul olacağı yanılgısına kapılarak yanlış bir durum içerisine girmişlerdir. Oysa Peygamber Efendimiz her zaman insanlara kolaylaştırmayı emretmiştir. O halde salih müslümanlar bu emre itaat etmeli ve insanlara kolay olanı zor gösterme vebalini yüklenmemelidirler. Bununla ilgili olarak Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Birbirinizle iyi geçinin, ihtilafa düşmeyin.”¹⁰⁰

Günümüzdeki bazı yaşlılar, dini zor gördüğü için dinden uzak durmuş ve birçok hata yapmış olabilirler. Ama önemli olan bundan sonrası için samimi olarak Allah’a tövbe etmek, ahiretimiz için en hayırlısını yapmaya çalışmak ve kolay olana yönelmektir. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Erkek veya kadın bir mümin salih amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu en güzel bir hayatla yaşatırız ve onların karşılığını yaptıklarını en güzeliyle muhakkak veririz.”¹⁰¹

Müslümanların yaşamakta oldukları din kolay ve zahmetsizdir. Ayrıca insanın hayatındaki tüm sıkıntı ve zorlukları giderir. Dini yaşayan insan Allah’ın koruması altındadır. Dolayısıyla her işinde başarılı olma gayreti içerisinde olduğu için sonuçta en güzel neticeye erişir ve en güzel hayatı yaşamayı başarır.

---

⁹⁷ A’la, 87/8.

⁹⁸ Hacc, 22/78.

⁹⁹ Buhari, İman, 29; Nesai, İman, 28.

¹⁰⁰ Müslim, 3264.

¹⁰¹ Nahl, 16/97.

5. Yaşlıların Sosyal Olaylar Karşısında Dini İnançlarına Bağlılıkları

TABLO 5: Yaşlıların "Sosyal olaylarla ilgili bir karar verme durumunda olduğunuzda ne kadar sıklıkla dini inançlarınıza dayanarak çözüm yolları ararsınız?" Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Çeşitlerine Göre Dağılımı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Her zaman	3	05.2	15	26.3	16	28.0	23	40.3	57	100
Çoğu zaman	-	-	7	63.6	2	18.1	2	18.1	11	100
Bazen	1	03.2	7	22.5	3	09.6	20	64.5	31	100
Hiçbir zaman	-	-	1	100	-	-	-	-	1	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 5'te görüldüğü gibi (Sosyal olaylarla ilgili bir karar verme durumunda olduğunuzda ne kadar sıklıkla dini inançlarınıza dayanarak çözüm yolları ararsınız?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %57'si her zaman, %11'i çoğu zaman, %31'i bazen ve %1'i hiçbir zaman seçeneğini işaretlemişlerdir. Hiçbir zaman seçeneğini işaretleyen kişi ayrıca "kanunlara dayanırım" diye de bir ifade kullanmıştır.

Bu tablo ve sonuçlardan ortaya çıkan durum ise %68'lik bir oranın bu konuda duyarlı olduğu, %31'lik bir kısmın birtakım ihmallerinin bulunduğunu ve ancak %1'lik bir kısmın bu konuya olumsuz bir yaklaşım içinde bulunduğu şeklinde ifade edilebilir.

Yine bu sonuçlar bizde birinci varsayımımızın doğrulandığı hissini uyandırmaktadır.

6. Yaşlıların Sıkıntıları Sırasında Dini Duygularının Onlara Etkisi

TABLO 6: Yaşlıların "Sadece sizi ilgilendiren bir sıkıntı sırasında dini duygularınız size huzur verir mi?" Sorusuna Vermiş Oldukları Cevapların Çeşitlerine Göre Dağılımı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	4	05.0	17	21.5	21	26.5	37	46.8	79	100
Bazen	-	-	13	65.0	-	-	7	35.0	20	100
Hayır	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 6'da görüldüğü gibi (Sadece sizi ilgilendiren bir sıkıntı sırasında dini duygularınız size huzur verir mi?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %79 gibi büyük bir çoğunluğu evet, %20'si bazen ve %1'i ise hayır seçeneğini işaretlemişlerdir.

Evet diyenlerin içerisinde İstanbul'dan bir yaşlı bayan, "böyle durumlarda tesbihi elime alırım, başlarım çekmeye. Tesbihimi çektikçe ve Allah'ıma dua ettikçe rahatlayıveririm" diye düşüncelerini ifade etmiştir. Benzer cevaplar diğer yaşlılardan da gelmiştir. Bu örnekler ise dinin insan psikolojisi üzerindeki etkisinin muşahhas bir ifadesini gözler önüne sermektedir.

Yine bu sonuçlar bize birinci varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir.

7. Yaşlıların Namaz Kılma Durumları

TABLO 7: Yaşlıların Namaz Kılma Durumları

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Hiç kaçırmam	2	07.4	10	37.0	10	37.0	5	18.5	27	100
Bazen Kılamadığım olur	-	-	6	66.6	3	33.3	-	-	9	100
Bazen kılarım	-	-	5	29.4	2	11.7	10	58.8	17	100
Hiç kılmam	-	-	7	36.8	2	10.5	10	52.6	19	100
Diğer	2	07.1	2	07.1	4	14.2	20	71.4	28	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 7’de görüldüğü gibi (Namaz ibadetini yerine getirme konusunda aşağıdakilerden hangisini kendiniz için uygun görürsünüz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %27’si hiç kaçırmam, %9’u bazen kılamadığım olur, %17’si bazen kılarım, %19’u hiç kılmam ve %28’i ise diğer seçeneğini işaretlemişlerdir.

Hiç kaçırmam diyenlerin içerisinde G. Antep’ten yaşlı bir erkek, huzurevi mescidinde fahri imamlık yaptığını ve gece namazlarına da kalktığını ifade etmiştir.

Diğer seçeneğini işaretleyenlerin açıklamaları ise şöyledir: “Rahatsızlığım dolayısıyla kılamıyorum/ dizlerim ağrıyor/ romatizmam var, bu yüzden kılamıyorum/ ayaklarımda yara olduğundan kılamıyorum/ cumadan cumaya ve bayramdan bayrama kılıyorum/ sağlık problemlerim dolayısıyla kılamıyorum/ bacağım sakat olduğu için kılamıyorum/ kalp hastası olduğumdan kılamıyorum/ ayağım felçli olduğu için kılamıyorum/ namaz kılmama doktorlar izin vermiyorlar.” Bütün bu mazeretleri olmasına

karşın, bu grubun içinden de bazı yaşlılar, ayakta namaz kılamadıkları için oturarak kılmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Bu konuda öngörude bulunmuş olduğumuz ikinci varsayımımızın tam anlamıyla doğrulandığını söyleyemiyoruz. Çünkü hiç kaçırmam dışındaki şıkların toplam oranı %73 gibi büyük bir sayıyı ifade etmektedir. Her ne kadar hiç kaçırmam, bazen kılamadığım olur ve bazen kılarım diyenlerin toplam oranı % 53 gibi sevindirici bir sayı olsa da bizim varsayımımızda ifade ettiğimiz hassasiyete ulaşıldığını tam olarak ifade edemeyiz. Bir de "diğer" şikkını işaretleyenlerin içinden namaz ibadetini yerine getirme konusunda mazeret sahibi olanları düşünecek olursak o zaman bu sayının bir noktaya kadar olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

8. Yaşlıların Oruç Tutma Durumları

TABLO 8: Yaşlıların Oruç Tutma Durumları

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Ramazan ayı boyunca oruç tutarım	4	09.5	14	33.3	14	33.3	10	23.8	42	100
Ramazan ayı boyunca bazen oruç tutarım	-	-	8	57.1	3	21.4	3	21.4	14	100
Sağlık problemlerim dolayısıyla oruç tutmuyorum	-	-	7	22.5	3	09.6	21	67.7	31	100
Oruç tutmuyorum	-	-	1	08.3	1	08.3	10	83.3	12	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 8’de görüldüğü gibi (Oruç ibadetini yerine getirme konusunda aşağıdakilerden hangisini kendiniz için uygun görürsünüz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %42’si ramazan ayı boyunca oruç tutarım, %14’ü ramazan ayı boyunca bazen oruç tutarım, %31’i sağlık problemlerim dolayısıyla oruç tutmuyorum, %12’si oruç tutmuyorum ve %1’i diğer seçeneğini işaretlemişlerdir.

Ramazan ayı boyunca oruç tutarım diyenlerin içerisinde bazı yaşlılar “üç ayları da tutarım/ recep ve şaban ayından da 9’ar gün tutarım/ yedi senedir üç ayları da tutmaktayım/ 12 yaşımdan beri nafie oruç tutuyordum ama 2-3 seneden beri tutamıyorum çünkü burada iftar ve sahur yapmak zor oluyor/ oruçlarımı Allah kabul etsin tam tutmaya çalışıyorum ayrıca diğer zamanlarda namaz kılamadığım halde bu ayda Allah’ın inayetiyle onları da kılabilirim” diye ifadede bulunmuşlardır.

Ramazan ayı boyunca bazen oruç tutarım diyenlerin içerisinde bazı yaşlılar “15 gün kadar tutabiliyorum ama sigaraya dayanamadığım için diğerlerini tutamıyorum/ rahatsız olduğum için hepsini tutamıyorum” gibi açıklamalarda bulunmuşlardır.

Sağlık problemlerim dolayısıyla oruç tutmuyorum diyen yaşlılar ise genellikle “ilaç kullandığım için oruç tutamıyorum” cevabını vermişlerdir.

Diğer seçeneğini işaretleyen İstanbul’dan yaşlı bir erkek ise alevi olduğunu, onların düşüncesine göre senede 12 gün oruç tutulduğunu ve kendisinin de bu 12 günlük orucu tuttuğunu belirtmiştir.

Ramazan ayı boyunca oruç tutanların oranı % 42 gibi yüksek diyebileceğimiz bir oranda bulunmaktadır. Yaşlıların oruç tutma konusunda sağlık sebepleri dolayısıyla zorlanacakların düşünmüştük. Bu konuda öngörüde bulunduğumuz üçüncü varsayımımızın %31 oranında gerçekleştiğini düşünmekteyiz.

Ayrıca bazı yaşlılar diğer zamanlarda kılamadığım halde bu ayda Allah’ın inayetiyle namazlarımı da kılabilirim diye ifadede bulunmuşlardır. Bu durum toplumumuzda ibadetleri yerine getirme açısından garip sayılabilecek bir vakıayı bize bildirmektedir. Söz gelimi bazı insanlar, dinin en önemli prensiplerinden biri olan namaz ibadetini diğer zamanlarda yerine

getirmezken, ramazan ayında oruçla birlikte teravih namazlarını da kılmakta, bazıları ise teravihle birlikte beş vakit namazı da eda etmektedirler. Ancak ramazan sonrası yine namaz terkedilmektedir. Bazı insanlar ise namaz ibadetini sadece cuma ve bayram günlerinde yerine getirmekte, bir kısmı ise sadece mübarek gün ve gecelerle yetinmektedirler. Bir kısım insanlar ise namaz ibadetini sürekli olarak değil, başlayıp yeniden terk etmek şeklinde kesintili olarak yerine getiren kimselerdir. Bunun yanında, ibadet isteği olduğu halde yerine getirecek bilgiden yoksun olduğu için ibadetleri terkedener bulduğu gibi, ibadetlere karşı isteksiz insanların varlığı da söz konusudur.¹⁰²

9. Yaşlıların Kur'an-ı Kerim Okuma Durumları

TABLO 9: Yaşlıların Kur'an-ı Kerim Okuma Durumları

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet, sık sık okurum	-	-	6	50.0	4	33.3	2	16.6	12	100
Bazen okurum	-	-	4	44.4	3	33.3	2	22.2	9	100
Kuran okumayı bilmiyorum	3	04.4	16	23.5	13	19.1	36	52.9	68	100
Hayır, okumam	-	-	-	-	-	-	3	100	3	100
Diğer	1	12.5	4	50.0	1	12.5	2	25.0	8	100
Toplam	4		30		21		45		100	

¹⁰² Ay, Mehmet Emin, Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri, İstanbul, sayı. 1, s.163.

Tablo 9’de görüldüğü gibi (Kur’an-ı Kerim okuma konusunda aşağıdakilerden hangisini kendiniz için uygun görürsünüz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %12’si evet, sık sık okurum, %9’u bazen okurum, %68’i Kuran okumayı bilmiyorum, %3’ü hayır, okumam ve %8’i diğer seçeneğini işaretlemişlerdir.

Evet, sık sık okurum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların, “hergün sabah radyodan hatim takip ediyorum/ çok takip ettiğim için gözlerim rahatsızlandı” tarzında ifadeleri olmuştur.

Kuran okumayı bilmiyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlılar “anlamını ve latincesini okuyorum/ okumasını öğrenmek istiyorum/ radyodan cüz ve mealini dinliyorum/ ezberimde olanlarla namazlarımı kılmaya çalışıyorum” tarzında ifadelerde bulunmuşlardır.

Diğer seçeneğini işaretleyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “elime geçtikçe yeni türkçeden okuyorum/ yeni türkçeden okuyorum/ az bir şey okuyabiliyorum/ türkçesini ve tefsirini okuyorum/ bazen yeni yazıdan okuyorum/ yasin, vb. sureleri ezberimden biliyorum/ yeni yazıdan okuyordum ama şimdi gözlerim görmüyor, onun için okuyamıyorum/ okumayı biliyorum ama gözlerimden rahatsız olduğum için okuyamıyorum” şeklinde ifadeleri olmuştur.

Biz Kur’an okuma konusunda yaşlılarımızın görme fonksiyonlarındaki düşüş dolayısıyla zorlandıklarını düşünmekteyiz diye dördüncü varsayımımızda bulunmuştuk. Oysa yukarıdaki tablo bize %68 gibi yüksek bir oranda yaşlılarımızın Kur’an okumayı bilmediklerini göstermektedir. Dolayısıyla bizim bu konudaki varsayımımızın tam anlamıyla gerçekleştiğini söyleyemeyiz.

10. Yaşlıların Kur'an-ı Kerim Okumayı Öğrenme İsteği

TABLO 10: Yaşlıların Kur'an-ı Kerim Okumayı Öğrenme İsteği

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	4	08.0	8	16.0	15	30.0	23	46.0	50	100
Hayır	-	-	22	44.0	6	12.0	22	44.0	50	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 10'da görüldüğü gibi (Kur'an-ı Kerim okumasını bilmiyorsanız öğrenmek ister misiniz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %50'si olumlu cevap vermiş ve %50'si de olumsuz cevap vermiştir.

Evet diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların "kendi kendime ve kitaplardan/ isterim ama yaşım itibarıyla yapamam/ kim istemez/ öğrenmek isterim/ bunun için Allah'a dua ediyorum ama hafızam zayıf/ isterim ama gözlerim görmüyor/ yardımcımlı olursa yapabilirim/ isterim ama fazla öğrenebileceğimi tahmin etmiyorum/ ben zaten sonradan öğrendim" tarzında ifadeleri olmuştur.

Hayır diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların "unutkanlıktan dolayı yapamam/ geçti artık/ bu yaştan sonra zor/ imkanım yok/ kafam almıyor/ gözlerim iyi görmediği ve kulaklarım iyi duymadığı için/ rahatsız olduğum için öğrenemem/ zamanım müsait değil/ bizim yaşımız geçti artık/ ne lüzum var bundan sonra" gibi ifadeleri olmuştur.

Konuya din eğitimi açısından baktığımızda ise şunları söylememiz yerinde olacaktır: Eğitimin beşikten mezara kadar devam eden bir süreç

olduğu pek çok insan tarafından kabul edilmektedir. Fakat bazı kimseler, yaşlı bireylerin geride pek fazla ömürlerinin kalmadığı, üretime katkıda bulunamadıkları ve değişime ayak uyduramadıkları gerekçesiyle, yaşlanma döneminde eğitimin gereksiz bir uğraş olduğu kalıp yargısını benimsedikleri görülmektedir. Bu kalıp yargı sonucu gerek yaşlı bireylerin, gerekse daha genç kuşaktaki insanların, yaşlanma döneminde eğitimin gerekliliğine inanmadıkları görülmektedir. Ancak günümüzde yaşlıların eğitimine eski çağlara göre daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Yaşlı olmak, hayat bağlamında bir değişiklik demektir. Yaşlandığımızda, fiziksel, psikolojik ve sosyal imajımızda değişiklikler olduğu için, bunlarla yüzyüze geldiğimizde, bu değişikliklerle baş etmemiz gerekmektedir. Böylece yaşlanma hem aktif hem de üretici bir süreç olabilecektir. Yaşlılık sürekli olarak değişen duygu, sezgi, idrak ve anlayış ile sürekli olarak değişen bir dizi uyum çabalarının birleşim sürecini içine almaktadır. Bu bağlamda din eğitimi, yaşlı insanların hayatına bir bütünlük ve anlam kazandırarak, değişim vasıtası olarak işlev görür ve yaşlıların hayatına canlılık getirir. Basit bir örnek vermek gerekirse, cemaatle namaz kılma alışkanlığı olan bir ihtiyar, kılınan namazın manevi hazzını idrak etmekte, namaz sonrası kendi akranları ve diğer insanlarla sohbet etmesi ise onun toplumdan kopmasını engelleyici bir unsur oluşturmaktadır. Yaşlı insanların camiye gidip gelmelerinde her ne kadar spor yapmaları gibi bir amaçları bulunmasa da, bu doğal olarak onların günlük spor ihtiyaçlarını karşılayacak ve kendilerini fizyolojik olarak daha rahat hissetmelerini sağlayacaktır. İşte din eğitimi gerek yetişkinlik, gerekse yaşlılık dönemi açısından bizi bu ve öbür dünyaya hazırlamaktadır. Ancak burada şunu da belirtmeden geçemeyeceğiz: İhtiyarlığa uyum göstermede din tek faktör değil, sadece bu faktörlerden bir tanesidir. Fakat en önemli faktörlerin de başında gelmektedir.¹⁰³

Hayat boyu eğitim anlayışının ön plana çıktığı çağımızda, konuya hayat boyu din eğitimi açısından bakıldığında, bireyin her gelişim aşamasının din eğitimi açısından önemli olduğu söylenebilir. Genellikle çocukluk ve gençlik

---

¹⁰³ Kula, M. Naci, Yaşlılık Döneminde Dini İlgi ve Faaliyetler, UÜİF. Der., 1992, c.4, sayı.4, s.346.

dönemi, dini inançlar, tutumlar ve değerlerin benimsendiği ve elde edildiği bir zaman dilimidir.¹⁰⁴ Genç ve orta yetişkinlik dönemi ise bu inanç, tutum ve değerlerin geliştirildiği ve kuvvetlendirildiği bir dönemdir. İleri yetişkinlik yani yaşlılık dönemi de dinin birey üzerindeki sonuçlarının en yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Dini değerlerin aktarılmadığı ve benimsenmediği bir gençlik dönemini, genellikle bilgisiz bir orta yaş izlemektedir. Onun ardından da anlamsız, bomboş bir yaşlılık gelmektedir. Bu yüzden din eğitimi sırf çocukluk ve gençliğin ilk yıllarında gerçekleşmesi gereken bir süreç değil, yaşlılığı da içine alan geniş bir süreç olması gerekmektedir.

İslam dini öğrenebilir konumda olan herkese bilginin ulaştırılması ve dinin tebliğ edilmesi prensibini benimsemiştir. Bu açıdan İslam inancına göre eğitim, beşikten mezara kadar devam eden bir süreç olarak değerlendirilir. Yaşlı bireylerin değişime ayak uydurmada zorlandıkları gerekçesiyle onların eğitim etkinliklerine katılmalarının engellenmesi ve onların eğitim konusunda motive edilmemesinin hiç de tasvip edilecek bir tarafı bulunmamaktadır. Yaşlılara verilecek din eğitimi onların inançlarını yüceltip zenginleştireceği için, geride kalan ömürlerinin az olmasının bir dezavantaj olduğunu söylemek mümkün değildir. Böyle bir mantıkla olaya baktığımız zaman ölümün ne zaman geleceğinin belli olmamasından dolayı sadece yaşlıların değil, diğer genç ve yetişkinlerin de eğitim görmelerinin gerekmediği gibi bir sonuca ulaşırız ki, bu da son derece yanlış bir netice olacaktır. Allah'ın dini ve Hz. Peygamberin tebliği tüm insanlar içindir. Yaşlıların da bu çağrıyı işitme, dine hizmet etme ve manevi hayatta derinleşme ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Yaşlılık döneminde din eğitimi, ileri yaşlardaki insanlar için gelişme ve olgunluk sağlama konusunda motivasyon temin eder. Din, bireylere dünya ve ahiret dengesini sağlamada yardımcı olduğu için, yaşlıların karşılaştıkları sorunlar karşısında, destek, teselli ve uzlaşma fırsatı verir. Din, bireylerin normları üzerinde olan grup normlarına vurgu yaparak, toplum tarafından verilen norm ve değerleri kutsallaştırır.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Ay, Mehmet Emin, Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, Bilge Yay., İstanbul, 2002, s.5.

¹⁰⁵ Kılavuz, age, s.24.

11. Yaşlıların Stresli Olma Durumları

TABLO 11: Yaşlıların Stresli Olma Durumları

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	-	-	1	09.0	2	18.1	8	72.7	11	100
Bazen	1	01.6	25	40.9	9	14.7	26	42.6	61	100
Hayır	3	10.7	4	14.2	10	35.7	11	39.2	28	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 11’de görüldüğü gibi (Sizi strese sokan durumlar var mı?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %11’i evet, %61’i bazen ve %28’i hayır, cevabını vermişlerdir.

Evet diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “aile içi haksızlıklar/ anlayışsızlık/ çocuğumun ölümü/ maaşımın kesiliyor olması/ arkadaşlığın iyi olmaması/ çocukların beni buraya getirmesi/ param olsa ne Şam’ın şekerini ne de Arab’ın yüzünü görmek isterim/ mizacı uymayan seksen kişinin bir arada olması/ oda arkadaşlarımın beni anlamaması/ tek odada iki kişi olması/ insanların dirliksiz olması” tarzında ifadeleri olmuştur.

Bazen diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “buradaki tartışmalar/ insanların birbirlerine seslerini yükseltmeleri/ arkadaşlar arası geçimsizlik/ insanların samimiyetsizliği ve menfaatçiliği/ evlat özlemi/ torunların hasreti/ rahatsızlıklarım/ başımın ağrısı/ işitme güçlüğü/ karşıdakinin görüşlerine değer vermemek/ burası bile beni strese sokuyor/ ailesel meseleler/ kavga, gürültü olması/ neyi paylaşamıyoruz diye düşünüyorum ve üzüldüğüm/ yemekler kötü/ unutkanlık/ ablam beni buraya attı, bir adam beni istedi, onunla evleneceğim ve buradan kurtulacağım/ ailemin ve akrabalarımın ziyaretime gelmemeleri/ anne ve babam öldüler, onlar için üzüldüğüm/ gelenimiz, gidenimiz yok/ param yok/ dedikodu yapıyorlar/ benim için

ölemedi diyorlar/ insanlarda hiç acıma kalmamış/ geçmişteki bir hatıram aklıma geldiğinde" tarzında ifadeleri olmuştur.

Yukarıdaki tabloda ve yaşlıların cevaplarında da görüldüğü üzere yaşlılarımızı strese sokan durumların temelinde yatan hususun yalnızlık ve ilgisizliğin olduğunu söylememiz mümkündür. Bu ise bizim beşinci varsayımımızın doğrulandığı anlamına gelmektedir.

Aslında şöyle bir günümüz insanlarına baktığımızda binlerce kişinin yalnızlıktan şikayet ettiğini görmekteyiz. Fertler arası iletişimin gün geçtikçe zayıfladığını ve insanların birbirlerine yabancılaştıklarını da müşahede edebilmekteyiz. Sosyal bilimlerde ferdileşme olarak adlandırılan bu oluşum fertleri olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak insanlar sosyal bir varlık olmaktan çıkmakta ve kalabalıklar içinde yalnızlık çeker hale gelmektedir. Yalnızlığın sonu ise stres, gerilim ve sıkıntı olmaktadır.

Çağımız insanı eski dönemlere nazaran daha rahat ve refah içinde yaşamaktadır ama bunlar mutluluğu getirmemektedir. Çünkü günümüz insanı sosyal uyumun hazırladığı tüm rahatlatıcı etkileri tam anlamıyla yaşayamamaktadır. Kaygı ve endişe insanları etkisi altına almaktadır. Böylece onlar ya sakinleştiricilerden medet ummakta ya da birtakım yanlış inançlar içerisine sürüklenmektedir. Bu yüzden toplumlar daha çok sosyal ortam, aile, öz kültür, dayanışma ve insan ilişkilerine önem vermek zorundadırlar.

Stres kelimesi, baskı, zorlama, ızdırıp, gerilim, gerginlik, bir şeye tatbik edilen kuvvet manalarına geldiği gibi, baskı altında kalmak, yüklenmek ve zorlanmak gibi manalara da gelmektedir. Yani stres, fiziki, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkisiyle insanın halet-i ruhiyesinde meydana gelen sıkıntı hali ve bunun hastalık olarak bedene yansması şeklinde tarif edilebilir.¹⁰⁶

Stresi doğuran sebepler, üzüntü, keder, heyecan, ani bir teessüri şok, müzmin dertler, insanın geçmişinde işlediği hatalar, vicdan azapları, maruz kaldığı rahatsızlıklar, yaşadığı zamana ait zorluklar, yarınlar için güvensizlikler veya istikbal endişeleri olabilmektedir. Toplu olarak stresi doğuran sebepler ise tarih boyunca ölüm, sakatlık, keder, yıkım, fakirlik ve

---

¹⁰⁶ Saygılı, Sefa, Strese Son, Elit Yay., İstanbul, 2002, s.11.

düzensizlik getirmiş olan savaşlardır. Günümüzde ise sanayileşmenin etkisiyle hızlı şehirleşmeye bağlı olarak artan şehir nüfusu, şehirde yaşayan insanların kendi kültürlerine yabancılaşmaları ve bunun sonucu oluşan yoğun kimlik bunalımı stresi beraberinde getirmektedir. Bunun yanında belki de en önemlisi insanların hayat felsefelerindeki değişimler ve manevi değerlere önem veren bir hayat tarzından maddeciliğe kayıştır. Daha önceleri kişiler birbirleriyle dayanışma halinde yaşar, yardımseverlik ve kanaatkarlığı önemli bir meziyet olarak kabul ederlerdi. Günümüzde ise toplumun tek değer ölçüsünü ve başarı birimini zenginlik kavramı oluşturur hale gelmektedir. Yükselmek ve daha çok kazanmak için kendine her şeyi mübah olarak gören fertler, sıkıntıya düştüklerinde dertlerini paylaşacak kimse bulamamaktadırlar. Elbet ki böyle bir ortamda stres ve ona bağlı hastalıkların artma eğilimi göstermesi doğal hale gelmektedir.¹⁰⁷

1960'lı yıllarda ABD'nin Roseto yöresinde incelemelerde bulunan ilim adamları elde ettikleri bazı neticelere çok şaşırdılar. Bu bölgede yaşayan insanlarda kalp krizi, yüksek tansiyon ve ülser gibi hastalıklar çok düşük orandaydı. Çeşitli açılardan yapılan tetkik ve araştırmalar, diğer bölge insanlarıyla bu bölge halkı arasında tek hususta farklılık bulunduğunu ve sağlıklarının diğer yörelere oranla mükemmel oluşunun da bu sebepten ileri geldiğini gösterdi: Roseto kültürü, eski dünyanın değerlerine ve alışkanlıklarına inatla bağlılığı yansıtmaktaydı. Aile münasebetleri son derece sıcaktı ve karşılıklı dayanışma esasına göre idi. Bu yakın ve sıcak ilişkiler aile sınırlarını da aşıyordu. Komşuları ve toplumun bütün fertlerini birleştirici bir nitelik arz etmekteydi. Yaşlılar sevgi ve saygı görüyor, hastalanmaları halinde ailelerin yanında bakılıyorlardı. Maddi bir problemle karşılaşanlara akrabaları ve yakınları hemen yardım eli uzatmaktaydılar. Daha sonraki yıllarda Roseto'lular bu güzel adetlerinden giderek uzaklaştılar. Geleneksel ahşap evlerinin yerine yeni tip villalarda yaşamaya başladılar. Birçoğu lüks araba sahibi oldu. Hayatlarının görüntüsü değişti. Ancak sağlık açısından sonuç acıydı; hastalık ortalaması ABD değerine yaklaşmıştı.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Saygılı, age, s.13.

¹⁰⁸ Saygılı, age, s.14.

Ülkemizde de buna benzer şöyle bir durum vardır: Geleneksel aile tipinden çekirdek aileye geçiş hem stresin tesirini azaltan aile tipini yok etmiş, hem de asırların güzel alışkanlıklarını ortadan kaldırarak insanları bir bocalamanın içine itmiştir. Bir de hristiyanlığın tatmin edemediği Batı insanı başka çıkış yolları ararken, toplumumuzun manevi ve insani değerlere son derece önem veren İslami anlayış tarzını terkederek Batı'ya özenmesi sonuç olarak stresli bireylerin sayısında da artmalar meydana getirmiştir. Halbuki her çağda yeniliğini koruyan ve canlılığından birşey kaybetmeyen dinimizin ilkeleri ve ibadetleri bizleri stresin tehlikeli neticelerinden koruyacak en güzel metodu sağlamaktadır. Üzerine gelen bela ve musibetleri Allah'ın bir imtihanı olarak gören, ilahi adalete, ahirete ve kadere inanan, sabırlı, mütevekkil ve kanaatkar bir müminin elbette stresi daha az olacak ve strese karşı daha dayanıklı hale gelmiş olacaktır. Sevgi, ümit, inanç, insanlara karşı tebessüm göstermek ve meşgale bulmak da strese karşı birer kalkan oluşturabilmektedir. Strese karşı bir müslüman Allah'a sığınmalı ve ibadetlerini yerine getirmelidir. İbadetlerin zihni ve bedeni bir gevşeme metodu olduğu bir gerçektir. En güzel ve en mükemmel bir gevşeme metodu ise huşu içerisinde kılınan namazdır. Günün değişik vakitlerine ayrılmış olan namaz insan zihnini dinlendiren ve strese karşı koruyan güzel bir faaliyettir. Namaz, insanı dünya meşakkatlerinden uzaklaştırarak bambaşka düşünceler içerisinde dünyanın faniliğini, ölümü ve ahireti hatırlatmaktadır. Bu şekilde bireye dünya işlerinden ve düşüncesinden sıyrılma fırsatı tanıyarak onun gevşemesine ve rahatlamasına vesile olmaktadır.

Yaşlılık döneminde ise stresle ilgili olarak şunları söyleyebiliriz:

Müslüman bir kişi ihtiyarlığın hayat macerasının olağan ve mecburi bir sonu olduğunu bilir ve ihtiyarlık fikrinden paniğe kapılmaz. İhtiyarlığı da gençlik gibi hayatın normal bir devri olduğunu kabul eder. Yaşlı kişi, hastalığın ve güçsüzlüğün Allah'tan geldiğini ve geçici olduğunu düşünerek bunların verdiği ızdırabı hafif hisseder. Bunun yanında müslüman aileler yaşlı anne babayı dışarıda bırakmazlar. Evlatlar bilirler ki kendi sonları da yaşlanmaktır ve aynı şeyler onların başına da gelecektir. Yaşlı kimseler de güçsüz hale geldiklerinde veya hastalandıklarında kendilerine samimiyetle

bakacak, etraflarında pervane olacak kimselerin varlığının verdiği huzur ile mutlu olacaklardır.

Müslüman yaşlı, vücudunu gençliğinde sigara, alkol ve kumar düşkünlüğü vb. kötü alışkanlıklar ile yormadığından şimdi ise yemek oburluğu, ihtiras veya benzeri huysuzlukları bulunmadığından çok fazla strese ve onun beraberinde getirdiği hastalıklara düşer olmayacaktır. Yine yaşlıların azalan hatta yok olan cinsel iktidarları onları üzmez. Çünkü müslümanlar cinselliği hayatın birinci gayesi olarak değil, sadece onun küçük bir parçası olarak görürler.

Yaşlıları endişe ve korkuya sevkeden ölüm düşüncesi müslüman için ibadet aşkını tutuşturan bir alevden başka birşey değildir. Yaşlı birey ölmenin de doğmak gibi mukadder ve tabii bir hadise olduğunu, ölümle yok olunmayacağını bilir. Ölümden sonra ebedi bir hayatın kendisini beklediğini düşünerek keder ve üzüntü yerine ibadet muhabbeti ve ahiret ümidi ile dolar.

Müslüman toplumlarda yaşlılar dışlanmaz, aksine daha çok sözleri dinlenir. Beyin hücrelerinde gençlerinkine göre sayıca azalma olsa da, tecrübe ve edinilmiş bilgiler ile daha doğru düşünebilirler. Bu yüzden onlar toplumdaki saygın yerlerini muhafaza ederler. Kişilerarası ilişkiler kopmamıştır. Beş vakit toplanılan camiler ve hayır toplantıları insanlararası münasebetleri arttıran faktörlerden bir kaçıdır.

Saygın bir görevdeyken yaşlanma ile emekli olmak zorunda kalan birey çöküntüye girmez. Çünkü müslüman yaşlı bilir ki elindeki görev bir emanettir ve baki değildir.

Kuşların beslenmesi için bile dünya harikası vakıf sistemleri icat eden müslümanlar elbetteki sahipsiz yaşlıları da yalnız bırakmazlar. Bakımları ve hastalıklarının tedavileri için çeşitli vakıf, dernek ve kuruluşlar mevcuttur.

12. Yaşlıların Stresten Kurtulmak İçin Dua Etmeleri

TABLO 12: Yaşlıların Stresten Kurtulmak İçin Dua Etmeleri Oranı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	4	04.2	29	30.8	21	22.3	40	42.5	94	100
Hayır	-	-	1	25.0	-	-	3	75.0	4	100
Bazen	-	-	-	-	-	-	2	100	2	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 12’de görüldüğü gibi (11. soruya cevabınız evetse bunlardan kurtulmak için dua eder misiniz veya dinden yardım ister misiniz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %94’ü evet, %4’ü hayır ve %2’si bazen cevabını vermişlerdir.

Evet diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “yatarken, kalkarken/ yolda yürürken, araba çarpmasın diye/ her zaman/ Allah’a güvenim sonsuz/ etmez olur muyum/ devamlı/ ümmet-i İslam’a/ tabi ki/ ümidini Allah’tan kesmeyeceksin/ çok şükür dua ediyoruz/ her zaman Allah’a muhtacız/ Allah’tan sağlık, sıhhat isterim” tarzında ifadeleri olmuştur.

Dua, durumunu arz etme ve isteklerini sıralamanın çok ötesinde yücelere varan bir şeydir. İnsan duayla her şeyin yaratıcısı ve sahibi olan Allah’a O’nu sevdiğini, O’nun nimetlerine şükrettiğini ve O’nun iradesi doğrultusunda her zaman hareket etmeye hazır olduğunu gösterir. Bu biçimiyle dua, ruhsal bir gezinti, sevgiye ve manaya dayalı bir keşif görünümündedir. Her metodun değeri onun sonuçlarıyla ölçülür. İnsanı Allah’a yaklaştıran, O’na yönelten dua için kullanılan her yol övülecek bir yöntemdir. Duayla vicdanın derinliklerinde bir ışık yanar. Dua ortamında insan, kendini olduğu gibi görür ve kendine gelir. Hırsını, hatalarını, eğri düşüncelerini, kibir ve gururunu belirleyerek ahlaki görevlerini yerine getirmeye hazır bir duruma ulaşır. Düşünsel ve zihinsel alçakgönüllülüğü

olgunluk kazanmaya başlarken önünde o en iyi celal sahibi sultana giden yollar açılır. Böylece kişi gitgide sükuna kavuşur. Sinirsel ve ruhsal faaliyetlerine bir uyum egemen olur. Yoksulluğa, iftiraya veya kadere karşı büyük bir sabır kazanır. Ölüme, hastalığa, ızdıraba veya yakınlarının kaybına güçlü bir direnme gösterir. Dua eden hastayı gören doktor bundan büyük bir mutluluk duymalıdır. Duanın hasta bireyde doğurduğu huzur, tedavide güçlü bir yardımcı olabilir. Kesin olarak bildiğimiz bir şey varsa, o da duanın gözle görülür, elle tutulur birçok etkilerinin varlığı doğrultusundaki bilgimizdir. Ne kadar garipsesek garipseyelim, bir gerçek olarak kabullenmeliyiz ki, dua kapısını çalana bu kapı açılır ve isterse kişi bu kapıdan içeriye adımını atabilir. Nietzsche, "dua etmek ayıptır" diye yazar. Gerçekten de dua etmek, yeme, içme veya teneffüs etme kadar ayıp değildir. İnsan, su ve oksijene gereksindiği oranda Allah'a da muhtaçtır. Sezgiye, ahlaki duyguya, güzellik duygusuna ve zekanın aydınlığına ek olarak din duygusu insanda kişiliğin çiçeklenmesini sağlar.¹⁰⁹

Dua konusunda Kur'an-ı Kerim'in tavrı çok nettir: "Duanız olmasaydı ne ehemmiyetiniz olurdu".¹¹⁰ Müslüman doğarken dua mırıltıları ile doğar, onunla büyür, günlük işlerine onunla başlar. Yalnız müslümanların değil ehl-i kitabın ve hatta Budistlerin bile bütün kainatıdır dua. Ellerde tesbih 'Rab' zikredilir. Ancak son yıllarda 'dua etmek' dini bir ritüel olmaktan bir adım öteye geçerek tedavi aracı olmaya başladı. Dua ile iyileşme süreci arasındaki bağlantıyı incelemek amacıyla yürütülen araştırmalar son derece önemli sonuçlar ortaya koyuyor. ABD ve İngiltere'de yapılan araştırmalara göre, hastalar için dua etmek, hastaların rahatsızlık belirtilerini azalttığı gibi, iyileşme sürecini de hızlandırıyor. Diğer bir deyişle; hem 'dua eden' hem de 'dua edilen' şifa buluyor. Durum böyle olunca başta Amerika ve İngiltere'de olmak üzere birçok ülkede 'dua kulüpleri'nin sayısında artış gözleniyor. Birçok insan başı sıkıştığında ve hastalık kapısını çaldığında, doktorlarla birlikte duaya da başvuruyor. Dua eden sıhhat buluyor 1960'lı yıllarda sadece şarkılara tema olan 'dua' 90'lı yılların ortalarından sonra ciddi anlamda araştırma konusu oldu. Bu tarihten sonra ABD'deki 'dua ve sağlık'

---

¹⁰⁹ Carrel, Alexis, Dua, Birleşik Yay., İstanbul, 1999, s.41.

¹¹⁰ Furkan, 25/77.

konulu araştırmaların sayısı neredeyse ikiye katlandı ve ortaya çarpıcı sonuçlar çıktı. Sözelimi, Michigan Üniversitesi'nin araştırmasına göre, dindarlarda depresyon ve stres daha az görülürken, Chicago'daki Rush Üniversitesi'nin araştırmasına göre, düzenli olarak ibadet ve dua edenlerdeki erken ölüm oranının, dine bağlı olmayanlara göre yüzde 25 daha az olduğu tespit edildi. Dua eden kalp hastalarının, ameliyattan sonraki birkaç yıl içindeki ölüm oranlarının, etmeyenlere nazaran yüzde 30 daha az olduğu ortaya çıktı.¹¹¹

Dua ve zikir, müslümanların her zaman en önemli gündemidir. Dua ve zikir, bir müslümanın bütün hayatını kuşatır. Nitekim Kur'an açık olarak şöyle der; "Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin, sık sık anın. O'nu sabah-akşam takdis ve tenzih edin..."¹¹²

"Beni anın ki ben de sizi anayım."¹¹³

"Onlar Allah'ı ayakta, oturarak, hatta yanları üzere yatarken de anarlar."¹¹⁴ Burada ideal bir müslümanın portresi çizilir adeta. Yani bir anlamda onun zikir ve tesbihle sürekli iştigali vurgulanır. Bu süreklilik onu evrâd u ezkarla bütünleştirir. Nasıl günde üç defa cismani açlığını giderme ihtiyacı duyuyorsa, öyle de, her hali ve tavrında Allah'ı zikrederek ruhi ve manevi açlığını giderir.

---

¹¹¹ Çimen, Ali; Yılmaz, Hakan, Zaman/Turkuaz, 06.03.2005, s.5.

¹¹² Ahzab, 33/41.

¹¹³ Bakara, 2/152.

¹¹⁴ Âl-i İmran, 3/191.

13. Yaşlıların Sigara-Alkol Kullanmaları

TABLO 13: Yaşlıların Sigara-Alkol Kullanma Oranı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Sigara	2	10.5	2	10.5	5	26.3	10	52.6	19	100
Alkol	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100
Her ikisi	-	-	-	-	-	-	4	100	4	100
Hiç biri	2	02.6	28	36.8	16	21.0	30	39.4	76	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 13’de görüldüğü gibi (Sigara, alkol, vb. zararlı alışkanlıklarınız mevcut mu?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %19’unun sigara kullandığını, %1’inin alkol kullandığını, %4’ünün her ikisini kullandığını ve %76’sının ise hiçbirini kullanmadığını görmekteyiz.

14. Yaşlıların Sağlık Problemleri

TABLO 14: Yaşlıların Sağlık Problemlerinin Oranı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Var	4	04.9	25	30.8	14	17.2	38	46.9	81	100
Yok	-	-	5	26.3	7	36.8	7	36.8	19	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 14’de görüldüğü gibi, Sağlık problemleriniz var mı? (Görme, işitme, vb.) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %81’i var, %19’u yok cevabını vermişlerdir.

Var diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların, "kalp/ tansiyon/ görme/ işitme/ nefes darlığı/ kemik erimesi/ baş ağrısı/ ayak ağrısı/ mide rahatsızlığı/ katarakt/ prostat/ fitik/ şeker hastalığı/ kabızlık/ idrak tutukluğu/ mesane/ guatr/ unutkanlık/ felç/ yürüme zorluğu/ bacaklarım ve belim ağrıyor/ romatizma/ üst dişlerim yok/ sara/ beynimde rahatsızlık var/ psikolojik rahatsızlığım var/ karaciğerimde kis var" tarzında şikayetleri olmuştur.

Yok diyenlerin içerisinde G. Antep'ten yaşlı bir erkek ise rahatsızlığının olmadığını belirtmek için "kurulu saat gibiyim" ifadesini kullanmıştır.

15. Yaşlıların Sağlık Problemlerinin İbadetlerine Etkisi

TABLO 15: Yaşlıların Sağlık Problemlerinin İbadetlerine Etkisi

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	1	02.5	8	20.5	8	20.5	22	56.4	39	100
Hayır	3	05.6	18	33.9	11	20.7	21	39.6	53	100
Bazen	-	-	4	50.0	2	25.0	2	25.0	8	100
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 15'te görüldüğü gibi, (Eğer sağlık problemleriniz varsa bunlar dini vecibelerinizi yerine getirmenize engel oluyor mu?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %39'u evet, %53'ü hayır, %8'i ise bazen engel oluyor cevabını vermişlerdir.

16. Yaşlıların Öğrenme Hususundaki Düşünceleri

TABLO 16: Yaşlıların Öğrenme Hususundaki Düşünceleri

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Katılıyorum	4	08.3	7	14.5	18	37.5	19	39.5	48	100
Kısmen katılıyorum	-	-	22	62.8	1	02.8	12	34.2	35	100
Katılmıyorum	-	-	1	05.8	2	11.7	14	82.3	17	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 16’da görüldüğü gibi, (İnsanlar isterlerse her yaşta yeni bir şeyler öğrenebilirler, fikrine katılıyor musunuz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %48’i katılıyorum, %35’i kısmen katılıyorum, %17’si ise katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Katılıyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “bilgi daima iyidir/ öğrenmenin sınırı yoktur/ kafa çalışırsa olur/ isterse yapılabilir/ yaşlılar daha güzel öğrenirler/ insanda heves olmalı/ azmederse engeller aşılır/ peşini bırakmayacaksın/ niye öğrenmesinler/ bazı duaları radyodan ve kitaplardan öğrendim/ her yaşta öğrenilebilir/ 90’a, 100’e girsen de bir şeyler öğrenilebilirsin/ öğrenmek güzeldir/ zeka yerindeyse olabilir/ devamlı çalışırsan olur/ bu dünya imtihan dünyası/ ölünceye kadar çalışmak lazım/ herşey isteğe bağlı/ benim unutkanlığım olmasaydı ben de Kuran okumasını öğrenebilirdim” tarzında açıklamaları olmuştur.

Kısmen katılıyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “biraz daha zaman olması lazım/ insan yaşlanınca bildiklerini unutuyor/ isterse öğrenebilir ama sıkıntısı varsa zor olur/ hafıza kaybı olmamalı/ yalnız başına

olmaz/ yardım eden olmalı/ ağaç eğilmesine eğilir ama bizden geçti sayılır” tarzında ifadeleri olmuştur.

Katılmıyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “öğrensem ne olacak/ bir şeye faydası olmadıktan sonra/ kulak duymuyor, göz görmüyor, nereye katılayım/ artık bizim beynimiz sulanmış, yaş 90, öğrensem ne olacak/ hasta birisi öğrenemez/ herşey genç yaşta öğrenilir/ biz zaten son durağa gelmişiz/ yaşlı oldukları için öğrenemezler/ unutkanlıktan dolayı olmaz/ akıl azaldığı için zor olur” tarzında ifadeleri olmuştur.

Yukarıdaki tablodan da gördüğümüz üzere yaşlıların öğrenmeye karşı tutumlarının olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü yaşlıların öğrenebileceği fikrine katılanların oranı %48 gibi oldukça yüksekte bulunmaktadır. Bunun yanında yaşlıların öğrenebilmesi için birtakım şartların oluşması gerektiğini söyleyen ve kısmen de olsa yaşlıların da öğrenebilecekleri fikrine katılanların oranı olan %35’lik bir dilimi de bunlara eklersek karşımıza %83 gibi çok büyük bir oran çıkmaktadır. Bu durum ise yaşlıların kendileri tarafından belirtilmesi dolayısıyla onların öğrenmeye karşı hiç de olumsuz bir tavır ve önyargı içinde bulunmadıklarını göstermektedir. Olumsuz düşünenlerin oranı ise sadece %17 gibi çok düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu durum ise altıncı varsayımımızın gerçekleştiğini göstermektedir.

Yukarıdaki bulgular doğrultusunda yaşlılık döneminde öğrenmeyle ilgili olarak şu hususları da belirtmenin yararlı olacağı düşüncesindeyiz:

Formal ve informal eğitim anlayışı dışında bir de bunlara ilave edebileceğimiz bireysel öğrenme kavramı mevcuttur. Bireysel öğrenme, bireylerin kendi öğrenmeleri için bireysel sorumluluğu üzerlerine almalarıdır. Yaşlılık döneminde bireysel öğrenmenin ayrı bir yeri vardır. Bu öğrenme çeşidi, yetişkin eğitiminin bir hedefi ve altı çizilen bir faraziyesidir. Yetişkinlik döneminde bireysel öğrenmenin niçin daha çok kullanılan ve daha çok önem verilen bir öğrenme tarzı olduğunu çocukların öğrenme şekilleriyle karşılaştırdığımızda şu sonuçlara ulaşabiliriz: Çocuk bağımlı bir kişiliğe sahipken, yetişkin bireysel bir kimlik duygusuna sahip olduğu için kendisini bağımsız olarak hisseder. Yetişkin, başkalarının kendi hayatını şekillendirmesini kabullenen pasif bir kimliğe sahip değildir. Bu yüzden

yetişkin başkaları tarafından yönlendirilmekten çok, kendi kendini yönlendirmeyi arzu eder. Yetişkin, çocuk ve ergenlere göre daha çok sorumluluğa sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı onların büyük çoğunluğu kendi kendilerine öğrenmeyi tercih etmektedirler. Yetişkini bireysel öğrenme yöntemini tercih etmeye sevk eden nedenlerden biri de onların farklı bireysel özelliklere sahip olmalarıdır. Eğitim ve öğretimde bireysel farklılıklara dikkat etmek önemli bir kuraldır. Bu durum yetişkin eğitiminde daha da önem kazanmaktadır. Yaşın ilerlemesi, bireysel farklılıkların artmasına da neden olmaktadır. Ayrıca yaşlıların eğitimsel ihtiyaç ve isteklerinin farklılık arzemesi, hayat tecrübeleri ve öğrenmeden beklentileri de onların bireysel öğrenmeyi tercih etmelerinde önemli etkiler meydana getirmektedir.

İslam inancına göre ilimle uğraşmanın, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmanın, beşikten mezara kadar olduğuna ve her müslüman erkek ve kadının bu faaliyetlerle meşgul olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.¹¹⁵ Yani bir atasözümüzde ifade edildiği gibi öğrenmenin yaşı yoktur. Hz. Peygamber de konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuşlardır: "İhtiyar bir kimse yemek yemekten sıkılıp utanmadığı gibi, ilim öğrenmekten de sıkılıp utanmaz."¹¹⁶ Bu hadis-i şerifi şöyle açıklayabiliriz: İnsanların öğrenmeye muhtaç oldukları ilimler, fenler pek çoktur. Bir insan ne kadar uzun yaşasa, ne kadar derin ilim sahibi olsa, yine de bildiklerinin bilmediklerine oranı deryadan bir damla miktarıdır. Hiç kimse bilgisiyle mağrur olmamalı ve kendini ilim ve marifetten müstağni görmemelidir. Hali vakti müsait olanlar, ihtiyar olsalar dahi ilim öğrenmeye ve mevcut bilgilerini artırmaya özen göstermelidirler. Bunun bir fazilet, ilim ve marifete verilen bir kıymet nişanesi olduğu unutulmamalıdır.

Androgojik alanda çalışmaları bulunan Knowles, öğrenme ve öğretme alanında üç sayıtlı olduğunu bildirmektedir:¹¹⁷

---

¹¹⁵ Canan, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, (Kütüb-i Sitte) Akçağ Yay., İstanbul, tarihsiz, c.11, s.237.

¹¹⁶ Bilmen, Ömer Nasuhi, Beşyüz Hadis, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1963, Hadis No.321

¹¹⁷ Onur, age, s.286.

-Yetişkinler öğrenebilirler. Bu konuda bilimsel kanıtlar bulunmaktadır. Temel öğrenme yeteneği yaşam boyu devam eder.

-Öğrenme içsel bir süreçtir. Öğrenciler tarafından kontrol edilen ve onların zihinsel, duygusal ve fizyolojik bütün varlıklarıyla girdikleri içsel bir süreçtir. Öğrenmenin içsel bir süreç olması gerçeğinin yetişkin eğitimi için en önemli sonucu, öğrenme yöntem ve tekniklerinin bireyi kendi başına yönlendirdiği bir araştırmaya sevk etmesi gerçeğidir.

-Öğrenmenin koşulları ve yöntemleri vardır. Günümüzde yetişkin eğitimi hareketinin topluma nasıl yansıdığını görmek için Japonya örneğini ele alabiliriz. Japon Eğitim Bilim ve Kültür Bakanlığı'nın, Japon eğitim sistemini anlattığı kitapçıkta yaşam boyu eğitim şekli açıklanmaktadır. "21. yüzyılda son derece etkin bir toplum kurma doğrultusunda, insanların yaşamın her evresinde öğrenim görebileceği, öğrenim görme olanaklarını özgürce seçebileceği, bunlara katılabileceği, öğrenmelerinin sonuçlarını uygun bir biçimde değerlendirebileceği bir yaşam boyu öğrenme toplumunun oluşturulması yaşamsal bir yükümlülüğümüzü oluşturmaktadır." Toplumsal eğitim uygulamaları, Japon eğitim sisteminde oldukça yaygındır. Toplumsal eğitim, yaşam boyu öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır. Halk evleri, halk kütüphaneleri, müzeler, kadın eğitim merkezleri, gençlik evleri ve çocuk merkezleri genç kitlelere toplumsal eğitim olanaklarını sunulduğu yerlerdir. Toplumsal eğitim etkinlikleri, halkın öğrenme isteğini gönüllü olarak, kendiliğinden göstermesi temeline dayanmakta ve çeşitli biçimlerde yürütülmektedir. Bunlar içinde yaşlıyı topluma katma programları da mevcuttur.

Yetişkinlerin dini öğrenme konusunda farklı ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar çerçevesinde formal eğitim kurumlarında gerçekleştirilecek din eğitimi, yaşlı yetişkinlerin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalabilir. Aynı ihtiyaçlara sahip olan yaşlılar için formal eğitim etkinlikleri düzenlemek yeterli olmayabilir. Yetişkinler için düzenlenen formal din eğitimi etkinliklerine katılımın az olduğu durumlarda ve kırsal kesimde yaşayan yaşlıların din eğitimi ihtiyacını karşılamada bireysel öğrenme, tercih edilen bir öğrenme çeşidi olmaktadır. Yaşlanma döneminde hareketliliğin

azalması sebebiyle kitle iletişim araçları ve bilgisayarla öğrenme yöntemi de giderek artan bir biçimde tercih edildiği görülmektedir.¹¹⁸

Eğitim düzeyinin bilişsel güç yitimine etkisini tespit etmeye çalışan araştırmalar, yetişkinin eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, ileri yaşlarda alınan testlerde gösterilen başarı derecelerinin de o ölçüde yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyleri düşük ve zihnin aktif olmasını gerektirmeyen sıradan işlerde çalışan yetişkinler, zihinsel gerilemenin kurbanı olmaktadır. Öğrenme yeteneğinin, yaşın ilerlemesinden ziyade, zihnin öğrenme faaliyetlerinde kullanılır olmamasından daha çok etkilendiği söylenebilir.¹¹⁹ Kur'an'da bu gerçek şu ayetle ifade edilmiştir: "Allah sizi yarattı, sonra sizi vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsinler diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak. Şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir."¹²⁰ Peygamberimiz de her zaman ömrün sonundaki bu düşkünlükten Allah'a sığınır.¹²¹ Bu ayet ve Peygamberimizin davranışını açıklamasında, ömrün sonundaki bu en güç dönemin isabet ettiği yaş ile ilgili rivayetler verilmiş ve Hz. Peygamber'in şu müjdesi eklenmiştir: "Kur'an okumaya devam eden, ömrün sonundaki bu düşkünlüğü yaşamayacaktır."¹²² Hadiste ifade edilen Kur'an okumaya devam etmeyi geniş anlamda, bilimsel faaliyetlerde bulunma, öğrenmeye devam etme ve üretken olma şeklinde de değerlendirebiliriz. Konuyla ilgili olarak ise Çiçero şöyle demiştir: "Bir yanılla yaşlı sayılabilecek olan gençleri sevdiğim kadar, gençliğinden bir şeyler koruyabilmiş olan yaşlıları da severim. Bu yolu tutabilen kişinin gövdesi yaşlansa bile kafası her zaman genç kalacaktır."¹²³

Öğrenme ile ilgili olarak toplumda yaşlılara karşı bir önyargı mevcuttur. Toplum, yaşlıların başarısız olduğunu düşünmektedir. Halk arasında "ağaç yaşken eğilir" atasözünde olduğu gibi, insanların gençken öğrendiği, yaşlanınca öğrenemeyeceği görüşü benimsenmektedir. Yaşlılık, ikinci bir

---

¹¹⁸ Kılavuz, age, s.49.

¹¹⁹ Güneş, Firdevs, Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), Ocak Yay., Ankara, 1996, s.43.

¹²⁰ Nahl, 16/70.

¹²¹ Buhari, Tefsir,1.

¹²² Bilgin, Beyza, İslam ve Çocuk, DİB. Yay., Ankara, 1997, s.100.

¹²³ Comfort, Alex, Yaşasın Yaşlılık (çev. Armağan İlkin), Gelişim Yay., İstanbul, tarihsiz, s.33.

çocukluk dönemi olarak görülür. Onların bir işe girmesi beklenemez. Zaten yaşlılar en kolay işleri bile yüzlerine, gözlerine bulaştırırlar. Bu insanlık dışı yaratıkların, gönlünü etmekle, arada sırada yanlarına uğramakla iyi puan alınabilir ama herkesin bildiği gibi onlar yalnız kalmayı yada kendi yaşındakilerle ahbablık etmeyi yeğlerler. Belli başlı uğraşları dua etmek, yakınıp sızlanmak, anılarını tazelemek ve dostlarının cenazelerine gitmektir.¹²⁴ Bütün bu olumsuz etkenlerden dolayı pek çok yaşlı, öğrenme durumunda endişeli olmakta ve doğru cevabını bildikleri sorulara bile yanlış cevap verme korkusuyla, cevap vermekten kaçınmaktadırlar.

Yaşlanma döneminde bilişsel gelişim açısından güç yitimi söz konusu olsa bile, yaşlılar da öğrenmeye devam edebilirler. Çünkü öğrenmede anahtar kelime zekadan çok "ilgi"dir. Gençler ve yaşlılar arasında zaman önemli bir faktör olmadığında, öğrenmenin gerçekleşmesinde de önemli bir fark yoktur. Yaşlılara yeterli zaman verilirse onlar da öğrenebilirler ve pekala yapabilirler.

17. Yaşlıların Üretim Hususundaki Düşünceleri

TABLO 17: Yaşlıların Üretim Hususundaki Düşünceleri

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Katılıyorum	4	09.7	7	17.0	15	36.5	15	36.5	41	100
Kısmen katılıyorum	-	-	22	52.3	5	11.9	15	35.7	42	100
Katılmıyorum	-	-	1	05.8	1	05.8	15	88.2	17	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

¹²⁴ Comfort, age, s.12.

Tablo 17’de görüldüğü gibi, (İnsanlar kendilerini hissettikleri yaşta, dolayısıyla yaşlılar da isterlerse yeni bir şeyler üretebilirler, fikrine katılıyor musunuz?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %41’i katılıyorum, %42’si kısmen katılıyorum, %17’si ise katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Katılıyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “çünkü ben kendimi 40 yaşında hissediyorum/ üretmek efdaldır/ ben de bakımevinde insanlara yardım ediyorum/ neme lazım demedikçe üretebilir/ içinde varsa olur, ben kendimde de o kapasiteyi görüyorum/ elinden gelirse olur/ isterlerse yaparlar/ ölüm döşeğinde bile olsa isterlerse yapabilirler/ bilgimiz olursa bilmeyenlere öğretebiliriz/ akıl akıldan üstündür” tarzında açıklamaları olmuştur.

Kısmen katılıyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “durumun müsait olması lazım/ sağlıklı olmak gerek/ zekayla alakalıdır/ yaparlarsa yapsınlar/ yaşlıya bağlıdır/ bazı şartlara bağlı, örneğin ekonomik şartlara/ bilgisi varsa olur” tarzında açıklamaları olmuştur.

Katılmıyorum diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların “hayır, bu yaşta sonra benden ne köy olur ne kasaba/ yaşlı bir adam ne yapabilir ki” tarzında açıklamaları olmuştur.

Bu tablo ve yaşlıların açıklamalarından görüldüğü üzere genel olarak yaşlıların %41 gibi yüksek bir oranla yaşlılık dönemindeki üretkenliğe olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Bu dönemde üretkenliğin olabilmesini belli şartlara bağlayan ve bu konuda kısmen de olsa olumlu düşünenlerin oranı olan %42’lik kısmı da göz önünde bulundurursak, karşımıza toplamda %83 gibi bir oran çıkacaktır ki bu oranın ise hiç de küçümsenecek bir tarafının olmadığı bizzat yaşlılar tarafından teyit edilmiş olmaktadır. Yukarıdaki bu durum bizim altıncı varsayımımızın yine gerçekleştiğini göstermektedir.

Bütün bunlarla birlikte yaşlılık dönemindeki üretkenlikle ilgili olarak daha önce yapılmış olan çalışmalara bir göz atmak faydalı olacaktır. Örneğin, Lehman’a göre filozoflar üretici düşüncelerinin tepe noktasına ortalama olarak 60-64 yaşları arasında çıkmaktadırlar. Einstein’ki gibi üretkenlik türleri, yeni bir kavramlaştırmanın ya da eski bir sorunu yeni bir

bakışla görmenin keşfedilmesi sonucudur. Ayrıca üretken kişiler sıradan işlerinde de çoğumuzun en önemli işlerimizde olduğumuzdakinden daha üretkendirler.¹²⁵ Bu yüzden yaşlı yetişkinlerde topluma üretici katkılarda bulunabilme yeteneğinin bulunduğuna şüphe yoktur.

Kur'an, yaşlılık döneminin mucizevi verimlilik dönemi olabileceğini vurgular. Ulü'l-azm peygamberlerden olan Hz. İbrahim (as) ve eşi Sara hikayesinde, onlara yaşlılık dönemlerinde bir çocukları olacağı müjdelenmişti: "(İbrahim'in karısı): -Olacak şey değil. Ben bir kocakarı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.¹²⁶ Meryem suresinde de Hz. Zekeriya (as), yaşlılık sebebiyle kemiklerinin zayıfladığını, saçlarının ağardığını, eşinin de kısır olduğunu ifade ederek Allah'tan bir erkek evlat isteğinde bulunmuş, ona bir oğul müjdelendiğinde ise "karım kısır olduğu ve ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde benim nasıl bir oğlum olabilir?" demişti.¹²⁷ Bu son iki örnek her ne kadar Allah'ın takdirine bağlı olarak gelişen olaylar olarak görülse de, yaşlılık döneminde artık her şeyin bittiği ve insanların dünya ile alakalarının kesildiği düşüncesini çürütmektedir. Bununla ilgili olarak yaşlılık dönemlerinde değerli hizmetler sunmuş şahsiyetlere birkaç örnek vermek yerinde olacaktır:¹²⁸

-Picasso, 81 yaşına kadar resim yapmıştır.

-Churchill, 77 yaşında başbakan olmuştur.

-Gandi, Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşmasıyla sonuçlanan direniş hareketini 72 yaşında başlatmıştır.

-Süleyman Demirel, 77 yaşında cumhurbaşkanlığını bırakmıştır.

-Enes b. Malik, 100 yaşını aşkın yaşamıştır. O ölünce tabiin "ilmin yarısı gitti" diye hayıflanmıştır.

-Pablo Casals, 96 yaşında son resitalini vermiştir.

-Bertrand Russel 98 yaşında yayınlarına devam etmiştir.

---

¹²⁵ Onur, age, s.319.

¹²⁶ Hud, 11/72.

¹²⁷ Meryem, 19/4-9.

¹²⁸ Kılavuz, age, s.72.

-Celal Bayar'ın 104 yaşında iken aktüel konularda geçerli yorumlarda bulunduğu bilinmektedir.

Hayatın son dönemindeki bu verimlilik imajları bize yaşlılığın psikolojik veya manevi bir iniş dönemi olmadığını hatırlatır. Zamanın geçmesi vücudu zayıflatabilir veya bazı fırsatları azaltabilir. Fakat zaman, bir kimseye sahip olduğu inancın pekişmesini ve hayat ile evrenin yaratılış sebebinin ne olduğunu anlamasını sağlayabilir. Ömrün sonuna yaklaşmış olmak, Allah'a dönmek için asla geç kalınmış bir durum değildir. Yaşlı insanlar fiziki sınırlılıklara rağmen toplumun etkinliklerindeki zincir halkalarından birini oluşturmaları her zaman mümkündür.

18. Yaşlıların Ölüm Korkusu

TABLO 18: Yaşlıların Ölümünden Korku Oranları

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	-	-	1	08.3	3	25.0	8	66.6	12	100
Kısmen	-	-	15	68.1	-	-	7	31.8	22	100
Hayır	4	06.0	14	21.2	18	27.2	30	45.4	66	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 18'de görüldüğü gibi, (Ölümünden korkar mısınız?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %12'si evet, %22'si kısmen, %66'sı hayır cevabını vermişlerdir.

Evet diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların "mezara girmekten/ karanlıktan/ gömülmeğe/ Allah'tan korkarım/ oğlum kucağında öldü, ondan sonra böyle felç oldum/ nasıl öleceğim belli değil/ günahlarımdan dolayı korkuyorum/ can vermektен korkuyorum" tarzında açıklamaları olmuştur.

Kısmen diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların "biz de gideceğiz/ insan olduğumuz için/ orada ceza ve ödül var/ onu Allah bilir/ kim korkmaz ki/ ölüm bir dinlenme/ Allah'a karşı borcumuz var/ yatalak olmaktan korkuyorum/ ayakta gitsek çok iyi" tarzında açıklamaları olmuştur.

Hayır diyenlerin içerisinde bazı yaşlıların "ölüm Allah'ın emri/ nasıl olsa öleceğiz/ korkunun ecele faydası var mı/ Mevlana gibi Allah'a kavuşacağız/ inancım gereği onu daha çok arzu ediyorum/ bugün de olsa razıyım/ veren de O, alan da/ en sonunda öleceğiz/ eceli gelen ölür/ korkmuşum ne yapayım/ Allah ne derse o olur/ Allah bilir/ Allah insanları yarattı, muhakkak alacak/ saati gelmişse kısmeti yoktur/ kendimi ahirete hazırlamaya çalışıyorum/ onun bir hak olduğunu ve bir gün mutlaka geleceğini biliyorum/ bu can Allah'ın bize verdiği bir emanettir/ ben zaten O'na yalvarıyorum ve inanıyorum, niçin korkayım/ geldiğimiz gibi gideceğiz/ oda arkadaşımın her gün helallik istiyorum/ ölümden değil unutulmaktan korkuyorum/ muhtaç yaşamaktan korkuyorum/ Allah'tan hayırlı ölüm istiyorum/ beni elden ayaktan düşmeden yanına alsın diye dua ediyorum/ imanı zayıf olanlar korkar, zayıf olmayanlar korkmaz/ takdir-i İlahi'dir/ her an, her dakika ölüme hazır olmak lazım/ ölüme bekliyorum/ her canlı ölümü tadacaktır/ doğmak gibi ölmek de vardır/ Allah'ı tanıyan kişi ölümden korkmaz/ ister kork ister korkma/ dünya ahiretin tarlası/ akıbet öyle/ ölmeseydi peygamber ölmezdi/ kaçınılmaz sonumuzdur/ Allah'ın beni bağışlayıp bağışlamayacağından korkarım/ mezarlığa gidiyorum/ dua ediyorum/ daima iman istiyorum" tarzında açıklamaları olmuştur.

Yukarıdaki tablo bizim bu konuda ileri sürmüş olduğumuz yedinci varsayımımızın %66 oranında gerçekleştiğini göstermektedir.

19. Yaşlıların Ölüm Karşısında İnançlarından Dolayı Rahatlamaları

TABLO 19: Yaşlıların Ölüm Karşısında İnançlarından Dolayı Rahatlamaları

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	4	04.1	29	29.8	21	21.6	43	44.3	97	100
Bazen	-	-	1	50.0	-	-	1	50.0	2	100
Hayır	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 19’da görüldüğü gibi, (Ölüm korkusu hususunda dini inançlarınız size bu konuda rahatlamanız yönünde destek olur mu?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %97’si evet, %2’si bazen, %1’i hayır cevabını vermişlerdir.

Yukarıdaki ortaya çıkan tablo, dini inançların ve Allah’a dua etmenin, yaşlıların ölüm korkusunu atlatmaları ve psikolojik olarak rahatlatmaları hususunda ne kadar büyük bir önem atfettiğini göstermektedir.

Konumuzun burasında yaşlılık ve ölüm hakkında bazı hususları belirtmek istiyoruz. Öncelikle yaşlılık dönemindeki insanlar, kayıplar ve yas tutma olayları karşısında dayanıklı olmak zorundadırlar. Aile üyelerinin ve yakın arkadaşlarının ölümü, yaşlı insanlar için yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedirler. Özellikle eş ölümü, hele uzun sürmüş mutlu bir evlilikten sonra gelmişse, genellikle pek çok kimse tarafından kayıpların en büyüğü sayılır. Dini inanç ve etkinlikler, stres olaylarında ve kayıplar konusunda bir tampon görevi yapmaktadır. Bu açıdan hayatın son döneminde kontrol, özerklik ve pek çok kayıplarla karşılaşmış olan yaşlılar için dini inanç ve etkinlikler olumlu etkiler meydana getirmektedir.

Öte yandan yaşlılıktan söz edildiğinde, akla hemen ölüm gelmektedir. Yaşlanma ve ölüm kavramalarının genellikle birlikte düşünülmesindeki en önemli etken, yaşlı insanların ölme riskinin yaşça daha alt kuşaklardaki insanlara göre daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar insanlar yaşlılık sebebiyle değil, hastalık sonucunda ölseler de, ileri yaş dönemi ölüme yakın olma anlamına gelmektedir. Bu olgu bizim kültürümüze da yansımış ve "bir ayağı çukurda olmak" deyiimiyle ifade edilmiştir. Örneğin 75 yaşındaki bir insanın o yıl içindeki ölme olasılığı, 20 yaşındaki bir insanın ölme olasılığından 41 kat daha yüksek olduğu belirtilmiştir.¹²⁹

Ölüm, hayatın sonunda gerçekleşerek hayatı sona erdiren bir kaza olarak değil, genellikle hayatın sonunda gerçekleşen bir olgu olarak düşünölmelidir. Hayatın sonu olarak değerlendirilen ölüm, bir bitiş olmaktan çok bir olgudur, bir tamamlamadır. İslam inancına göre ölüm bir bitiş değil, aksine ebedi olan ahiret hayatının başlangıcıdır. Öldükten sonra yeni bir hayat anlayışını dışlayan seküler kültür, yaşlıların ölümü kabullenmelerini zorlaştırmaktadır.

Herkes ölümü ve ölmeyi kabullenmek zorundadır. Ölümü gerçekçi bir biçimde kabul etmek, kişinin duygusal olgunlaşmasının bir belirtisidir. Ancak, insanların ölüm karşısındaki bilinç düzeylerinin bireyden bireye farklılık göstereceği de bir gerçektir. Duk üniversitesi araştırmacıları 60-94 yaşları arasındaki 140 yaşlıyı ölüm hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla incelediler. Yaşlıların %5'i ölümü hiçbir zaman düşünmediğini, %25'i haftada bir kezden az düşündüğünü, %20'si haftada bir kez ölümün aklına geldiğini, %49'u ölümü günde en az bir defa hatırladığını belirtmekteydi.¹³⁰ Aynı araştırmada yaşlı kişilerin ölüme farklı anlamlar yüklediği de görölmüştür. Kimisi ölümü bedensel yaşamın sona ermesi ve yeni bir yaşama geçiş olarak görmektedir. Kimileri daha önceden ölmüş, sevilen bir kişiyle yeniden birlikte olma inancını dile getirmiştir. Ölümün bir ceza olduğunu doğrudan dile getirenler çok azdır. Bunun yanında ölümü bir son olarak görenler de vardır.

---

¹²⁹ Kılavuz, age, s.33.

¹³⁰ Onur, age, s.401.

Konuya bir de din eğitimi açısından baktığımızda, Hz. Peygamberin yaşlıların içinde buldukları psikolojik durumu şu şekilde dile getirdiğini görmekteyiz: "İhtiyar kişiyi gönlü, iki şeyin sevgisine karşı gençtir. Bunlar, hayatın uzaması ve malın çoğalmasındır."¹³¹ Aslında insan ihtiyarladığında nazarlarını daha ulvi gayelere atfetmelidir. Ebedi saadeti elde edecek olduğu şeyleri elde etmeğe çalışmalıdır. Ancak, birçok kimsede bunun tersi görülmektedir. Onlar ihtiyar olunca daha uzun yaşayacaklarını zannederler. Birçok fani şeylere karşı daha çok muhabbet gösterirler. Mal ve servetlerinin artması da pek ziyade hoşlarına gider. Halbuki insanın Cenab-ı Hak'tan hayırlı bir hayat ve hayır yoluna sarf edeceği temiz bir rızık ve servet istemesi daha uygun olacaktır.

Yaşlanma döneminin en belirgin özelliklerinden biri olan ölüm gerçeği, yaşlılarda ölüme yaklaşmış olmanın şuurlu veya şuur dışı korkusunu uyandırmaktadır.¹³² Ölümün yaklaştığının hissedildiği yaşlanma döneminde bu açıdan din eğitimine daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Ölüm ve din arası ilişkide belki de en önemli unsur, dinlerin ortaya koyduğu ahiret inancıdır. Devamlı Allah'ın huzurunda bulunduğu inanan insan için ölüm, yine O'nun huzuruna varmaktan başka bir anlam ifade etmeyecektir. Gerçekte dinler, ahiret inancını telkin etmek suretiyle, bireyi hem bu dünya için hem de gelecek dünya için hazırlayan sistemlerdir. Din, hem hayata, hem ölüme, hem de ölümden sonraki hayata vurgu yapmaktadır. Bu üç olgudan herhangi birini yok saymamakta, birini diğerine tercih etmemektedir. Bu açıdan bakıldığında ölümlerle din ve din eğitimi arasında çok yakın bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bir kimsenin ölümlerle yüz yüze gelmesi ve ölümlerle hayat bütünlüğünün bir parçası olarak görmesi, anlamlı bir hayat yaşamak için yaşlılara yardım edecektir. Bir kimse ölmesini bilmiyorsa, yaşamasını da bilemez.¹³³ Yaşama konusunda başarısız olan insanlarda, bireyi sürekli tedirgin eden bir ölüm korkusu hakim olacaktır.

İşte bütün bu olaylarla karşı karşıya kalan insanda sabretme ve ümitvar olma duygularının canlı kalması gerekmektedir. Bir ayet-i kerimede

---

¹³¹ Buhari, Rikak, 5; Müslim, Zekat, 115; Tirmizi, Zühd, 28; İbni Mace, Zühd, 27.

¹³² Hökelekli, Hayati, Din Psikolojisi, TDV. Yay., Ankara, 1993, s.286.

¹³³ Kılavuz, age, s.36.

Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: "Bu kitaptır ki, Rabbinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, O güçlü ve övgüye layık olanın yoluna çıkarman için sana indirdik."¹³⁴ Kur'an'da bildirilen, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkaracak yollardan bir tanesi de sabretmektir. Ancak Kur'an'da bildirilen sabır günlük hayatta pek çok insanın şahit olduğu tavırlardan çok farklı, çok üstün ve çok kapsamlı bir ahlak özelliğidir. Gerçek sabır sadece zorluklar karşısında değil aksine hayatın her anında yaşanan bir özellik olmalıdır. Zorluklarda olduğu kadar, güzel olan herşeyde de kararlılık ve istikrar göstermeyi, bir an olsun bunlardan taviz vermeyerek bir ömür süresince devam etmeyi gerektirir. Allah'ın Kur'an'da bildirdiği sabrın en çarpıcı örneklerini ise peygamberlerin yaşamlarında görmek mümkündür. Çünkü peygamberler Allah'ın dinini anlatmakta, güzel ahlakı yaşamakta sabır göstermiş ve Allah'a sadakatlerinden asla ayrılmamış, sadece Allah'ın rızasını kazanabilme amacıyla sabretmiş ve O'na tevekkülde bulunmuş yüce insanlardır.

Sabır, güzel ahlakın temelini oluşturan önemli konulardan birisidir ve insana dünyada ve ahirette sayısız nimetlerin kapısını açmaktadır. Bu yüzden tüm akıl sahipleri sözün en güzeline uymakla yükümlüdürler. Bir müslüman ne tür zorluklarla karşılaşır karşılaşırsa Allah'ın rızasını kazanmak, O'nun rahmetine ve cennetine kavuşabilmek için bu ahlakından taviz vermemesi gerekmektedir. Tüm bunlar dünyanın hiçbir zevk ve nimeti ile kıyaslanamayacak güzelliklerdir. Allah'ın sevgisini kazanmanın bir yolu ise dünya hayatındaki her olayın, söylenen her sözün ve ortaya konulan her davranışın O'nun tarafından bilindiğinin farkında olunarak bunlara hikmet ve hayır gözüyle bakmak ve O'na güvenmektir. Çünkü Kur'an'da Allah'ın kendisine güvenerek her konuda sabır gösterenleri sevdiği bildirilmiştir:

"Nice peygamberle birlikte birçok rabbani bilginler savaşa girdiler de Allah yolunda kendilerine isabet eden güçlük ve mihnetten dolayı ne gevşeklik gösterdiler ve ne de boyun eğdiler. Allah sabredenleri sever."¹³⁵

İşte bu nedenledir ki Allah bir ayetinde, "Ey iman edenler, sabredin, sabırda yarışın ve düşmanlarınızdan daha sabırlı olun. Cihada da hazır

---

¹³⁴ İbrahim, 14/1.

¹³⁵ Al-i İmran, 3/146.

bulunun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilesiniz."¹³⁶ buyurarak müminlerin bu ahlaki kazanmak için istekli olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bir de asır suresinde bu konu şöyle dile getirilmektedir:

"Asra yemin olsun ki insan ziyan içerisindedir. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabretmeyi tavsiye edenler müstesna."¹³⁷

Bunun yanında ümitvar olmakla ilgili olarak da şunları söyleyebiliriz:

Müminlerin istek ve duaları her zaman için ümit doludur. Ayette bildirildiği gibi onlar, "...Rablerine korku ve ümitle dua ederler..."¹³⁸ Zaten dua etmek başlı başına bir ibadet olduğu gibi aynı zamanda müminin Allah'a karşı ümitvar tavrının da bir göstergesidir. Mümin, Rabbimiz'in kendisine icabet edeceğinin ümidini taşıyarak dua etmelidir.

Peygamberler insanlar için her konuda olduğu gibi, her türlü zorluk karşısındaki ümit ve tevekkül dolu tutumları ile de en güzel örneği teşkil ederler. Onlar sadece Allah'ı dost edinen, O'nun hükümlerine gönülden bağlı ve hayatlarının tamamını Allah için yaşayan insanlardır. Onlar yaşamlarının her anında Allah'a güvenip dayanırlar ve her zaman O'nun yardımının yanlarında olduğunu bilirler. O halde onlara benzemeye gayret eden müminlerin de, güzel ahlakın her ayrıntısında olduğu gibi ümit dolu olma konusunda da onları örnek almaları gerekmektedir.

Tarih boyunca birçok peygamber içlerinde buldukları kavimlerin önde gelen inkarcıları tarafından baskı altına alınmaya ve Allah'ın tavsiye ettiği güzel ahlaki insanlara anlatmaktan men edilmeye çalışılmışlardır. İnkarcılar, bu amaç doğrultusunda peygamberlere türlü türlü tuzaklar kurmuş, onlara iftira ve eziyetlerde bulunmuşlardır. Peygamberler ise inkarcıların bu ağır baskısını sabır ve tevekkülle karşılamışlar, Allah'ın her zaman kendileriyle oldukları bilinciyle hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmamış, mücadelelerine daha da artan bir şevk ve kararlılıkla devam etmişlerdir. Onların bu azimleri sayesinde güzel ahlak insanlar arasında yaygınlaşmış ve inkar edenlerin

---

¹³⁶ Al-i İmran, 3/200.

¹³⁷ Asr, 103/1-3.

¹³⁸ Secde, 32/16.

çabası her dönemde boşa çıkmıştır. Bununla ilgili olarak bazı peygamberlerin başından geçen olaylar Kur'an'da anlatılmaktadır. Örneğin bunlardan birisi Hz. Musa (as)'dır. Kavmi düşmanlar karşısında korkuya kapılıp ümitsizliğe sürüklenirken o asla karamsarlığa düşmemiş, Allah'ın kendileriyle beraber olduğunu bir an için dahi unutmamıştır. Hz. Musa'nın bu samimiyet ve teslimiyetine karşılık Allah da onlara büyük bir mucizeyle yardım etmiş, denizin yarılmasını ve böylece onlar için bir yol açılmasını sağlamıştır:

"İki topluluk birbirlerini gördüğü zaman Musa'nın adamları –gerçekten yakalandık, dediler. Musa –hayır, şüphesiz Rabbim benimle beraberdir ve bana yol gösterecektir, dedi. Bunun üzerine Musa'ya –asanla denize vur, diye vahyettik. Deniz hemencecik yarılıverdi ve her parçası kocaman bir dağ oldu."¹³⁹

Bir başka örnek Hz. Eyüb (as)'dır. O, ağır bir hastalıkla mücadele etmiş, durumundan en ufak bir teessür veya ümitsizliğe kapılmamış, derin bir bağlılıkla Allah'a yönelmiş ve O'ndan şifa dilemiştir. Hastalığında kendisi için bir hayır görmüş ve ona sabretmiştir. Kur'an'da anlatılan bu davranışıyla bütün müslümanlara örnek teşkil eden Hz. Eyüb'ün ümit dolu sabrı ile ilgili ayetler şu şekildedir:

"Kulumuz Eyüb'ü de hatırla. Hani o –herhalde şeytan, bana kahredici bir acı ve azap dokundurdu, diye Rabbine seslenmişti. -Ayağını depret. İşte yıkanacak ve içecek soğuk su, diye vahyettik. Katımızdan ona bir rahmet ve temiz akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir mislini de bağışladık. -Ve eline bir deste sap al, böylece onunla vur ve andını bozma, dedik. Gerçekten biz onu sabredici bulduk, o ne güzel bir kuldu, çünkü o daima Allah'a yönelip dönen biriydi."¹⁴⁰

"Böylece onun duasına icabet ettik. Kendisinden o derdi giderdik. Ona katımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir zikir olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir katını daha verdik."¹⁴¹

---

¹³⁹ Şuara, 26/61-63.

¹⁴⁰ Sad, 38/41-44.

¹⁴¹ Enbiya, 21/84.

Bir diğer örnek de Hz. Yakup (as)'dır. O güzel ahlakıyla, Allah'a olan sadakatiyle övülen ve örnek gösterilen bir peygamberdir. Diğer oğullarının Hz. Yusuf üzerine kurdukları hileli plan üzerine Allah'tan ümidini hiç kesmemiş ve bütün samimiyetiyle Allah'a yönelmiş ve onun geri gelmesini Allah'tan istemiştir:

"Dedi ki –Ben dayanılmaz kahrımı ve üzüntümü yalnızca Allah'a şikayet ediyorum. Ben Allah'tan bir bilgi olarak sizin bilmediğinizi de biliyorum. Oğullarım, gidin de Yusuf ile kardeşinden bir haber getirin ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kafirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez."¹⁴²

Tarih boyunca yaşamış olan bütün peygamberler Allah'ın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesmemeyi emretmişlerdir. Bir başka örnek olarak Hz. İbrahim (as) da bunlardandır. Ona bir çocuğu olacağı müjdesini vermeye gelen elçiler şöyle demişlerdir:

"Dediler ki –Seni gerçekte müjdeledik, öyleyse ümit kesenlerden olma."¹⁴³

Hz. İbrahim de Allah'ın Kur'an'da övdüğu bir peygamberdir. Ancak ihlasiyla, samimiyetiyle ve Allah'a olan bağlılığıyla her zaman müslümanlara önder olmuş bir peygamber olan Hz. İbrahim'i kavmi gereği gibi takdir edememiş, onu yakarak öldürmeye kalkışmıştır. Bu olayda da Hz. İbrahim Allah'a çok büyük bir sadakat göstermiş, ümidini hiçbir zaman yitirmeden Allah'ın rahmetine güvenmiş ve güzel bir teslimiyetle kaderine rıza göstermiştir. Allah da kendisine hiçbir zarar ve eziyet dokunmadan ateşi ona esenlik kılmış ve onu kurtarmıştır:

"Bunun üzerine kavminin cevabı yalnızca –Onu öldürün ya da yakın, demek oldu. Ancak Allah onu ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda iman eden bir kavim için ayetler vardır."¹⁴⁴

"Biz de dedik ki –Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol."¹⁴⁵

---

¹⁴² Yusuf, 12/86-87.

¹⁴³ Hicr, 15/55.

¹⁴⁴ Ankebut, 29/24.

¹⁴⁵ Enbiya, 21/69.

Bütün bu hadiseler bize göstermektedir ki mümin dünya hayatında geçireceği kısıtlı süre içerisinde çeşitli imtihanlarla deneneceğini bilmelidir. Ancak onun amacı öncelikle dünyada bir yer edinmek değil asıl olarak ahirette güzel bir yer edinmek olmalıdır. Çünkü dünya hayatı çok kısa ve geçicidir. Dolayısıyla bu dünyada müminler birbirleriyle hayırda yarışırken olabildiğince de güzel bir ahlaka sahip olmaya, Allah'a yakın bir kul olmaya çalışırken bu davranışlarının ardında yatan sebep Allah'a duydukları iman ve sevgi ile Allah'ın rahmetine ve cennetine kavuşma ümididir. Ümit ne derece güçlü olursa, kişinin çabası da o kadar yoğun olabilecektir.

Allah'ın rahmetini ve cennetini ummak kişinin bütün hayatını, hayata bakış açısını, ibadetlerindeki samimiyeti ve kararlığı büyük oranda etkileyecektir. Böyle bir kişi kötülüklerden uzak duracak, vicdanının sesini dinleyecek, insanlara hayrı ve hakkı tavsiye edecek ve Allah'ın emrettiği birçok ibadeti şevkle yerine getirmeye gayret sarfedecektir. Bu durum içerisinde ümitsizliğe yer yoktur. İşte Allah'ın kendilerinden razı olduğu kişiler de bunlardır. Allah onları cennetle müjdelemektedir:

"Bu size vaat olunandır. Gönülden Allah'a yönelip dönen, dinin hükümlerini koruyan, görmediği halde Rahman'a karşı içi titreyerek korku duyan ve içten O'na yönelmiş bir kalp ile gelen içindir. Ona selamla girin. Bu, ebedilik günüdür. Orada diledikleri her şey onlarındır. Katımızda daha fazlası da vardır."¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ Kaf, 50/32-35.

20. Yaşlıların Ekonomik Sıkıntıları

TABLO 20: Yaşlıların Ekonomik Sıkıntılarının Oranı

Seçenekler	Adıyaman		Bursa		G. Antep		İstanbul		Toplam	
Evet	1	04.7	2	09.5	6	28.5	12	57.1	21	100
Kısmen	-	-	-	-	-	-	8	100	8	100
Hayır	3	04.2	28	39.4	15	21.1	25	35.2	71	100
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4		30		21		45		100	

Tablo 20’de görüldüğü gibi, (Ekonomik sıkıntılarınız var mı?) diye sormuş olduğumuz soruya yaşlıların; %21’i evet, %8’i kısmen, %71’i hayır seçeneğini işaretlemişlerdir.

Yukarıdaki tabloda ekonomik sıkıntıları hususunda evet ve kısmen cevabını verenlerin gözlemlerimize göre herhangi bir geliri veya emekli maaşının olmadığını söyleyebiliriz. Geriye kalan %71’lik kesimin ise her ne kadar yaşlılık aylığı veya başka bir emekli aylığı olduğunu belirtsek bile bu, onların tam olarak ekonomik sıkıntılarının olmadığını göstermemekte bilakis kanaatkar düşünceye sahip olmalarından ve hallerinden şikayetçi olmamalarından kaynaklanmaktadır.

21. Yaşlıların Meşguliyetleri

Soru 21. “Gününüzü nasıl geçirirsiniz? Hobileriniz, meşguliyetleriniz, uğraşlarınız var mı? (Kitap okuma, müzik dinleme, vb)” şeklinde sormuş olduğumuz açık uçlu soruya yaşlıların vermiş oldukları cevapların sıralanması:

(Türk halk ve sanat müziği icra ediyorum, Bursa mehterinin kurucularındanım, kudüm vuruyorum, çalpara ve zilli maşa kullanıyorum/ sohbet ediyorum/ gazete okuyorum/ TV seyrediyorum/ geziyorum/ müzik dinliyorum/ oyun oynuyorum/ aşiretten beyliğe, beylikten devlete, devletten

imparatorluğa kitabını yazıyorum/ ibadet ediyorum/ cemaate devam ediyorum/ kermes için el işi ve örgü yapıyorum/ rahatımıza bakıyorum/ oturuyorum/ uyuyorum/ kitap okuyorum/ kağıt oynuyorum/ dolaşıyorum/ camiye gidiyorum/ yürüyüş yapıyorum/ burada özel güvenlikte çalışıyorum/ futbol programları seyrediyorum/ dışarı çıkıyorum çünkü burası dedikodu yatağı/ kavga, gürültü olduğundan hiç de iyi geçmiyor/ odada geçiyor/ yemek yiyorum/ şakalaşarak geçiyor/ hiçbir şey yapmıyoruz/ kahvaltı, öğle ve akşam yemeği derken vakit geçiyor/ normal geçiyor/ monoton bir hayat geçiriyoruz/ hobilerim yok/ kahveye gidiyorum/ tesbih çekiyorum/ atölyede çalışıyorum/ teybi açarak oynuyorum/ kocam burada, onunla geçiriyorum/ kantine yardımcı oluyorum/ radyodan Kur'an dinliyorum/ çay, kahve içiyorum/ samimi olmadıklarımla konuşmam/ ilahi kasetleri dinliyorum/ namaz kılıyorum/ samimi bir arkadaşım var onunla radyodan dini sohbet dinliyorum/ arkadaşlarla taş diziyorum/ burası tembel yeri, ye, iç, yat/ bahçede arkadaşlarla sohbet ediyoruz/ takvim yapraklarından dini konuları öğreniyorum/ bahçelerim var, onları suluyorum/ uzanıyorum/ dua ediyorum, salavat getiriyorum/ nasıl geçtiğini bilmiyoruz) tarzında ifadelerde bulunmuşlardır.

22. Yaşlıların Maddi veya Manevi Problemleri

Soru 22. "Maddi veya manevi problemleriniz var mı? Eğer varsa bunları bizimle paylaşabilir misiniz? " şeklinde sormuş olduğumuz açık uçlu soruya yaşlıların vermiş oldukları cevapların sıralanması:

(Yok/ hayır/ yalnızlık/ maddi yönden sıkılıyorum/ aile sorunum var, onlardan kopmuşum/ büyükten küçüğe hepinizden Allah razı olsun/ Cenab-ı Allah iman Kur'an nasip etsin/ bana bir görev verildiğinde onu yerine getirme kabiliyetim var/ daha iyi şartlarda yaşamımı sürdürmek isterdim/ sevdiğilerimle beraber olmak isterdim/ halimize şükür/ sağlık problemim var/ Allah bizi elden ayaktan düşürmesin/ bizimle konuştuğun için memnun oldum/ geçimsizlik, huzursuzluk var, ilgilenen yok/ çocuk gelmiyor, ona üzülüyorum/ can sıkıntısı var/ 80 yaşından büyük olanları farklı bir odaya yada bölüme almalarını istiyoruz/ odalarımızı değiştirsinler ve odalarımız tek kişilik olsun/ bana niye burası reva görüldü, eşim ve çoluk çocuğum beni

niye buraya koydu/ oğlum beni iki ay dövdü, buradan memnun değilim, buradan çıkmak istiyorum/ gelince çikolata getirin/ görevliler bağıyor/ konuşacak adam yok/ her biri bir çeşit, ağzından salavat çıkan yok/ kimsenin ziyaretime gelmemesi beni üzüyor/ aile hasretim çok, evlatlarımın ve torunlarımın ziyaretime gelmelerini istiyorum, telefonla olsun arada ararlarsa bile sevinirim/ bu halimize de şükrediyoruz/ idari sorumluluk mevkiindekilerin burasıyla daha çok ilgilenmelerini istiyoruz) tarzında ifadeleri olmuştur.

23. Yaşlıların Diğer İstekleri

Soru 23. "Son olarak söylemek istediğiniz başka bir şey var mı? Eğer varsa bunları aşağıya yazabilirsiniz..." şeklinde sormuş olduğumuz açık uçlu soruya yaşlıların vermiş oldukları cevapların sıralanması ise:

(İlgi/ sevgi/ saygı/ hürmet/ şefkat/ eğitimli tecrübeli personel/ tek kişilik oda sayısının fazla olması/ gürültüsüz ortam/ diyetlere göre yemek düzeni/ gece nöbetçi sağlık elemanı/ eğlence, gezi, spor gibi bol sosyal faaliyet/ kurumların ev havasında olması/ kurum sakinleri arasında diyalogun sağlanması/ daha çok ve kapsamlı huzurevleri/ emekli maaşlarının iyileştirilmesi/ ücretsiz huzurevlerinin açılması/ yaşlılık güvencesi/ sosyal yaşamda yaşlılara kolaylıkların sağlanması) şeklinde olmuştur.

Yukarıda ifade edilen hususlar sekizinci varsayımımızın yani "yaşlılarımızın sıkıntılarının ekonomik veya diğer problemlerden ziyade ilgi, alaka ve saygı noktalarında yoğunlaştığını söylememiz mümkündür" şeklinde belirtmiş olduğumuz hususun doğrulandığını göstermektedir.

Yaşlılık ve huzurevleri konusuna din eğitiminin bakış açısıyla yaklaşmaya çalıştığımızda, bu doğrultuda Kur'an ayetlerine ve Hz. Peygamber'in hadislerine başvurduğumuzda karşımıza Hz. Peygamber'in yaşlılar karşısında bizim tutumlarımızı da etkilemesi gereken birtakım uygulamaları çıkmaktadır ki bizim de bunları kendimize örnek olarak almamız gerekmektedir. Çünkü Kur'an'da, "...andolsun ki Rasulüllah sizin

için en güzel örnektir¹⁴⁷ ve "Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik"¹⁴⁸ gibi Hz. Peygamber'in eğitimcilik yönüne işaret eden birçok ayet bulunmaktadır. Aslında tek bir ayet ve hadisin eğitim ve öğretim metotları açısından birçok yönü ihtiva ettiği bir gerçektir. Bu açıdan birçok konuya misal olmaya uygun düşen hadisi bizim belirli bir konum çerçevesinde ele almamız, o ayet ve hadisin başka bir yönünün bulunmadığı anlamına gelmez. Değişik alanlarda araştırma yapan kişilerin, kendi konularına göre, aynı ayet ve hadisten başka bir yorum çıkarmaları elbette mümkün olacaktır. Örneğin Peygamber Efendimiz bir hadislerinde "-Yazıklar olsun o kimseye, yazık, yazık buyurmuşlar; sahabenin: -Kime yazıklar olsun ey Allah'ın Rasulü? sorusu üzerine; -Anne babası veya bunlardan birisi yanında ihtiyarladığı halde yine de cennete gidememiş kimseye yazıklar olsun" buyurmuşlardır. Benzer bir başka hadislerinde de "-Burnu yere sürtülmüştür, burnu yere sürtülmüştür, buyurmuşlar; arkadaşlarının -Kimin ya Rasulüllah? demeleri üzerine; -Anne babasından biri veya her ikisi yanında ihtiyarladığı halde cennete giremeyenin" buyurmuşlardır.¹⁴⁹ Burada Peygamber Efendimiz, annesi veya babası yanında yaşlılık çağına ulaştığı halde onlara iyilik ve ihsanda bulunmayıp, onların rızasını kazanamayan müslüman kişileri tenkit etmekte, Allah rızasını kazanmak adına ellerine geçmiş bulunan bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmeleri hususunda biz ümmetini uyarmaktadır. Aynı zamanda Peygamberimiz yaşlı insanlara karşı dinin emir ve buyrukları hususunda daha çok toleranslı ve esnek davrandığı da bir gerçektir. Bu doğrultuda şu olayı zikredebiliriz: Bir gün Hz. Peygamber'in yanına bir genç geldi ve "Ya Rasulüllah! Oruçluyken hanımımı öpebilir miyim?" diye sordu. Hz. Peygamber olumsuz cevap verdi. Sonra bir ihtiyar geldi ve aynı soruyu sordu. Hz. Peygamber bu sefer olumlu cevap verince oradakiler birbirlerine bakiştılar. Bu defa Hz. Peygamber: "Birbirinize niçin bakiştığınızı anladım; ihtiyar, nefesine hakim olur" buyurmuşlardır.¹⁵⁰ Burada Hz. Peygamber'in kendisine farklı kişiler tarafından sorulan aynı soruya kişilerin yaş

---

¹⁴⁷ Ahzab, 33/21.

¹⁴⁸ Sebe, 34/28.

¹⁴⁹ Müslim, VIII/18.

¹⁵⁰ Ebu Davud, Savm, 35.

durumlarını göz önünde bulundurarak farklı cevaplar verdiğini görmekteyiz. Aynı zamanda onun yaşlı kişilere daha esnek davrandığını da müşahede edebilmekteyiz.

Yukarıda yaşlıların anket sorusuna vermiş oldukları cevaplarda da görüldüğü üzere aslında onlar çok bir şey istemiyorlar. Hakları olan şeyleri istiyorlar. Maddi isteklerden çok manevi isteklerinin de ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu manevi istekler arasında sevgi, saygı ve ilgi kelimeleri ilk sırayı oluşturmaktadır. Yaşlıya saygı ve itibar göstermek İslam dininin bir gereğidir. Hem törelerimizde, ulusal geleneklerimizde, hem ahlak anlayışımızda ve hem de dinsel hükümlerimizde yaşlılara ve güçsüzlere saygı, sevgi ve bakım göstermek gereği vardır. Bu hususlar özellikle kırsal kesimlerde daha güçlü olarak yerine getirilmektedir. Yaşlılar, müslümanların saygı gösterdikleri kimselerdir. Onlara Hz. Peygamber'in asrına daha yakın oldukları için saygı gösterilir. Allah Teala'yı tanımakta önde olmaları ve ibadetlerinin çokluğu sebebiyle yaşlılara hürmet gösterilir. Hz. Peygamber konuyla alakalı olarak şöyle buyurmuşlardır: "Şu hususlar Allah'ı büyüklemenin birer nişanesidir:

-Bir müslüman yaşlıya ikramda bulunmak.

-İçindekiyle amel hususunda ölçüyü aşmayan ve ondan uzaklaşmayan Kur'an hamiline (hafızına) ikramda bulunmak.

-Adil olan iktidar sahibine ikramda bulunmak."¹⁵¹

Bir başka hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmaktadır: "Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşı sebebiyle ikramda bulunursa, Allah onun yaşlılığında da ona ikram edecek kimseleri mutlaka takdir eder."¹⁵²

Sevgi görme ve gösterme ihtiyacının en yoğun bir biçimde hissedildiği hayatın ileri yıllarındaki yaşlıları zorunlu bir yalnızlığa itmek, günlük tecrübelerinin zenginliğinden paylaşılmasına izin vermemek onlara karşı yapılacak en büyük kötülüklerden birisidir. Yaşlı bireyin ihtiyaç duyduğu kendini geliştirmesine imkan sağlayacak konular şunlar olabilir: Güçlü, karşılıklı memnuniyet verici evlilik işlerini devam ettirme, çocuk ve

---

¹⁵¹ Ebu Davud, Edeb, 23.

¹⁵² Tirmizi, Birr, 75.

torunlarla sevgi bağına dayalı iyi ilişkiler kurma, yaşlı anne babaya sevgi ve saygı gösterme, kendi çağındaki kişilerle sıcak ve anlamlı ilişkiler kurma, eşini kaybetmiş olma sonucu yitirmiş olduğu bu sevgi kaynağının yerine geçebilecek başka kaynaklar bulma, çocuklarla ve diğer yetişkinlerle aynı sevgiye dayalı rolleri öğrenme, torunlarıyla ve geniş ailenin diğer bireyleriyle karşılıklı olumlu ilişkiler gerçekleştirmektir.¹⁵³

İslamiyet'te yaşlılar, toplumun hürmet gösterdikleri, her işlerini danıştıkları, etrafında hizmet etmek için pervane gibi dolaştıkları kimseler olmalıdır. Onlar hor görülmezler, aksine onların sözleri daha çok dinlenir. Müslümanlar yaşlıların huzurunda izinsiz konuşmazlar ve konuşmamalıdır.

B. YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE KULLANILACAK BAZI METODLAR

Bu bölüme başlarken ilk önce İslam'ın ilk eğitimcisi olan Hz. Peygamber'in bazı noktalardaki görüşlerine müracaat etmemiz yerinde olacaktır. Hz. Peygamber insanlara birşey öğretirken, en güzel, en yararlı, muhatabının gönlüne en çok etki edecek, anlayış kapasitesine en müsait, bilgiyi zihnine yerleştirecek ve meseleyi ona izah etmeye yardımcı olacak en uygun metodu seçiyordu. Hz. Peygamber'in ashabıyla olan konuşmalarının değişik renk ve tonlarda olduğu gözlerden kaçmamalıdır. Onun ahlakı Kur'an ahlakıdır. Allah onu kullarına en güzel örnek yapmıştır. Kur'an'da "...Allah'ın Rasulü sizin için en güzel örnektir"¹⁵⁴ ayeti de buna işaret etmektedir. Bu doğrultuda tespit ettiğimiz metotları şöyle sıralayabiliriz:

1. Yaşlılara Karşı Daha Esnek ve Toleranslı Olunmalıdır:

Hız. Peygamber bir hadislerinde "kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin"¹⁵⁵ buyurmuşlardır. İslam'ın insanları mükellef tuttuğu emirler tedricen gelmiştir. Bu sebeble İslam'a giren veya girmek isteyen insana dinin kolaylığı gösterilirse, onun İslam'a girmesi daha kolay

¹⁵³ Kılavuz, age, s.29.

¹⁵⁴ Ahzab, 33/21.

¹⁵⁵ Ebu Gudde, Abdulfettah, Hz. Muhammed ve Öğretim Metodları (çev. Enbiya Yıldırım), Ümran Yay., İstanbul, 1998, s.88, dipnot:135.

olur. Böylesi insanların daha sonra amellerini artırdıkları görülecektir. Ama din zor olarak gösterilirse böylesi bir insan İslam'a girmekte veya girse bile devam edip etmemekte tereddüt eder veya ibadetlerden zevk alamaz. Bu yüzden yaşlılık dönemi din eğitimcileri muhatapları karşısında kolaylaştırıcı olmalı, onların yapamayacakları veya yaparken zorlanacakları hususları onlardan istememelidir. Yapmaları gereken hususları da bir defada değil belirli periyotlar halinde ve tedricen yapmalarını istemelidirler.

Hz. Peygamber dinleyicilerin ve soru soranların ferdi farklılıklarına son derece dikkat ederdi. Herkese anlayışına, seviyesine veya yaşına göre hitap ederdi. Herkesin sorusuna onu ilgilendiren kadarıyla ve durumuna uygun olarak cevap verirdi. Hz. Peygamberin soru soranların durumlarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak farklı tavsiyelerde bulunduğu hadisler pek çoktur. O devamlı olarak dini konularda veya diğer sosyal konularda yaşlı, çocuk ve güçsüzleri göz ardı etmemiş, bunlar hakkında bir şey buyurduğunda hep daha kolay olanını seçmiştir. Örneğin bir hadislerinde: "Sizden birisi insanlara imam olunca namazı hafif kıldırın. Çünkü onlar arasında çocuk, ihtiyar, zayıf, hasta ve hacet sahibi kimseler bulunabilir" buyurmuşlardır.¹⁵⁶ Bu noktadan hareketle yaşlılık dönemi din eğitimcileri ve yaşlılarla iletişim içerisinde bulunma durumunda olan diğer kişiler yaşlılara karşı tavır ve hareketlerinde daha toleranslı davranmaya özen göstermelidirler.

2. Yaşlıların Hayat Tecrübeleri Dikkate Alınmalı ve Yaşlılık Dönemindeki Eğitim Faaliyetleri Problem Merkezli Olmalıdır:

Konuya çağdaş eğitim açısından baktığımızda, hayat tecrübesinin yaşlıların öğrenmesinde dikkate alınması gereken önemli bir husus olduğu karşımıza çıkmaktadır. Öğrenme için en zengin kaynaklardan biri, yaşlıların sahip oldukları çeşitli tecrübelerdir. Yaşantı, yaşlıların öğrenmesinde kullanılması gereken en zengin kaynak olduğu için, yaşlılık dönemi din eğitimcileri öğrencilerinin yaşantılarının çözümlenmesi için ellerinden gelen gayreti sarf etmelidirler. Bu husus yaşlılık dönemi eğitimi yöntem biliminin

---

¹⁵⁶ Bilmen, age, Had. No:59.

temelini oluşturmaktadır.¹⁵⁷ Yaşlıların tecrübeleri yalnız bugünü değil, gelecekteki öğrenme arzusunu, heyecanını ve öğrenmeye karşı tutumunu da etkileyebilir. Öğrenme ile geçmiş yaşantılardaki olumsuz bir durum, yaşlının eğitim etkinliklerine katılmasına ket vurabilir. Yaşlının öğrenmesinde geçmiş tecrübeler mevcut tecrübelere direkt uygulanabilirse, öğrenim daha kolay gerçekleşecektir. Yaşlıların eğitiminde öğrenme ne bilmesi gerektiğinden değil ne bildiği noktasından başlamalıdır. Bu dönem din eğitimcilerinin rolü, yaşlılarla beraber bir araştırma sürecine girmek ve yaşlıların öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Çocukların eğitimi ilk, örnek ve tek tip bir eğitimidir. Gelecekteki iyi örnekleri oluşturmak için gerçekleştirilen bir eğitimidir. Oysa yaşlılık eğitimi, gelecekteki iyi örnekleri oluşturmak için değil, var olanlara kişiliklerini kazandırarak onları geliştirmek ve eğitmek demektir. Bu yüzden yaşlının sorunlarına, ilgilerine ve ihtiyaçlarına göre eğitim yapılmalıdır.

Hz. Peygamber'in "İki nimette insanlar aldanmışlardır: Sağlık ve boş zaman"¹⁵⁸ buyurdıkları kavramların yaşlılık döneminde kıymetleri gerçekten daha iyi anlaşılmaktadır. Sağlık sorunları ve vakit yetersizliğinden kaynaklanan sebeplerden ötürü yaşlılar genellikle ilgilendikleri ve aktif olarak uygulamaya koyacakları bilgileri öğrenmeyi tercih ederler. Öğrendiklerini kullanmak ve yaşamak isterler. Problem merkezli öğrenme pek çok yaşlı tarafından değerli bulunur. Sahabenin dini öğrenme yöntemi de, öğrenilen bilginin uygulanması biçimindeydi. Zaten Kur'an, okunmak ve ezberlenmekten çok uygulanmak için indirilmiş bir kitaptır. Bu bağlamda yaşlıları din eğitimi programlarına katılmalarını bir problem olarak değil, bir belirti olarak değerlendirmek gerekir. Yaşlılar gerektiğinde formal eğitim dışında öğrenmeyi sürdürebilirler. Yaşlılıkta öğrenmeyi bireysel öğrenme çerçevesinde ele alırsak pek çok insanın bu öğrenmeyle ilgilendiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan yaşlıların eğitim programlarına katılmalarını kınamak doğru bir tutum değildir. Bunun yerine yaşlıların din eğitimi programlarına katılmalarını engelleyen faktörleri ortadan kaldırmak ve bu programları geliştirmek daha uygun olacaktır.

---

¹⁵⁷ Duman, Ahmet, Yetişkin Eğitimi, Ütopya Yay., Ankara, 1999, s.109.

¹⁵⁸ Buhari, Rikak, 1.

Din eğitimcilerinin, yaşlıların din eğitimi programlarına katılmalarını sağlamak için şu hususlara dikkat etmeleri gerekmektedir:¹⁵⁹

-Din eğitimi programlarına yaşlıların katılımını sağlamak için, katılımın önündeki engeller kaldırılmalıdır.

-Din eğitimi, yaşlanma dönemindeki insanların isteklerini karşılamalı ve gerçek hayat tecrübesiyle yakından ilişkili olmalıdır.

-Yaşlıların eğitim çabalarında başarılı olabileceklerini algılamalarının onların katılımını artıracakı gözden kaçmamalıdır.

-Din eğitimi, yaşlılara güven verici, duygusal olarak rahat, endişe uyandırmayan, utandırmayan, yargılamayan bir biçimde verilmelidir.

-Din eğitimcisinin sadece dini bilimler konusunda değil, yaşlanma dönemi gelişimi ve eğitimi konusunda da bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Ülkemizde cemaatle namaz kılma konusunda en duyarlı kesimin yaşlı bireyler olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu konuda duyarlı olan yaşlılarımızın, din eğitimi programlarına gereken ilgiyi göstermemelerindeki sebepleri, din eğitimcilerinin hassasiyetle ele almaları gerekmektedir. Eğer yaşlı bireylerin öğrenme konusundaki engelleri belirlenerek bu engeller ortadan kaldırılmaya çalışılır ve programlara katılım konusunda motive edilebilirlerse din eğitimi etkinliklerine devam konusunda yaşlı yetişkinler duyarlılık gösterebileceklerdir. Din eğitim programlarına katılma konusunda yaşlı yetişkinleri harekete geçirebilmek için, DİB, MEB, üniversiteler ve demokratik kitle örgütlerine önemli görevler düşmektedir. İletişim dünyayı oturma odalarımıza kadar getirdiği bir zaman diliminde din eğitimcilerinin yetişkin din eğitimini, insanlığa hizmet etme biçimi olarak değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu açıdan kutsal ve din dışı her türlü bilgi ve insanlara götürülen her türlü hizmet, din eğitimcileri için kutsal bir görev olarak değerlendirilmelidir.

---

¹⁵⁹ Kılavuz, age, s.112.

3. Yaşlıya Yalnız Olmadığı Hissettirilmelidir:

Yurdumuzun bazı kesimlerinde ailenin birkaç kuşağının bir arada oturduğu geniş aile biçiminde oluşu, yaşlı kuşağa saygı ve bakımı daha sağlıklı biçimde sağlamaktadır. Yaşlılar evli oğullarıyla, gelinleriyle, torunlarıyla birlikte oturmakta ve bu durum onlar için bir sorun olmamaktadır. Yaşlı kadın kayınvalidedir. Ev işlerinde, gelin ve torunlar üzerinde söz sahibidir. Yaşlı erkek karar organıdır. Torunlar da en fazla sevgiyi dede ve ninelerinden aldıkları için yaşlıları anne ve babalarından daha çok sevebilmektedirler. Dolayısıyla yaşlıların torunlarını eğitmeleri böyle durumlarda mümkün hale gelmektedir. İşte burada Victor Hugo'nun söylemiş olduğu, "Bir çocuğu eğitmeye büyükannesinden başlayın"¹⁶⁰ öngörüsü yerini bulmaktadır. Yaşlılık dönemi, bireyin fiziksel gücünün azaldığı, ölümün bir gerçek olarak daha belirgin bir şekilde algılanmaya başladığı bir dönemdir. Bu açıdan din eğitimi yaşlıların duygularına ve hayat tarzlarına bir bakış açısı kazandırır. İslam inancında kayıplara sabretme ve din uğrunda fedakarlıklarda bulunma önemli bir yer işgal eder. Birey böylece geçmişi kabul etmekte ve geleceğin iyi işler getireceği ümidiyle içinde bulunduğu anı yaşamaya çalışmakta ve onu anlamlandırmaktadır.

Bu arada yaşlı bireylere de birtakım görevler düşmektedir. Örneğin, yaşlıların çevreleriyle işbirliği ve dayanışma içinde olmaları, sevgiye, saygıya ve güvene dayalı yeni bağlantılar kurmaları ve bunun için de çevreden destek ve anlayış görmeleri gerekmektedir. Yaşlı, toplumda bir yeri ve görevi olduğuna inanmalı, bu yerin sağlam olması için kendisi tarafından gelecek çaba ve girişimlere toplum anlayış göstermeli ve bu hususta yaşlıya yardımcı olmalıdır. Yaşlının geleceğe dönük umutları, beklentileri ve tasarımları olmalı, bunlara ulaşmak için olanakları ve yetenekleri oranında gerçekçi olarak çaba göstermelidir. Boş vakitlerini geçirecek üretici uğraşlara girmeli ve bu konuda çevrenin hazırladığı olanaklardan yararlanabilmelidir. Bu yüzden bireyin dinamik bir yaşlılık dönemi geçirmesi için yaşadığı çevre ve beraber olduğu bireyler çok önemlidir.

---

¹⁶⁰ Kılavuz, age, s.44.

4. Yaşlılarla Ölçülü Şekilde Şakalaşılmalıdır:

Peygamberimizin de zaman zaman yaşlılarla şakalaştığı unutulmamalıdır. Ama onun yaptığı latifelerde ölçülü davranıp doğruluktan ayrılmadığı da bir gerçektir. Örneğin birgün yaşlı bir kadının kendisine “-Ey Allah’ın Rasulü, beni cennete koymasına için Allah’a dua eder misiniz?” diye bir isteği olmuştur. Bunun üzerine Peygamberimiz: “-Ey filanın annesi, yaşlılar cennete giremeyecekler!” cevabını vermiş; bunu duyup üzölmeye ve ağlamaya başlayan yaşlı kadını yine Peygamberimiz teselli ederek sözlerine şu şekilde devam etmiş ve “-Üzölme cennete müminler genç olarak girecekler” buyurmuşlardır.¹⁶¹

5. Huzurevleri Daha İyi Şartlara Kavuşturulmalıdır:

Ölkemizde yapılmış olan yaşlı kulüpleri, şifa yurtları, huzurevleri veya dinlenme evleri genellikle yaşlılar için uygun yerler olmayıp toplumun bu konudaki acil çözüm arayışının bir cevabı olarak karşımıza çıkan kurumlardır. Aynı zamanda bu kurumlar yaşlılarımızı çoğunlukla izole eden yerler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. Dış uyaranlardan yoksun olan huzurevleri bir bakıma yaşamın akşam kışlarıdır. Yaşlı üyelerinin hareket ve etkinlik alanlarını daraltan aile çevreleri de bu şekildedir. Bu gibi yerlerde yaşlıların kolayca toplum dışı kişilik özellikleri edinmesi, insanlara karşı güvensiz, kuşku, paranoid ve depresif reaksiyonlar geliştirmesi mümkün hale gelmektedir. Huzurevine kabul edilen yaşlılarla ilgili istatistiki veriler de aslında hiç iç açıcı görünmemektedir. Huzurevine kabul edilen yaşlıların %8’inin ilk haftada, %29’unun ilk ayda, ve %45’inin de ilk altı ay içinde öldüğü tespit edilmiştir.¹⁶² Bu durum buradaki hayat şartlarının yeterli olmayışından değil, yaşlı insanın alışık olduğu çevreden, acı-tatlı anılarından, eski ve işe yaramaz da olsa kendine ait eşyadan uzaklaşmasından ve sevgi uyaranlarından mahrum kalmasından kaynaklanmaktadır.

Alışkın olduğu ve sosyal ilişkilerini sürdürdüğü bir çevreden ayrılarak yepyeni bir ortamda yaşamaya başlayan yaşlının kurum bakımına karşı kızması, kendi kendine üzölmesi, kendini suçlaması ve kendi içine

¹⁶¹ Tirmizi, eş-Şemailü’l-Muhammediye, 122.

¹⁶² Adam, age, s.32.

kapanması vb. olumsuz tepkiler göstermesi doğal karşılanmalıdır. Bu tür yaşlıların kurum ortamına uyum sağlamaları için psikoterapi yöntemini kullanmak yararlı olabilir. Ama ondan önce yapılması gereken önemli bir husus daha vardır ki bu da yaşlının alışık olduğu ve sosyal ilişkilerini sürdürdüğu toplumdan ayrılmaksızın, meskun mahallelerde küçük müstakil evler veya daireler kiralanarak yaşlıların buralara yerleşmesini sağlama gereğidir. Bu şekildeki bir uygulama bir nebze olsun yaşlı bireylerin kendilerini psikolojik açıdan daha rahat etmelerini, belki bakımevleri kadar rahat olmasa bile mutlu ve huzurlu bir hayat sürmelerini ve geleceğe yönelik karamsar düşüncelerden sıyrılarak atıye umutla bakabilmelerini sağlayabilecektir.

Yaşlı kurumları nispeten sessiz ama tıbbi ve sosyal kurumlarla alış-veriş merkezlerine yakın yerlerde kurulmalıdır. Huzurevinde görevli bulunan her düzeydeki personel özel bir hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır. Huzurevinde yaşlı bireylerin daha mutlu ve huzurlu olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için tek kişilik oda sayıları arttırılabilir. Böylelikle dileyen yalnız kalabilir. Bunu yanında, tüm yaşlı odaları üç kişiden fazla olmamalıdır. Yaşlıları oturma ve dinlenme salonları onların daha rahat edebilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Yaşlıların özgeçmişleri ve ilgi alanları dikkate alınarak onlara uygun yaşama ortamı hatta meşguliyet imkanları sağlanmalıdır. (Seracılık, resim, marangozluk, dikiş, nakış, vb.) Yaşlıların terkedilmişlik ve işe yaramazlık duygularını giderecek yaklaşım içinde çeşitli sosyal faaliyetlere yöneltilmesi sağlanmalıdır. Ziyaretçilerin artırılması için yönetim tarafından gerekli tedbirler alınmalıdır. Özürlü ve yatalak yaşlıların barındırılacağı ve bakımlarının sağlanacağı bakımevleri kurulmalıdır.

Toplum yapısı olarak geleneklerine bağlı bir yapıda olduğumuzdan günümüze kadar huzurevleri Batı'da olduğu gibi bizde tam olarak gelişmemiştir. Toplumsal yapımızdaki değişmelere bağlı olarak ve yaşlı nüfusun çeşitli nedenlerle gittikçe artacağını göz önünde bulundurarak huzurevleri olgusunun önümüzdeki yıllarda bizde de ciddi olarak gündeme geleceğini söyleyebiliriz. Gerek yaşlı nüfusun giderek artması, gerekse yaşlıların bağımsız ve yalnız olarak yaşamayı istemeleri nedeniyle büyük illerimizde yaşlılar için konut ve kurumlara ihtiyaç giderek artmaktadır. Son

yıllarda huzurevleri, ileriki yaşlar için yeni bir yaşam biçimi olarak hızla yaygınlaşmaktadır. Bu hususun daha da geliştirilmesi ve çocuklar için verilen kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinin bir benzeri olarak yaşlı gündüz bakımevleri kurulması sağlanmalıdır. Bu sistem ile evlerinde çalışma saatleri içinde yalnız kalan yaşlıların bu saatler içinde bakımlarının bu kurumlarda yapılması ve çalışma saatleri dışında evde ve ailenin yanında bakım hizmetleri verilmesi sağlanmalıdır.

6. Huzurevleri Dışında Yaşlılara Yönelik Sosyal Kurumlar Açılmalıdır:

Yaşlılara bakabilecek özelliğe sahip aileler yada kişiler tespit edildikten ve eğitildikten sonra bakıma ihtiyacı olan yaşlıların kendi evinde veya onlara bakabilecek aile yanında bakım hizmetleri verilmelidir. Evde veya aile yanında kalan yaşlıların boş zamanlarını geçirmeleri, arkadaş edinmeleri ve bazı hobilerini gerçekleştirmeleri için yaşlı merkezleri kurulabilir.

Yerel yönetimler tarafından yaz veya kısa tatillerde emekli ve diğer yaşlıların dinlenebilecekleri ve tatillerini geçirebilecekleri yaşlı dinlenme kampları kurulabilir. Emekliye ayrılacak yaşlılara emeklilik dönemine uyum sağlamaları için kurslar açılabilir. Kurumlarda kalan ve ekonomik yönden muhtaç olan yaşlıların bakım ücreti devlet tarafından karşılanmalıdır. Çeşitli alanlarda yaşlıların tecrübe ve bilgilerinden faydalanmayı sağlayacak ve onlara yaşama isteği verecek çeşitli organizasyonlara gidilmelidir.

Dünyanın birçok üniversitesinde yaşlılık ve ileri yaşlarda görülen hastalıklar ayrı bir tıp dalı olarak ele alınmakta, araştırma, eğitim ve pratiği özel kürsüler tarafından yürütülmektedir. Bunun için üniversite, sağlık bakanlığı, belediye ve sosyal sigortalar hastaneleri içinde veya ayrı olarak geriatri hastaneleriyle geriatri servislerine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda bunların poliklinik, dispanser ve danışma merkezleri aracılığıyla halkla daha sıkı bağlantı kurması sağlanmalıdır.

Sağlıklı bir kurumlaşma ile yaşlı bireylere iyi bakım hizmetleri sunmak için ayrıca huzurevlerinden başka kurumlara da ihtiyaç vardır. Bunlar, geriatik hastaneler, hastanelerde geriatik servisler, yaşlı akıl hastaneleri, kronik sakat yaşlılar için evler, gündüz hastaneleri, huzurevi çevresinde

küçük evler, merkezi sistemli apartmanlar ve yaşlılar için sosyal hizmet merkezleri şeklinde sıralanabilir. Burada ayrıca İBB'nin gerçekleştirmeyi düşündüğü ve şu anda proje aşamasında olan "cep daru'l-aceze" sisteminden bahsedebiliriz. Bu sistemle birlikte çeşitli semtlerdeki mahallelere müstakil evler yapılacak veya var olanlardan kiralanma yoluna gidilecek. Bakıma muhtaç olan yaşlılar tespit edildikten sonra bu evlere yerleştirmeye başlanacaklar. Böylece, yaşlı birey mahallesini, komşularını ve yaşadığı muhitini terketmeden her türlü sosyal olanaklara sahip bir şekilde hayatını sürdürmeye devam edecektir.

Ancak bu anlattıklarımız çerçevesinde yaşlılara yönelik hizmetlere esneklik vermek ve yaşlı trafiğini sağlamak olası olabilecektir. Bütün bunların gerçekleşmesi, kuruluşlar arasında bağlantıların sağlanması, bu konularda toplumun aydınlatılması, uluslararası işbirliğinin sağlanması, konuyla alakalı olarak daha geniş alan araştırmalarının yapılması ve bunlardaki bulguların ışığı altında düzenlemelere gidilmesiyle mümkün hale gelebileceğini düşünmekteyiz.

7. Yaşlılara Saygılı, Hoşgörülü ve Anlayışlı Olunmalıdır:

Yaşlı bireyler, toplumda bir yeri ve görevi olduğuna inandığı ölçüde kendiliğinden girişimlerde bulunacağı unutulmamalıdır. İşte böyle durumlarda onlara anlayışlı davranmalıyız. Böylece yaşlı toplumsal rolünün sürdürdüğünü görüp ruhsal ve bedensel çöküntüye düşmeyecektir. Bu da ülkemizin geleceği için umut verici olarak görülmesi gereken noktalardan birisini teşkil etmektedir.

Yaşlılık, saygıdeğer bir özelliktir. Yaşlı insan kişi olarak hiç önem taşımasa bile, topluma yıllarca hizmet ettiği ve en azından yaşlı olduğu için toplum tarafından saygı görmelidir. Bu yüzden toplum olarak yaşlıların sorunlarına eğilmek gerekir. Örneğin, mali durumları iyi olan veya emeklilik maaşı tatminkar olan yaşlıların dışında kalanlara yaşamlarını rahat sürdürebilmeleri için fırsatlar tanınmalıdır. Bunların arasından çalışabilecek durumda olmayanlara mali destek sağlanmalı, çalışabilecek durumda

olanlarına ise iş imkanı tesis edilmelidir. Ekonomik açıdan yaşlıların geleceğe güvenle bakmaları onları rahatlatıcak ve onların mutluluklarını artıracaktır.

Ülkemiz açısından köyde ve kentte daima işlevsel duruma gelen yaşlılarımıza gereken sevgiyi ve saygıyı sürdürmeli, onların bakımı, sağlığı ile ilgili hizmetleri ve kurumları yaygınlaştırıp sayılarını artırmalıyız. Çocuklarını yetiştirmek için her türlü özveriye, sıkıntılara, güç koşullara katlanmış olan yaşlılarımız için toplum olarak ne kadar hizmet götürsek azdır.

Bir ayet-i kerimede Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "Rabbin kesin olarak kendisinden başkasına tapmamanızı ve ana-babaya iyilik yapmanızı emretmiştir. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanacak olurlarsa sakın ha onlara 'üf' bile deme, onları azarlama, onlara güzel ve tatlı şeyler söyle. Onlara acıyarak tevazu kanatlarını yerlere kadar indir ve de ki: -Ey Rabbim! Onlar küçükken beni nasıl terbiye ettilerse sen de onlara öylece merhamet et."¹⁶³

Yeri, göğü, ikisi arasındakileri ve bütün kainatı yaratan Yüce Allah bu ayet-i kerimede de görüldüğü gibi yaşlılar karşısındaki tutumlarımızın ne olması gerektiğini gayet açık bir şekilde biz kullarına bildirmektedir. Bu düstur üzerinde hayatlarını devam ettirenlerin hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğa kavuşacaklarına şüphe yoktur. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Veysel Karani, ve Bayezid-i Bestami örnekleri bunlardan sadece birkaçını oluşturmaktadır.¹⁶⁴ Bu yüzden bizler de bu şahsiyetleri kendimize örnek olarak almalı ve hayatımızı bu doğrultuda yaşamaya özen göstermeliyiz.

---

¹⁶³ İsra, 17/23-24.

¹⁶⁴ bkz. Feridüddin Attar, Tezkiretü'l-Evliya, (çev. Süleyman Uludağ) Mavi Yay., İstanbul, 2002, c.1, s.57/173.

8. Yaşlılık Dönemi İle İlgilenen Din Eğitimcileri Yetiştirilmelidir:

Yaşlılarla sağlıklı bir din eğitimi ortamı oluşturabilmek için bu konuda uzmanlaşmış yetişkin din eğitimcilerine ihtiyaç vardır. Bu yetişkin din eğitimcileri şu hususlara dikkat etmelidirler: Her şeyden önce kolaylaştırıcı olmalı, kendine güvenmeli, yardıma istekli olmalı, kişiliğini ortaya koyabilmeli, yetişkinlerin gereksinimlerini onlara nasıl ulaştıracağına bilincinde olmalı, ödüllendirici, kabullenici ve insanlara güvenen bir kişiliğe sahip olmalıdır. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini anlayarak onlara gereken özeni göstermeli, yetişkinin değişebileceğine ve öğrenebileceğine inanmalı, öğretme konusunda istekli, coşkulu, sabırlı, yeterli alan bilgisine sahip, araç ve gereç kullanabilmede becerikli, açıklık ve mizah duygusuna sahip olmak gibi donanımları kendisinde bulundurmalıdır.¹⁶⁵

Yaşlıların din eğitimcileri, başarılı bir eğitim uygulaması meydana getirebilmeleri için yukarıdakilere ilave olarak öğrenme temposunu yavaşlatmalı, eski depolanmış bilgilerden destek yapmalı ve bunlarla yenileri arasında ilişki kurmalıdır. Öğrenme ortamı son derece rahat ve huzurlu olmalıdır. Yetişkin eğitimi programlarına katılım gönüllü bir süreçtir. Bu açıdan yetişkin din eğitimcileri eğitim programlarına etkin bir katılımı sağlayabilmek için yaşlıların gönüllerine hitap etmeli, ilgi ve alakalarını uyanık tutarak katılımın önündeki engelleri belirlemeli ve bunları kaldırma yollarını araştırmalıdır.

---

¹⁶⁵ Köylü, Mustafa, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Etüd Yay., Samsun, 2000, s.213.

SONUÇ

Toplumumuzun aile yapısı içinde yaşlılar, ailenin korunması ile birlikte, toplumun temeli olarak değerlendirilen ailenin vazgeçilmez bir unsuru olma özelliğinden dolayı, büyük iller dışındaki ailelerde yaşlısına kendi yanında bakmak ve onu korumak eğilimindedirler. Daha küçük yerleşim bölgelerinde, yaşlıların büyük bir kısmı yakınları ve sosyal çevre tarafından saygı ile kabul edilmekte, onlara özel ilgi gösterilmektedir. Bu nedenle onlar için yaşlılık hiç de korkulacak bir dönem olarak görülmez. Böyle ailelerde yaşlılar danışmanlık görevini yürütürler ve ailede bereketin, dayanışmanın nedeni olarak algılanırlar. Karmaşık kentsel çevrelerde ana babanın veya bunlardan birisinin evli çocuklarının yanında torunlarıyla birlikte ve uyum içinde yaşadıklarına çok az rastlanır. Geleneksel olarak aileler yaşlı ana babalarına bakmak ve onlarla birlikte oturmak istemelerine rağmen, aile yapısındaki değişmeler, bu düşünceyi gittikçe güçleştirmekte ve yaşlı ana babasına bakmak ve onlarla birlikte oturmak isteyen aileler azalmaktadır. Bu ise yaşlılarımız açısından olumsuz diyebileceğimiz bir durumu teşkil etmektedir. Yaşlı nüfusun genel nüfus sayısı içindeki oranı, nüfus artışına paralel olarak artmaktadır. Çekirdek aile tipinde yaşlı bireye bakım maddi ve manevi açıdan birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Toplumumuzun geleneklerindeki ataya bağlılık olgusu sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı dejenere olmaya yüz tutmuş ve bir sorun haline gelen yaşlıya bakım konusundaki devlete düşen sorumluluk gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Yeni yasalar, çalışmalar ve uygulamalar bugüne kadar yapılagelmiştir. Ancak bunların hepsinin yeterli olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Yaşlılık dönemindeki sorunların çözümüne yönelik olarak daha çok bakımevlerine ihtiyaç duyulduğu gibi mevcutlarındaki şartların da iyileştirilmesine yönelik çalışmalara hız verilmesi gerekmektedir.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de de yaşlılık dönemine vurgu yapılmaktadır. Kur'an, yaşlılık dönemini ölüm gibi insan hayatının tabii bir parçası olarak görmektedir. Hatta Kur'an, insanların dikkatlerini yaşlanma dönemine çekerek bu döneme özel bir önem atfeder. Kur'an'da insanın hayat akışını anlatan, sırf bu konuya hasredilmiş başlı başına bir sure yoktur. Farklı sure ve ayetlerde insanın gelişim evrelerine dikkat çeken

genel tema ve örnekler bulunabilir. Kur'an'da hayatın ilk yıllarındaki yaratılış safhasından, çocuğun dünyaya geliş evrelerinden, doğum sonrası ve çocuğun annesi tarafından büyütülüp yetiştirilmesinden ve anne, baba haklarına saygıdan bahseden ayetlerin yer aldığı görülür. Ancak Kur'an'da yaşlılık dönemi kadar hayatın bir başka evresi konusunda bizi düşünmeye çağıran çok az ayet vardır. Kur'an insana "Asr" suresinde insan hayatının ikinci vakti olarak değerlendirilen yaşlılık hakkında düşünmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

İnsan hayatında çocukluk döneminin zayıflığını, yetişkinlik dönemi izler. Arkasından son dönemdeki zayıflık ortaya çıkar, sonra da ölüm herhangi bir anda hayat sürecini sonlandırır. Kur'an, yaşlılık dönemine ulaşan insanların bazı musibetlerle karşılaşabileceklerini haber verir; "Sizi Allah yarattı, sonra sizi vefat ettirecektir. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsinler diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacaktır." (Nahl, 16/70) Ömrün en kötü çağı olarak bahsedilen yaşlılık döneminde, bunama, alzheimer, parkinson ve diğer bazı hastalıklar kaçınılmaz olarak herkesin karşılaşılacağı sağlık sorunları olmayabilir. Ancak yine de bu tür problemler yaşlılar arasında bazen yaygın olarak da görülebilmektedir. Yaşlanma döneminde zihinsel güç kaybından kurtulmak mümkün olmasa da, hayatın ileri yaşlarında bulunan pek çok kimse kronik hastalık ve bedensel zayıflıkları muhtemelen hissedecektir. "Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra güçlülüğün ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Allah'tır. O dilediğini yapar." (Rum, 30/54) Bu noktada tüm büyük dünya dinlerinin yaşlılar için adeta bir okul özelliği taşıdığını söyleyebiliriz. Yaşlılar için din, özellikle hayatın yenilmesi zor problemlerinin çözümüne katkıda bulunmaktadır. İnsanlar yaşlanınca başka kimselere bağımlı olacaklarının daha çok farkına varmaktadırlar. Bu gerçek, yaratılmış bir varlık olarak yaşlıların acizyetlerini anlamaları sonucu Allah'la iletişim kurmalarına ve dine daha fazla yönelmelerine neden olabilmektedir.

Biz bu araştırmamızın **1. varsayımını** genel olarak bu tür kurumlarda kalan yaşlılarımız dinin önemi ve onun hayatımıza etkisi konusunda olumlu düşüncelere sahiptirler şeklinde yapmıştık. Bu varsayımımız tablo 4'te görüldüğü üzere %90, tablo 5'te görüldüğü üzere %68 ve tablo 6'da

görüldüğü üzere ise %79 oranında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Varsayımımızın doğrulanmasına etki eden sebeplerden birisi de dinimizin bir kolaylık dini olmasıdır. Bununla ilgili olarak şu hususları belirtebiliriz: Allah'ın insanlar için, yaratılışlarına en uygun seçtiği din, İslam'dır. Allah dinini insanlar yaşayabilsinler diye çok kolay kılmıştır. Din, insanların üzerindeki tüm külfeti, kısıtlayıcı, sınırlandırıcı ve insanlara zorluk getiren ağırlıkları kaldırır. İnsanın sadece sonsuz merhametli, şefkatli, bağışlayıcı olan Yüce Mevla'ya teslim olması, her yaptığı işte O'na yönelerek O'nun rızasını araması gerekmektedir. Bu noktada Peygamberimizin şu hadis-i şerifi dikkatimizi çekmektedir: "Kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Birbirinizle iyi geçinin, ihtilafa düşmeyin." (Müslim, 3264)

2. varsayımımızda yaşlılarımızın namaz ibadetini yerine getirme noktasında hassas oldukları kanısındaız demiştik. Bu konuda öngöründe bulunmuş olduğumuz ikinci varsayımımızın tam anlamıyla doğrulandığını söyleyemiyoruz. Çünkü tablo 7'de de görüldüğü üzere hiç kaçırmam dışındaki şıkların toplam oranı %73 gibi büyük bir sayıyı ifade etmektedir. Her ne kadar hiç kaçırmam, bazen kılamadığım olur ve bazen kılarım diyenlerin toplam oranı % 53 gibi sevindirici bir sayı olsa da bizim varsayımımızda ifade ettiğimiz hassasiyete ulaşıldığını tam olarak ifade edemeyiz. Bir de 'diğer' şikkını işaretleyenlerin içinden namaz ibadetini yerine getirme konusunda mazeret sahibi olanları düşünecek olursak o zaman bu sayının bir noktaya kadar olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

3. varsayımımızda yaşlılarımızın oruç ibadetini yerine getirme konusunda sağlık sebepleri dolayısıyla zorlandıklarını düşünmekteyiz demiştik. Bu konuda öngöründe bulunduğumuz 3. varsayımımız tablo 8'de de görüldüğü üzere %31 gibi düşük bir oranda gerçekleşmiştir. Her ne kadar bizim bu varsayımımız düşük bir oranda gerçekleştiyse de %42 gibi ramazan ayı boyunca oruç tutarım ve %14 gibi ramazan ayı boyunca bazen oruç tutarım diyenlerin toplamının %56 gibi bir orana ulaşmış olması bizim açımızdan da sevindirici bir durumu oluşturmuştur.

4. varsayımımızda Kur'an okuma konusunda yaşlılarımızın görme fonksiyonlarındaki düşüş dolayısıyla zorlandıklarını düşünmekteyiz diye bir

öngörüde bulunmuştuk. Oysa tablo 9'da görüldüğü üzere %68 gibi yüksek bir oranda yaşlılarımızın Kur'an okumayı bilmedikleri görülmektedir. Dolayısıyla bizim bu konudaki varsayımımız tam anlamıyla gerçekleşmemiştir.

5. varsayımımızda yaşlılarımızı her şeyden önce yalnızlığın strese soktuğunu düşünmekteyiz demiştik. Tablo 11'de ve yaşlılarımızın cevaplarında görüldüğü üzere yaşlılarımızı strese sokan durumların temelinde yatan hususun yalnızlık ve ilgisizliğin olduğunu söylememiz mümkündür. Bu ise bizim beşinci varsayımımızın doğrulandığı anlamına gelmektedir.

Aslında şöyle bir günümüz insanlarına baktığımızda binlerce kişinin yalnızlıktan şikayet ettiğini görmekteyiz. Fertler arası iletişimin gün geçtikçe zayıfladığını ve insanların birbirlerine yabancılaştıklarını da müşahede edebilmekteyiz. Sosyal bilimlerde ferdileşme olarak adlandırılan bu oluşum fertleri olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak insanlar sosyal bir varlık olmaktan çıkmakta ve kalabalıklar içinde yalnızlık çeker hale gelmektedir. Yalnızlığın sonu ise stres, gerilim ve sıkıntı olmaktadır.

Çağımız insanı eski dönemlere nazaran daha rahat ve refah içinde yaşamaktadır ama bunlar mutluluğu getirmemektedir. Çünkü günümüz insanı sosyal uyumun hazırladığı tüm rahatlatıcı etkileri tam anlamıyla yaşayamamaktadır. Kaygı ve endişe insanları etkisi altına almaktadır. Böylece onlar ya sakinleştiricilerden medet ummakta ya da birtakım yanlış inançlar içerisine sürüklenmektedir. Bu yüzden toplumlar daha çok sosyal ortam, aile, öz kültür, dayanışma ve insan ilişkilerine önem vermek zorundadırlar.

Yaşlılık döneminde ise stresle ilgili olarak şunları söyleyebiliriz:

Müslüman bir kişi ihtiyarlığın hayat macerasının olağan ve mecburi bir sonu olduğunu bilir ve ihtiyarlık fikrinden paniğe kapılmaz. İhtiyarlığı da gençlik gibi hayatın normal bir devri olduğunu kabul eder. Yaşlı kişi, hastalığın ve güçsüzlüğün Allah'tan geldiğini ve geçici olduğunu düşünerek bunların verdiği ızdırabı hafif hisseder. Bunun yanında müslüman aileler yaşlı anne babayı dışarıda bırakmazlar. Evlatlar bilirler ki kendi sonları da

yaşlanmaktır ve aynı şeyler onların başına da gelecektir. Yaşlı kimseler de güçsüz hale geldiklerinde veya hastalandıklarında kendilerine samimiyetle bakacak, etraflarında pervane olacak kimselerin varlığının verdiği huzur ile mutlu olacaklardır.

Yaşlıları endişe ve korkuya sevkeden ölüm düşüncesi müslüman için ibadet aşkını tutuşturan bir alevden başka birşey değildir. Yaşlı birey ölmenin de doğmak gibi mukadder ve tabii bir hadise olduğunu, ölümle yok olunmayacağını bilir. Ölümden sonra ebedi bir hayatın kendisini beklediğini düşünerek keder ve üzüntü yerine ibadet muhabbeti ve ahiret ümidi ile dolar.

Özellikle yaşlıların stresi azaltmak için şunları yapmaları faydalı olacaktır:

- Abdest almak, namaz kılmak, dua etmek ve tesbih etmek.
- Günlük olayları fazla büyütmemek ve nerde hayır olacağını ancak Allah'ın bileceğini akla getirmek.
- Kur'an-ı Kerim okumak ve dinlemek. Bunun çok yönlü faydalarından birisi de huzur vermesi, endişe ve kaygıyı azaltmasıdır.
- Tebdil-i mekan yapmak ve seyahat etmek. Özellikle sıla-i rahim yapmayı aksatmamak.
- Ehli hal ile bir arada bulunmak. Dini ve ilmi fikir alışverişinde bulunmak ve kainat kitabını tefekkür etmek.
- Dünyada kendisinden daha kötü durumda bulunan insanları düşünmek, Allah'a tevekkül etmek ve haline rıza göstermek de stresi azaltmaya yardımcı olacak faktörler arasındadır.

6. varsayımımızda yaşlılarımızın, yaşlıların öğrenmesine ve üretkenliğine karşı temel olarak bir önyargılarının bulunmadığı kanısındayız demiştik. Bu husus tablo 10'da %50 oranında, tablo 16'da yaklaşık olarak %83 gibi yüksek bir oranda ve tablo 17'de ise yine yaklaşık olarak %83 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Tablo 16'ya göre bu hususta olumsuz düşünenlerin oranı sadece %17; tablo 17'ye göre bu hususta olumsuz düşünenlerin oranı ise yine sadece %17 gibi çok düşük bir seviyede olduğu

görülmektedir. Bu durum ise bize 6. varsayımımızın gerçekleştiğini göstermektedir.

Bu noktada şunları söylemek yerinde olacaktır: İslam inancına göre ilimle uğraşmanın, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmanın, beşikten mezara kadar olduğuna ve her müslüman erkek ve kadının bu faaliyetlerle meşgul olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yani bir atasözümüzde ifade edildiği gibi öğrenmenin yaşı yoktur. Hz. Peygamber de konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuşlardır: "İhtiyar bir kimse yemek yemekten sıkılıp utanmadığı gibi, ilim öğrenmekten de sıkılıp utanmaz." (Bilmen, age, Hadis No. 321) Bu hadis-i şerif'i şöyle açıklayabiliriz: İnsanların öğrenmeye muhtaç oldukları ilimler, fenler pek çoktur. Bir insan ne kadar uzun yaşasa, ne kadar derin ilim sahibi olsa, yine de bildiklerinin bilmediklerine oranı deryadan bir damla miktarıdır. Hiç kimse bilgisiyle mağrur olmamalı ve kendini ilim ve marifetten müstağni görmemelidir. Hali vakti müsait olanlar, ihtiyar olsalar dahi ilim öğrenmeye ve mevcut bilgilerini artırmaya özen göstermelidirler. Bunun bir fazilet, ilim ve marifete verilen bir kıymet nişanesi olduğu unutulmamalıdır.

Öğrenme ile ilgili olarak toplumda yaşlılara karşı bir önyargı mevcuttur. Toplum, yaşlıların başarısız olduğunu düşünmektedir. Halk arasında "ağaç yaşken eğilir" atasözünde olduğu gibi, insanların gençken öğrendiği, yaşlanınca öğrenemeyeceği görüşü benimsenmektedir. Yaşlılık, ikinci bir çocukluk dönemi olarak görülür. Onların bir işe girmesi beklenemez. Zaten yaşlılar en kolay işleri bile yüzlerine, gözlerine bulaştırırlar. Bu insanlık dışı yaratıkların, gönlünü etmekle, arada sırada yanlarına uğramakla iyi puan alınabilir ama herkesin bildiği gibi onlar yalnız kalmayı yada kendi yaşındakilerle ahbaplık etmeyi yeğlerler. Belli başlı uğraşları dua etmek, yakınıp sızlanmak, anılarını tazelemek ve dostlarını cenazelerine gitmektir. Bütün bu olumsuz etkenlerden dolayı pek çok yaşlı, öğrenme durumunda endişeli olmakta ve doğru cevabını bildikleri sorulara bile yanlış cevap verme korkusuyla, cevap vermekten kaçınmaktadırlar.

Yaşlanma döneminde bilişsel gelişim açısından güç yitimi söz konusu olsa bile, yaşlılar da öğrenmeye devam edebilirler. Çünkü öğrenmede

anahtar kelime zekadan çok "ilgi"dir. Gençler ve yaşlılar arasında zaman önemli bir faktör olmadığında, öğrenmenin gerçekleşmesinde de önemli bir fark yoktur. Yaşlılara yeterli zaman verilirse onlar da öğrenebilirler ve pekala yapabilirler.

Üretkenlik konusunda ise hayatın son dönemindeki verimlilik imajları bize yaşlılığın psikolojik veya manevi bir iniş dönemi olmadığını hatırlatır. Zamanın geçmesi vücudu zayıflatabilir veya bazı fırsatları azaltabilir. Fakat zaman, bir kimseye sahip olduğu inancın pekişmesini ve hayat ile evrenin yaratılış sebebinin ne olduğunu anlamasını sağlayabilir. Ömrün sonuna yaklaşmış olmak, Allah'a dönmek için asla geç kalınmış bir durum değildir. Yaşlı insanlar fiziki sınırlılıklara rağmen toplumun etkinliklerindeki zincir halkalarından birini oluşturmaları her zaman mümkündür.

7. varsayımımızda yaşlılarımızın ölümden korkma konusunda aşırı bir heyecanlarının bulunmadığını düşünmekteyiz demiştik. Tablo 18'de görüldüğü üzere bizim bu konuda ileri sürmüş olduğumuz yedinci varsayımımızın %66 oranında gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Konumuzun burasında yaşlılık ve ölüm hakkında bazı hususları belirtmek istiyoruz. Öncelikle yaşlılık dönemindeki insanlar, kayıplar ve yas tutma olayları karşısında dayanıklı olmak zorundadırlar. Aile üyelerinin ve yakın arkadaşlarının ölümü, yaşlı insanlar için yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedirler. Özellikle eş ölümü, hele uzun sürmüş mutlu bir evlilikten sonra gelmişse, genellikle pek çok kimse tarafından kayıpların en büyüğü sayılır. Dini inanç ve etkinlikler, stres olaylarında ve kayıplar konusunda bir tampon görevi yapmaktadır. Bu açıdan hayatın son döneminde kontrol, özerklik ve pek çok kayıplarla karşılaşmış olan yaşlılar için dini inanç ve etkinlikler olumlu etkiler meydana getirmektedir.

Ölüm, hayatın sonunda gerçekleşerek hayatı sona erdiren bir kaza olarak değil, genellikle hayatın sonunda gerçekleşen bir olgu olarak düşünülmelidir. Hayatın sonu olarak değerlendirilen ölüm, bir bitiş olmaktan çok bir olgudur, bir tamamlamadır. İslam inancına göre ölüm bir bitiş değil, aksine ebedi olan ahiret hayatının başlangıcıdır. Öldükten sonra yeni bir

hayat anlayışını dışlayan seküler kültür, yaşlıların ölümü kabullenmelerini zorlaştırmaktadır.

Ölümün yaklaştığının hissedildiği yaşlanma döneminde bu açıdan din eğitime daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Ölüm ve din arası ilişkide belki de en önemli unsur, dinlerin ortaya koyduğu ahiret inancıdır. Devamlı Allah'ın huzurunda bulunduğu inanan insan için ölüm, yine O'nun huzuruna varmaktan başka bir anlam ifade etmeyecektir. Gerçekte dinler, ahiret inancını telkin etmek suretiyle, bireyi hem bu dünya için hem de gelecek dünya için hazırlayan sistemlerdir. Din, hem hayata, hem ölüme, hem de ölümden sonraki hayata vurgu yapmaktadır. Bu üç olgudan herhangi birini yok saymamakta, birini diğerine tercih etmemektedir. Bu açıdan bakıldığında ölümle din ve din eğitimi arasında çok yakın bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bir kimsenin ölümle yüz yüze gelmesi ve ölümü hayat bütünlüğünün bir parçası olarak görmesi, anlamlı bir hayat yaşamak için yaşlılara yardım edecektir.

8. varsayımımızda yaşlılarımızın sıkıntılarının ekonomik veya diğer problemlerden ziyade ilgi, alaka ve saygı noktalarında yoğunlaştığını söylememiz mümkündür demiştik. Açık uçlu olarak sordığımız 23. soruya verilen cevaplar bizim bu varsayımımızın doğrulandığını göstermektedir.

Yukarıda yaşlıların anket sorusuna vermiş oldukları cevaplarda da görüldüğü üzere aslında onlar çok bir şey istemiyorlar. Sadece hakları olan şeyleri istiyorlar. Maddi isteklerden çok manevi isteklerinin de ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu manevi istekler arasında sevgi, saygı ve ilgi kelimeleri ilk sırayı oluşturmaktadır. Yaşlıya saygı ve itibar göstermek İslam Dini'nin bir gereğidir. Hem törelerimizde, ulusal geleneklerimizde, hem ahlak anlayışımızda ve hem de dinsel hükümlerimizde yaşlılara ve güçsüzlere saygı, sevgi ve bakım göstermek gereği vardır. Bu hususlar özellikle kırsal kesimlerde daha güçlü olarak yerine getirilmektedir. Yaşlılar, müslümanların saygı gösterdikleri kimselerdir. Onlara Hz. Peygamber'in asrına daha yakın oldukları için saygı gösterilir. Allah Teala'yı tanımakta önde olmaları ve ibadetlerinin çokluğu sebebiyle yaşlılara hürmet gösterilir. Sevgi görme ve gösterme ihtiyacının en yoğun bir biçimde hissedildiği

hayatın ileri yıllarındaki yaşlıları zorunlu bir yalnızlığa itmek, onların günlük tecrübelerinin zenginliğinden paylaşılmasına izin vermemek onlara karşı yapılacak en büyük kötülüklerden birisidir ve dolayısıyla bu hususta daha duyarlı davranmak gerekmektedir.

Özetle şunları ifade edebiliriz:

Yaşlıların yaşam deneyimleri gençler için daima yararlı olmuştur. Onların varlığı ile ailelerin daha güçlü ve mutlu olacağı, gelecekte de yeni görevler yüklenebilecek, rehber olabilecek, kendilerinden ailenin ve toplumun her zaman yarar sağlayacağı, vazgeçilmez elemanlar olduklarını göz önünde bulundurarak, onların sorunlarının asgari düzeye indirilmesi amaçlarımız arasında olmalıdır.

Yaşlılığın kendisine, yani yaşlanmaya tesirli, bilinen bir hormon, aşı veya başka bir ilaç yoktur. Ancak yaşlılara yapılabilecek yardım ve tavsiyeleri şöyle belirtebiliriz:

-Hasta veya sağlam yaşlılar için yeterli huzurevi dediğimiz bakım müesseseleri açılmalıdır. Yaşlı, sıhhatli bile olsa kendi çocukları tarafından kabul edilmeyebilmekte, sonuçta ya tek başına yaşamak zorunda kalmakta veya huzurevine yerleştirilmesi gerekmektedir.

-Yaşlılara meşgale bulunması tavsiye edilmeli, gagesiz duran yaşlıların daha çabuk yıkılacağı hatırlanmalıdır.

-Yaşlılığa ve onun getirdiği zorluklara önceden hazırlanması sağlanmalıdır.

-Kişinin yaşlılığa uyum sağlaması için, kendisini muhtaç hissetmeyecek şekilde ona yardım yapılmalıdır ve geçimini sağlayacak asgari bile olsa bir maaş bağlanmalıdır.

-Sağlığımızı gençken ne kadar iyi korursak, yaşlandığımızda da o kadar rahat edeceğimiz bir gerçektir. Yaşlılık döneminde de sağlığımızı korumaya özen gösterir, aktif olur ve zihnimizi kullanmayı sürdürürsek, büyük oranla bilişsel işlevlerimizde önemli düşüşler olmayacaktır.

Ayrıca şu hususların da dikkate alınmasında fayda vardır. Her şeyden önce günümüzde yaşlılar, kendilerine yapılmakta olan yardım ve hizmetlere

bir lütuf olarak değil, bir hak olarak bakmaktadırlar. Bu yüzden yaşlıları, yaşlı kurum ve kulüplerinde kaderlerine terketmek uygar bir toplumun bugünkü anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Bu noktada karşımıza yaşlıları bu kurumlara göndermenin dinen, ahlaken ve vicdanen ne kadar doğru olup olmadığı sorusu çıkmaktadır. Yapmış olduğumuz bu araştırma bulguları ve gözlemlerimiz sonucu bizde oluşan kanaat, eğer bir yaşlı bakıma muhtaç durumdaysa ve ona bakabilecek durumda olan bir ailesi, oğlu veya kızı varsa öncelikle onlar bu yaşlı bireye sahip çıkmak zorundadırlar. Zorundadır diyoruz çünkü İsra suresi 23 ve 24. ayet bunu müslümanlar üzerine bir emir ve farz olarak addetmiştir. Bir de meseleye tersten bakacak olursak "Kim yaşlandığında bakımevlerinde kalmak ister?" diye üzerinde çok iyi düşünülmesi gereken bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu soruya acaba kaç kişi samimi olarak "evet, ben isterim" diye cevap verebilir? Tabii ki hiçbir kimse yaşlandıktan sonra hayatının geri kalan kısmını ailesinin sıcak ortamından vazgeçerek böyle bir ortamda geçirmek istemeyecektir. O halde insanlar kendilerinin istemedikleri böyle bir durumu niçin anne ve babalarına reva görebilmektedirler diye bir soru karşımıza çıkmaktadır. İşte asıl üzerinde durulması ve tespit edilmesi gereken hususlardan birisi bu olmalıdır. Burada Peygamberimizin bir hadisini hatırlatmak istiyoruz: "Sizden birisi kendisi için sevip istediğini mümin kardeşi için de sevip istemedikçe gerçekten iman etmiş olmaz." (Müslim, İman, 71/76) Bu hadiste de görüldüğü üzere anne babalarını huzurevine gönderenlerin veya göndermeyi düşünenlerin olaya bir de empati duygusuyla yaklaşmaları gerektiğinde fayda olacağı mülahazasındayız. Ancak burada bizim tümüyle huzurevlerine karşıt bir görüş içerisinde olduğumuz anlamı da çıkmamalıdır. Bizim karşı olduğumuz husus huzurevleri değil insanların yanlarında bakma imkanları varken çeşitli mazeretler ileri sürerek yaşlı anne ve babalarını bu kurumların insiyatiline terketmeleri durumudur. Elbette ki huzurevleri kendisine bakacak kimsesi olmayan, dışarıda kalmış ve çaresiz yaşlı insanların bakımlarını kuruluşlarından günümüze kadar kendi olanakları içerisinde yerine getirmeye çalışan kurumlar olagelmıştır ve onlara olan ihtiyaç toplumun sosyo-ekonomik şartları dolayısıyla bundan sonra da olmaya devam edecektir. Ama bu kuruluşlar yukarıda da söylemeye çalıştığımız gibi ikinci

planda düşünülmesi gereken bir noktada olmaları gerekmektedir. Yaşlıyı sağlığı yönünden bir kurum bakımına gereksinim duyuncaya kadar aile içinde korumak daha uygun olacaktır. Bu aynı zamanda yetişen kuşaklara güvenlik ve olgunluk aşımaya da hizmet edecektir. Yaşlının evde bakımı, esaslı bir sosyal sağlık örgütlenmesine, toplumun sosyal hizmetlerine ve yeterli mesken politikalarına ihtiyaç hissetmektedir. Bu nedenle kurum bakımına bir şekilde muhatap kalan yaşlılara götürülecek hizmetler, ev bakımının bir uzantısı olarak kabul edilmelidir. Bıçakla keser gibi ev hizmetleri ve kurum hizmetleri diye bir ayrıma gitmenin tutarlı bir tarafı bulunmamaktadır. Sağlık kurumu, sosyal hizmetler kurumu ve yaşlıya evde verilen hizmetler fonksiyonel olarak içiçe ve birbiriyle organik olarak bağlı bulunmalıdır. Hatta kurumlar bile ev havasına büründürülebilmelidir. Böylelikle yaşlının bu kurumlar içinde yabancılık çekmesi ve kendisini toplumdan soyutlanmış hissetmesi bir noktaya kadar önlenmiş olabilecektir. Bütün bu anlatmaya çalıştığımız çerçevesinde değişik alanlardaki araştırmacılar bu yöne sevk edilmeli, yeni ve makul projeler üretmeye ve toplumumuzdaki aksayan bir taraf olarak gördüğümüz bu konunun iyileştirilmesine yönelik uygulamalar hızla hayata geçirilmeye çalışılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

ADAM, Eflatun, "Yaşlanma ve Psiko-Sosyal Etmenler", XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ç.Ü., Adana, 1985.

ADEM, Mahmut, Eğitimin Planlanması, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

ANABRITANNICA, Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yay., İstanbul, 1990.

AY, Mehmet Emin, Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri, İstanbul, tarihsiz.

AY, Mehmet Emin, Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi, Bilge Yay., İstanbul, 2002.

AYHAN, Halis, Din Eğitimi ve Öğretimi, DİB. Yay., Ankara, 1984.

BAŞAĞA, Zeki, "Ankara'daki Gönüllü ve Resmi Sosyal Hizmetler Örgütleri Arasındaki İlişkiler", Sosyal Hizmetler Akademisi Yay., Ankara, 1972.

BAYRAKLI, Bayraktar, Farabi'de Devlet Felsefesi, Doğuş Yay., İstanbul, 1983.

BİLGİN, Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, AÜİF Yay., Ankara, 1988.

BİLGİN, Beyza, İslam ve Çocuk, DİB. Yay., Ankara, 1997.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, Beşyüz Hadis, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1963.

BİLMEN, Ö.Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Bilmen Yay., İstanbul, 1971.

BUHARİ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, Sahihu'l-Buhari, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

CANAN, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, (Kütüb-i Sitte) Akçağ Yay., İstanbul, tarihsiz, c.11.

CARREL, Alexis, Dua, Birleşik Yay., İstanbul, 1999.

CEBECİ, Suat, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

COMFORT, Alex, Yaşasın Yaşlılık (çev. Armağan İlkin), Gelişim Yay., İstanbul, tarihsiz.

ÇAMDİBİ, Mahmut, Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali, Han Yay., İstanbul, 1983.

ÇİMEN, Ali-YILMAZ, Hakan, Zaman/Turkuaz, 06.03.2005.

DODURGALI, Abdurrahman, Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, MÜİFV. Yay., İstanbul, 1999.

DODURGALI, Abdurrahman, İbn-i Sina Felsefesinde Eğitim, MÜİFV. Yay., İstanbul, 1995.

DOĞAN, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, İz Yay., İstanbul, 1996.

DUMAN, Ahmet, Yetişkin Eğitimi, Ütopya Yay., Ankara, 1999.

EBU DAVUD, Süleyman b. Eş’as es-Sicistani, Sünen-i Ebu Davud, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

EBU GUDDE, Abdulfettah, Hz. Muhammed ve Öğretim Metodları (çev. Enbiya Yıldırım), Ümran Yay., İstanbul, 1998.

EKER, Engin, “Yaşlılarda Depresyon Kliniği ve Tedavisi”, XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ç.Ü., Adana, 1985.

ERBİLİ, Muhammed Es'ad, 1001 Hadis, Erkam Yay., İstanbul, 1989.

ESED, Muhammed, Kur'an Mesajı, (çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk) İrşad Yay., İstanbul, 1999.

FERİDÜDDİN ATTAR, Tezkiretü'l-Evliya, (çev. Süleyman Uludağ) Mavi Yay., İstanbul, 2002.

GÜNDÜZ, Turgay, İslam, Gençlik ve Din Eğitimi, Düşünce Kitabevi Yay., Bursa, 2002.

GÜNEŞ, Firdevs, Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), Ocak Yay., Ankara, 1996.

HÖKELEKLİ, Hayati, Din Psikolojisi, TDV. Yay., Ankara, 1993.

HUZUREVİ YÖNETMELİĞİ, SHÇEK Yay., Bilecik, 1985, sayı5.

İBN HALDUN, Mukaddime, (çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yay., İstanbul, 1982.

İBN MACE, Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid el-Kazvini, Sünen-i İbni Mace, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

İZMİR, Sevgi, Yaşlılık, SHÇEK Yay., Ankara, 1984, sayı.1.

KARSLI, Doğan, "Yaşlılık ve Türkiye'de Yaşlı sorunları", SSYB. Hıfzıssıhha Okulu Sosyal Hizmetler Bölümü Yay., Ankara, 1982.

KILAVUZ, M. Akif, Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi, Arasta Yay., Bursa, 2002.

KOÇU, Reşat Ekrem, Darulaceze, İnkılap ve Anka Basımevi, İstanbul, 1974.

KOPTAGEL-İLAL, Günsel, Psikiyatri, Psikosomatik Psikoterapi, Sermet Basımevi, Kırklareli, 1985.

KÖKNEL, Özcan, Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı, Hür Yay., İstanbul, 1981.

KÖYLÜ, Mustafa, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Etüd Yay., Samsun, 2000.

KULA, M. Naci, Yaşlılık Döneminde Dini İlgi ve Faaliyetler, UÜİF. Der., 1992, c.4, sayı4.

DAVUDOĞLU, Ahmet, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, DİB. Yay., Ankara, 1987.

MAVIŞ, Hakkı, Almanya, Avusturya ve Türkiye'de Din Eğitimi, İstanbul, 1970.

MEVDUDİ, Ebu'l-A'la, İslam ve Eğitim, (çev. Dr. N. Ahmad Asrar) Hilal Yay., İstanbul, 2000.

MUTLU, Kemal, "Nüfus İhtiyarlaması ve Faal Ömrün Uzatılması", Sosyal Hizmetler Dergisi, Ankara, 1971, c.5, sayı5.

MÜSLİM, Ebu'l Hüseyin b. Haccac, Sahihu'l-Müslim, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

NESAİ, Ahmed b. Şuayb, Sünen-i Nesai, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

ONUR, Bekir, Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık ve Ölüm, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

ÖCAL, Mustafa, Din Eğitiminde ve Öğretiminde Metodlar, TDV. Yay., Ankara, 2001.

ÖRNEK, Turan-**BAYRAKTAR,** Erhan-**ÖZMEN,** Erol, Geriatrik Psikiyatri, Özgün Psikiyatrik Bozukluklar Dizisi, Saray Tıp Kitabevi, İzmir, 1992, sayı1.

PEKER, Hüseyin, Din ve Ahlak Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esaslar, Aksi Seda Matbaası, Samsun, 1998.

PUNER, Morton, İyi ve Uzun Bir Hayata Doğru, (çev. Türkan Turgut) Bilgi Yay., Ankara, 1988.

RESMİ GAZETE, "Yönetmelikler, sayı 18269", 2 Ocak 1984.

SAYGILI, Sefa, Strese Son, Elit Yay., İstanbul, 2002.

SEYHAN, Canan, Yaşlılık Psikolojisi, (Basılmamış Lisans Tezi) Bursa, 2000.

SONGAR, Ayhan, Psikiyatri, Psikobiyoloji ve Ruh Hastalıkları, Serhat Dağıtım Yay., İstanbul, 1980.

TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünenü't-Tirmizi, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

TOLSTYKH, Alexander, Man and His Stages of Life, Progress Publishers, Moskow, 1987.

TOSUN, Cemal, Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem A Yay., Ankara, 2001.

TOZLU, Necmettin, "İkbal'in Eğitim Felsefesi", Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi, 5-8 Ekim 1994, Van, 1995.

TURAN, Nihan, "Yaşlılık, Toplumun Yaşlılara Bakış Açısı ve Yaşlıların Psiko-Sosyal Uyumu", Sosyal Hizmetler Der., Ankara, 1990, yıl.1, sayı1.

TÜMER, Günay, "Din Maddesi" İslam Ansiklopedisi, TDV. Yay., İstanbul, 1994.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Kitabevi, İstanbul, 1971.

YÜKSEL, Emrullah, "Din Fenomeni", İÜ. İlahiyat Fak. Der., İÜ. Basımevi, İstanbul, 1999.

ZEMBİLCİ, Nedim, "Demanslar", XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ç.Ü., Adana, 1985

EK-1

1. Yaşınız: .....
2. Cinsiyetiniz: .....
3. Hangi dine mensupsunuz? .....
4. "Din, hayatın anlamını kavrama ve bu konudaki birçok soruya cevap bulmaya yardım eder" fikrine katılıyor musunuz?
( ) 1.Katılıyorum, çünkü .....
- ( ) 2.Kısmen katılıyorum, çünkü .....
- ( ) 3.Katılmıyorum, çünkü .....
- ( ) 4.Diğer... (Belirtiniz) .....
5. Sosyal olaylarla ilgili bir karar verme durumunda olduğunuzda ne kadar sıklıkla dini inançlarınıza dayanarak çözüm yolları ararsınız?
( ) 1.Her zaman ( ) 2.Çoğu zaman
( ) 3.Bazen ( ) 4.Hiçbir zaman
( ) 5.Diğer .....
- 6.Sadece sizi ilgilendiren bir sıkıntı sırasında dini duygularınız size huzur verir mi?
( ) 1.Evet ( ) 2.Bazen.....
( ) 3.Hayır ( ) 4. Diğer .....
7. Namaz ibadetini yerine getirme konusunda aşağıdakilerden hangisini kendiniz için uygun görürsünüz?
( ) 1.Hiç kaçırmam ( ) 2.Bazen kılamadığım olur
( ) 3.Bazen kılarım ( ) 4.Hiç kılmam..... ( ) 5.Diğer .....
- 8.Oruç ibadetini yerine getirme konusunda aşağıdakilerden hangisini kendiniz için uygun görürsünüz?
( ) 1.Ramazan ayı boyunca oruç tutarım
( ) 2.Ramazan ayı boyunca bazen oruç tutarım
( ) 3.Sağlık problemlerim nedeniyle tutamıyorum
( ) 4. Oruç tutmuyorum ( ) 5.Diğer .....
9. Kur'an-ı Kerim okuma konusunda aşağıdakilerden hangisini kendiniz için uygun görürsünüz?
( ) 1.Evet, sık sık okurum ( ) 2.Bazen okurum
( ) 3.Kur'an okumayı bilmiyorum ( ) 4.Hayır, okumam
( ) 5.Diğer .....
10. Kur'an-ı Kerim okumayı bilmiyorsanız öğrenmek ister misiniz? .....
11. Sizi strese sokan durumlar mevcut mu?
( ) 1.Evet, mesela .....
- ( ) 2.Bazen, mesela .....
- ( ) 3.Hayır ( ) 4.Diğer .....
12. 11. soruya cevabınız evetse bunlardan kurtulmak için dua eder misiniz veya dinden yardım ister misiniz? .....

- 13.** Sigara, alkol, vb. zararlı alışkanlıklarınız mevcut mu? .....
- 14.** Sağlık problemlerinizi var mı? (Görme, işitme, vb) .....
- 15.** Eğer varsa bunlar dini vecibelerinizi yerine getirmenize engel oluyor mu? ...
- 16.** "İnsanlar isterlerse her yaşta yeni bir şeyler öğrenebilirler" fikrine katılıyor musunuz?
- ( ) 1.Katılıyorum, çünkü .....
- ( ) 2.Kısmen katılıyorum, çünkü .....
- ( ) 3.Katılmıyorum, çünkü .....
- ( ) 4.Diğer .....
- 17.** "İnsanlar kendilerini hissettikleri yaştaadır. Dolayısıyla yaşlılar da isterlerse yeni bir şeyler üretebilirler" fikrine katılıyor musunuz?
- ( ) 1.Katılıyorum, çünkü .....
- ( ) 2.Kısmen katılıyorum, çünkü .....
- ( ) 3.Katılmıyorum, çünkü .....
- ( ) 4.Diğer .....
- 18.** Ölümden korkar mısınız?
- ( ) 1.Evet, çünkü .....
- ( ) 2.Kısmen, çünkü .....
- ( ) 3.Hayır, çünkü .....
- ( ) 4.Diğer .....
- 19.** Ölüm korkusu hususunda dini inançlarınız size bu konuda rahatlamanız yönünde destek olur mu?
- ( ) 1.Evet, çünkü .....
- ( ) 2.Kısmen, çünkü .....
- ( ) 3.Hayır, çünkü .....
- ( ) 4.Diğer .....
- 20.** Ekonomik sıkıntılarınız var mı?
- ( ) 1.Evet, çünkü .....
- ( ) 2.Kısmen, çünkü .....
- ( ) 3.Hayır, çünkü .....
- ( ) 4.Diğer .....
- 21.** Gününüzü nasıl geçirirsiniz? Hobileriniz, meşguliyetleriniz, uğraşlarınız var mı? (Kitap okuma, müzik dinleme, vb) .....
- 22.** Maddi veya manevi problemlerinizi var mı? Eğer varsa bunları bizimle paylaşabilir misiniz? .....
- 23.** Son olarak söylemek istediğiniz başka bir şey var mı? Eğer varsa bunları aşağıya yazabilirsiniz...

.....

Anketimize katıldığınız için çok teşekkür eder, hayırlı günler dileriz